

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİNDEKİ
KIRIM HANLIĞIYLA İLGİLİ BELGELERİN
TRANSKRİBSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ
(H.1115-1133/M.1703-1721)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLER PORTAKAL

KİLİS

ŞUBAT 2019

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİNDEKİ
KIRIM HANLIĞIYLA İLGİLİ BELGELERİN
TRANSKRİBSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ
(H.1115-1133/M.1703-1721)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLER PORTAKAL

Tez Danışmanı: Dr.Öğr. Üyesi Serhat KUZUCU

KİLİS
ŞUBAT 2019

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

6 NUMARALI NÂME-İ HÜMAYÛN DEFTERİNDEKİ KIRIM
HANLIĞIYLA İLGİLİ BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU VE
DEĞERLENDİRMESİ

(H.1115-1133/M.1703-1721)

GÜLER PORTAKAL

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Prof. Dr. Metin AKİS (Jüri Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Serhat KUZUCU (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BİÇİCİ (Üye)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı
SBE Müdürü
Dr. Öğr. Üyesi Serhat KUZUCU

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu ve bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. 24.01.2019

GÜLER PORTAKAL

ÖZET

6 NUMARALI NAME-İ HÜMAYUN DEFTERİNDEKİ KIRIM HANLIĞI İLE İLGİLİ BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ (H.1115-1133/M.1703-1721)

PORTAKAL, GÜLER

Yüksek Lisans Tezi , Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Serhat KUZUCU

Şubat 2019 141 Sayfa

Devletlerin hafızası durumunda olan arşivler Türk Devlet geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Arşivin önemini idrak etmiş olan Osmanlı Devleti, tarihe aiti olan belgeleri büyük bir titizlikle muhafaza ederek Hazine-i Evrak adını verdiği arşiv kurumu oluşturmuştur. Günümüz Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünde, üç yüz bin defter ve yüz elli milyonu aşkın vesika bulunmakta olup, bunlar arasında yer alan Name-i Hümayun Defterleri Osmanlı Devletinin sosyo-ekonomik, idari, siyasi yazışmaları hakkında aydınlatıcı özelliğe sahip bilgiler sunmaktadır. Transkripsiyon ve değerlendirmesini yaptığımız 6 numaralı Name-i Hümayun Defteri, Kırım Hanlığı ile ilgili olan (H.1115-1133) Miladi1703-1721 yılları arasını kapsamaktadır.Çalışmamızda ayrıca defterin genel özelliklerine, hüküm özetlerine ve transkripsiyonuna ulaşmak mümkündür.

Anahtar Kelimeler : Osmanlı Devleti , Arşiv, Kırım, Name-i Hümayun, Rusya

ABSTRACT

TRANSCRIPTION AND ANALYSIS OF THE DOCUMENTS RESPECTING THE CRIMEA KHANATE ON THE NOTEBOOK OF NAMEI HUMAYUN WITH THE REGISTRATION NUMBER 6 (AH.1115-1133/AD. 1703-1721)

PORTAKAL, Güler

Master's Thesis: Department of History

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Serhat KUZUCU

February 2019, 141 pages

The archives which are the memory of states have an important place in the Turkish state tradition. The Ottoman Empire, which has realized the importance of the archives, kept the documents, which are the documents of history, with great care and established the archive institution named as the Treasury of Documents. There are three hundred thousand notebooks and more than one hundred and fifty million documents in the General Directorate of State Archives. The name-i Hümayun Defteri (the notebook of namei humayun), which we transcribed and evaluated, covers the period between 1703-1721, which relates to the Crimean Khanate (H.1115-1133). In our study, it is also possible to reach the summary and transcription of the general characteristics of the book.

Key words: Ottoman Empire, Archive, Crimea, Name-i Hümayun, Russia

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖNSÖZ	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	12

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNDE ARŞİV KAYNAKLARIN ÖNEMİ VE NAME-İ HÜMAYUN DEFTERLERİ

1. OSMANLI DEVLETİNDE ARŞİV KAYNAKLARIN ÖNEMİ	13
1.1. NAME-İ HÜMAYUN DEFTERLERİ	14
1.1.1. Defterin Diplomatik Özellikleri.....	14
1.1.2. Defterin Fiziki Durumu.....	15
1.1.3. Defterin Muhtevası.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

KARADENİZ'İN KUZEYİNDEKİ KIRIM YARIMADASININ TARİHÇESİ

2. KIRIMIN JEOPOLİTİK ÖNEMİ VE İLK SAKİNLERİ	18
2.1. Kırım Hanlığının Kuruluş Süreci.....	19
2.2. Kırım Hanlığı.....	22
2.3. Kırım Hanlığının İdari, Sosyo- Ekonomik Yapısı.....	24
2.3.1. İdari Teşkilat.....	24
2.3.2. Sosyal Yapı.....	25
2.3.3. Etnik ve Dini Yapı.....	26
2.3.4. Ekonomik Yapı	26
3. KIRIM HANLIĞININ OSMANLI TABİLİĞİNE GİRMESİ	28
3.1. Osmanlı İdaresindeki Kırım.....	28

4. RUSYA’NIN KARADENİZDE GÜÇLENME ÇABALARI ve OSMANLI -RUS İLİŞKİLERİ.....	31
4.1. Rus Yayılmacılığın Başlaması ve II Katerina.....	31
4.2. 1768-1774 Osmanlı- Rus Harbi ve Küçük Kaynarca Antlaşması.....	32
4.3. Küçük Kaynarca Antlaşmasının Neticeleri.....	34
4.4. Kırım’ın Rusya’ya İlhakı ve Aynalı Kavak Tenkihnamesi	35
4.5. 1787-1792 Osmanlı- Rus Harbi ve Yaş Antlaşması.....	37
4.6. 1877-1878 Harbine Kadar Osmanlı-Rus İlişkileri.....	39
4.6.1. 1856 Kırım Harbi	39
4.6.2.1856 Paris Antlaşması	43
5. KIRIM HANLIĞINDA RUSLARIN SÖMÜRGE SİYASETİ.....	44
5.1. Kafkasya’da Rus İstilas ve Sonrasında Kırım Türklerine Yönelik Uygulamalar.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6 NUMARALI NAME-İ HÜMAYUN DEFTERİNDEKİ KIRIM HANLIĞIYLA İLGİLİ BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ (H.1115-1133/M.1703-1721)

6. 6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİNDEKİ KIRIM HANLIĞIYLA İLGİLİ BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU	50
6.1 Belgelerin Konulara Göre Tasnifi	118
6.1.1. Askeri Nitelikli Belgeler	118
6.1.2. İktisadi Nitelikli Belgeler.....	121
6.1.3. İdari Nitelikli Belgeler	122
6.1.4. Dini Nitelikli Belgeler	125
SONUÇ.....	126
KAYNAKLAR.....	129
EKLER.....	134
ÖZGEÇMİŞ.....	141

ÖNSÖZ

Tarihe tanıklık eden arşiv belgeleri devletlerin hafızası durumundadır. En büyük özelliği sosyal ve beşeri alanlarda bilimler için birinci elden kaynak olmalarıdır. Bundan dolayıdır ki bir devletin ve milletin tarihi, arşivlerinde gizlidir. Osmanlı Devleti de arşiv konusuna son derece önem vermiştir ve osmanlı devletinden bu döneme kadar gelen tarihi belge kaynakları, hem kendi geçmişimizi tanımamız hem de yüzyıllarca etkileşim içinde olduğumuz ülkelere bilgi olarak güvenilir ve son derece zengin olan kaynaklar sunmaktadır. Bu kaynaklar günümüz Osmanlı Daire Başkanlığı'nda bulunup tarihe cereyan eden olaylara ışık tutacak mahiyettedir.

Osmanlı tarihi açısından son derece önemli bu arşiv belgelerinden biri Divan Sicilleri'nden sayılan Name-i Hümayun Defterleridir. Bu Name-i Hümayunlarda Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelerle yaptığı görüşmeler, antlaşmalar ile ilgili bilgiler yer almaktadır. O yüzden birinci elden kaynak niteliğindeki bilgilerin tespiti için bu tür belgelerin kullanılması gerekmektedir. Daha önce bu defterlerden bir kısmı transkrip edilmiş; biz de bu amaç doğrultusunda arşiv de bulunan 18 Name-i Hümayun Defterinden 6 numaralı defterin bir bölümünü transkrip ettik. Metne sadık kalarak emin olmadığımız kelimeleri soru işaretiyle, okunmayan kelimeleri de (...) üç nokta işaretiyle belirttik.

Yüksek lisans tez çalışması olarak ele alınan bu çalışmanın amacı osmanlı arşivlerinde ADVNS.NMH.D olarak kayıtlı olan 6 numaralı Name-i Hümayun defterinin, miladi 1703-1721 yıllarını kapsayan, Kırım Hanlığı ile ilgili olan kısmının transkribe edilmesidir.Çalışma giriş dahil dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Osmanlı devletinde arşiv belgelerin önemine değinilip Name-i Hümayun Defterleri hakkında bilgiler verilmiş ayrıca Kırım Tarihi ile genel açıklayıcı hususlar ifade edilmiştir. I.Bölümde, Osmanlı arşivlerinde devlete ait mühüm meselelerin kaydedildiği Name-i Hümayun defterlerinin fiziki durumu ve ihtiva ettikleri bilgiler

dile getirilmiştir. II.Bölümde, Kırım adasının tarih içerisindeki osmanlı idaresindeki durumu, kuruluşu ve sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili bilgileri dile getirip daha sonra hanlığı yıkılışa götüren aşamalarına değinilmiştir. Son bölüm de ise 6 numaralı name-i hümayun defterinin Kırım Hanlığı ile ilgili olan kısmın özet ve transkribi yer almaktadır.

Çalışmamda bana katkı sağlayan ve fikirleriyle yol gösteren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Serhat KUZUCU'ya teşekkürü bir borç bilirim. Yine çalışmamda vakitlerini ayırıp bana destek olan tüm arkadaşlarıma ve aileme manevi desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Güler PORTAKAL

Ocak 2019

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
B.	: Belge
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
H.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Ve sair
yay.	: Yayın
Yy.	: Yüzyıl
bkz.	: Bakınız

GİRİŞ

Osmanlı devleti, geniş bir coğrafyada farklı etnik yapıda toplumları da bünyesinde barındırabilmiş, tarihin uzun yaşayan nadir devletlerinden biri olmuştur. İslamiyetin kabulünde öce ve sonra kurulan Türk devletlerinin birikimlerinin başarılı sentezini oluşturmuş ve tarih sahnesindeki yerini almayı başarmış bir cihan devletidir.

Osmanlıyı büyük bir devlet haline getiren yapı büyük ölçüde bürokratik yönetim yapısı ve kurumsallaşma süreciyle açıklanabilir. Büyük devlet olması açısından osmanlı bir çok devletle diplomatik yazışmalar içerisine girmiş bu durum tarih yazıcılığın ve arşivcilik kurumunun temelini oluşturmuştur. Türkiye’de Osmanlı devletine ait zengin arşiv malzemeleri ihtiva eden arşivlerin başında Başbakanlık Arşivi gelmektedir. Osmanlı devletinin yayıldığı ülkelerdeki devletlerin ve ulusların tarihi için de büyük önem arz edecek niteliktedir.

Tarihin, milli kültürün yazılı kaynakları olan bu arşivler, milli varlığımızın geçmişten geleceğe köprüsü konumundadır o yüzden arşivlerimizi muhafaza edebilmek ve bilimin istifadesine sunabilmek için yapılması gereken hizmetler bulunmaktadır. Bugün arşivlerde bir çok önemli muhteviyat içeren belgeler ve defterler serileri yer almaktadır. Bu belgelerin bir kısmı divani hümayun kalemine ait Mühime, Ahidnameler, Name-i Hümayun Defterleri olarak kaydedilmiştir. Bunlar arasın da ayrı bir öneme sahip olan Divan-ı Hümayun Defterleri Kataloğu’nda kayıtlı on sekiz adet Name-i Hümayun Defteri mevcuttur.

Bu Name-i Hümayunlar’da Osmanlı devletinin diğer ülkelerle yaptığı diplomatik görüşmeler, antlaşmalar ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bunlar içerisinde transkrip çalışmamız olan 6 numaralı Name-i Hümayun Defteri 1703ve 1721 yıllarını kapsamaktadır. 523 sayfadan oluşan bu defterin Kırım Hanlığı ile ilgili olan kısmı transkript edildi.

6 numaralı Name-i Hümayun Defteri, Osmanlı devleti ile Kırım Hanlığı arasındaki yazışmaları içeren kısım iki devletin siyasi ve sosyo-ekonomik ilişkilerini aydınlatması açısından büyük önem arz etmektedir. Defterde birçok devletle yapılan yazışmalar da yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNDE ARŞİV KAYNAKLARIN ÖNEMİ VE NAME-İ HÜMAYUN DEFTERLERİ

1. OSMANLI DEVLETİNDE ARŞİV KAYNAKLARIN ÖNEMİ

Arşiv teriminin değişik zamanlarda, farklı kişiler tarafından birbirine benzer tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Bu tanımların ortaya konulması, arşivlere olan bakış açısını günümüze kadar arşivlerin ne şekilde algılandığını belirtmek açısından yararlı olacaktır.¹ Arşiv Yunanca'daki, Arkheion ve Latince'deki Archivum'dan gelen bir kavramdır. Bu kavram İngilizce, Fransızca, Almanca gibi dillere geçmiş; Türkçe'ye, Fransızca'dan alınarak "arşiv" olarak değiştirilmiştir.² Dolayısıyla bu terim, belli bir yönetim dairesine ait işlemi bitmiş resmi belgelerin düzenli bir şekilde bir araya toplanması ve bu yazılı belgelerin saklanıp korunduğu yerdir.³

Tarih araştırmaları için vazgeçilemeyen unsurlardan biri olan arşiv belgeleri, geçmişi daha iyi anlayıp değerlendirmemize yardımcı olurlar. Geçmişte yaşanmış olayları cereyan ettikleri şekilde en yakın biçimde ortaya koymaktadır.⁴ O yüzden arşivler genel olarak bir devletin, belgeler topluluğu ve bir milletin hafızası olan 'milli arşivi'in bilgi kaynaklarıdır. Millet olabilmek ve kalabilmek de bu varlıkların iyi korunmasıyla mümkündür.⁵

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren resmi belgeleri muhafazaya, bugünkü tabiriyle arşivciliğe büyük önem vermiştir.⁶ İlk devirlerden itibaren, gerek duyulduğunda belgelere rahatlıkla ulaşabilecekleri bir sistem kurmuşlardır. Belgeler tomar haline getirilir yıl sonunda da sandıklara konur ve üstlerine neye ait olduklarına dair etiketler yapıştırılarak saklanırdı.⁷

¹ Fatih Rukancı, *Türkiye'de Arşivcilik Eğitimi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 1998. s.8.

² Sami N.Özerdim, *Bilgi Kaynakları ve Arşivcilik*, Ankara, 1967, s.4a.

³ Rukancı, a.g.t., s.8.

⁴ Ziya Kazıcı, "Osmanlı Müesseselerinin Yazılı Kaynakları", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Sayı.5, 2005/3, s.107.

⁵ Serhat Kuzucu, "Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak: Name-i Hümayun Defterleri ve 4 Numaralı Name-i Hümayun Defterinin Belge Özetleri", 40/Güz 2016, s.146.

⁶ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul, 2010, s.XXVII.

⁷ Mübahat S.Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, İstanbul, 1988, s.1.

Osmanlı Devleti döneminden günümüze ulaşan ve sadece Osmanlı arşivinde 150 milyonu bulan belge ve defterlerden, gerek belgelerin tanzim ediliş tarzı, gerekse bürokrasinin her kademesindeki yazışmaların mutlaka deftere kaydedilmesiyle ilgili emir ve nizamnamelerden anlaşılmaktadır.⁸

Osmanlılar bu sistemi müstakil bir müessese haline getirdiler. Görevini kötüye kullananların cezalandırıldığı ifade edilmekte olup devlet arşivlerine memur hariç kimse giremezdi.⁹ Deftere geçen kayıtlar, Osmanlı'nın hüküm sürmüş olduğu sınırlar dahilinde bulunan kentlerin idari ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgiler sunma imkanı vermekte ve araştırmacılar için birinci dereceden kaynak olma özelliğine sahip olmaları açısından son derece önem arz etmektedir.¹⁰

Bugün Türkiye'de, Osmanlı dönemine ait arşiv malzemesi ihtiva eden bir çok arşiv müessese bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, Deniz Arşivi, Harp Tarihi Dairesi Arşivi, Cumhuriyet Arşivi ve Başbakanlık Osmanlı Arşividir ve ayrıca Kütüphane ve müzelerde arşiv belgeleri ile Şer'iyecilleri denilen kayıtlarda yer almaktadır.¹¹

Bab-1 Asafı, Bab-1 Defteri ve Divan-1 Hümayun adı altında devlet müesseselerinin temelini oluşturan önemli kuruluşlardır.¹² Bunlar devletin ana arşivi hüviyetini taşımaktadır. Bu arşivde yer alan ve Divan-1 Hümayun defterleri kataloğunda kayıtlı Name-i Hümayun Defterleri ise bunların arsında önemli bir yer arz etmektedir.¹³

1. 1. NAME-İ HÜMAYUN DEFTERLERİ

1.1.1. Defterin Diplomatik Özellikleri

Name-i Hümayun padişahlar tarafından İslam ve Hristiyan hükümdarlara, Osmanlı devletine bağlı imtiyazlı olan Mekke Şerifleri, Kırım Hanına, Erdel kralına, Eflak ve Boğdan voyvodalarına, Gürcü ve Dağıstan Hanlıklarına gönderilen

⁸Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, s.1.

⁹Kazıcı, "a.g.m.",s.108.

¹⁰Ramazan Günay, "Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkam Defterleri:Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi", Süleyman Demirel Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı.17, 2013/1, s.11.

¹¹ Yusuf Halaçoğlu, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara, 1991.s.25.

¹²Günay, "a.g.m.", s.11.

¹³Kuzucu, "Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak...", s.147.

mektuplara verilen addır.¹⁴ Bunların bir sureti ile gelen cevaplar ‘name-i hümayun defterleri’ adıyla kayıt olunur ve Divan Sicilleri’nden sayılırdı.¹⁵ Divanda alınan kararlar ve görülen işler Mühimme, Ahkam, Tahvil, Ruus, Name ve Ahidname gibi defterlere kayıt edildikten sonra padişahın veziriazamdaki mühriyle mühürlenmiş Defterhane’de muhafaza edilirdi.¹⁶

Name-i Hümayunlar diplomatik bir lisanla hazırlanır ve görevlilerin tasdikinden sonra üzerine tuğrası çekilip hükümdarlara gönderilirdi.¹⁷ Resmi mahiyetteki name-i hümayunlardan İran Şahları, Buhara Hanları gibi Müslüman hükümdarlarına gönderilenlerle Avrupa devletleri hükümdarlarına gayri resmi olarak yazılan name-i hümayunlarda tuğra bulunmazdı.¹⁸ Bunun yerine name metninin sağ tarafına padişahın imzası ve mührü yer alırdı.¹⁹ Osmanlı padişahlarının tahta cüluslarında, yeni padişahın hükümdarlığını bildirmek için dost memleketlere gönderdikleri nameler dışında siyasi, ekonomik içerikli yazı yer almaktadır.²⁰

1.1.2. Defterin Fiziki Durumu

Name-i Hümayun Defterleri’nin tamamı, Osmanlı devletinin diğer devletlerle yapmış olduğu antlaşmaları ihtiva etmektedir.²¹ Bu defter, Osmanlı arşivinin en önemli defterleri arasında olup 18 adet name-i hümayun defteri bulunmaktadır. Birinci defterin başlangıç yılı 1699 iken on sekizinci defterin bitiş yılı 1872’dir. Defterin genelini kapsadığı dönem ise 1687-1918 yılları arasındadır.²²

Bu defterlerin ilk dokuz adedinin baş taraflarında bulunan fihristler fotokopi yoluyla çoğaltılarak ‘Name-i Hümayun Fihristi’ adıyla katalog halinde basılmıştır.²³

¹⁴Mehmet.Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*,C.II, İstanbul, 1993. s.652.

¹⁵*Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s.51

¹⁶Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.9.

¹⁷Kuzucu, “Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak”, s.147.

¹⁸Kütükoğlu, *Belgelerin Dili*, s.156.

¹⁹Harun Baştürk, *9 Numaralı Name-i Hümayun Defterinin Transkribi ve Değerlendirmesi (s.116-237) (H.1186-1218/M.1172-1803)*, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kilis, 2016, s.11.

²⁰Kuzucu, “Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak”, s.147.

²¹*Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s52.

²²Kuzucu, “Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak”, s.148; 1699(Hicri1111) yılından önce yazılan name-i hümayunlar Mühimme Defterlerine kaydedilirdi.Murat Cebecioğlu vd., *Kırım Hanlarına Name-i Hümayun(2 Numaralı Name-i Hümayun Defteri)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2013, s.3.

²³*Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s.52.

Name-i Hümayunlar, Divan-ı Hümayun Kalemî'nde diplomatik bir lisanla yazılır ve hazırlanırdı.²⁴

Devletlere gönderilen ve divanı hat diye maruf olan bir yazı ile yazılan namelerin yazılarının güzel olmasına çok dikkat edilirdi, eğer bu nağmeler şark devletlerinin birine gönderilecek ise devletler arasında adeta yazı ve tezhip rekabeti yaşanırdı.²⁵ Osmanlı belgelerinde, cinslerine göre değişmek üzere belli rükün ve şartlar bulunmaktadır. İlk rükün hiç değişmez ve Osmanlıların dedikleri rükün “davet” olarak adlandırılırdı.²⁶

Name-i Hümayun'ların kağıtlarının eni ve boyu, konacakları kese ile bu keseye takılan ve kozak yahut kozalak denilen uçları püsküllü altın veya gümüşten mamul yassı ve yuvarlak kutu, name gönderilerin mevki ve derecelerine uygun olurdu. Bu kozalaklarla name keseleri hazinedarbaşı tarafından verilirdi.²⁷

Name-i Hümayun defterlerinin ebatları her defter için değişiktir. Bazı defterlerin ebatı 32xcm iken bazı 42x20cm'dir. Defter kapağının üzerinde ait olduğu zaman aralığı, yani defterin tutulmaya başlandığı dönem ile bitiş dönemi ay ve yıl şeklinde verilmiştir. Tarihin üst kısmında Suret-i Name-i Hümayun ibaresi yer almaktadır.²⁸ Namelerin Kapaklarına, gönderilen hükümdar veya şerif, Kırım hanı voyvoda ve sairenin mevki ve derecelerine göre elkap yazılırdı. Mesela, Mekke Şerifine:

Rikab-ı kamyab-ı Hazret-i zillulahiden halen

Emir-i Mekke-i Mükerrerme Cenab-ı Emanetmeab Eyalet nisab saadet iktiab Şerif Mes'ud bin Sad dame saduhu'ya şerefyafte-i sudur olan name-i hümayun-ı mevhibet makrun-ı hilafetpenaidir. Diye yazılmıştır.²⁹

1.1.3. Defterin Muhtevası

Osmanlılar, diğer devletlerle yapılan görüşmelere yani diplomasiye önem vermiş bir devlettir. Arşivler de diplomatik çalışmaları esas alan belgeler bulunmaktadır.

²⁴ Kuzucu, “Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak”. s.147.

²⁵ İsmail H.Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Ankara, 1998, s.295.

²⁶ Mübahat S.Kütükoğlu, “Diplomatik”, DİA, C.IX, Ankara, 1994, s.365.

²⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.291.

²⁸ Kuzucu, “Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak...”, s.148.

²⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.295.

İlk diplomatik çalışmalar, 1909 da Tarih-i Osman-i Encümeni'nin kurulmasıyla ve 1914' Tarih-i Encümen-i Mecmuası'nın kurulmasıyla beraber Osmanlı diplomatik kaidelerin esasları Orta Asya'da devlet kurmuş olan Uygurlara kadar uzanmaktadır. Diplomatik kaideler asırlardır derlenen bazı münşeat mecmualarında yer almış ve bunlar pratik maksatlarla kaleme alınmıştır. Bunlarda katiplere yol gösterici olarak ferman, berat, name, fetihname, ahidname, berat, telhis, buyruldu vb. adlar taşıyan belgelerin hangi rükün ve şartları ihtiva edeceği ve nasıl yazılacağı gibi hususlara yer verilmiştir.³⁰

Osmanlı devleti bir çok devletle doğrudan veya dolaylı olarak siyasi ve diplomatik ilişki içerisinde olmuş ve bu ilişkilerin verilerine en açık şekilde arşiv belgelerinde görmekteyiz. Bunlar içerisinde bulunan Name-i Hümayun adı verilen defterler osmanlı tarihini ilgilendiren ve diğer devletlerin osmanlı ile münasebetlerini göstermekte ayrıca diğer devletlerin tarih araştırmalarında kullanabilecekleri bilgileri ihtiva etmektedir.³¹Bazı Name-i Hümayun Defterlerinde tamamı, Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle yapmış olduğu antlaşmalar yer almaktadır.³²

Osmanlı devleti'nin başka devletlerle olan siyasi ilişkilerine ait belgeler dışında, kendi yönetimi altında bulunan imtiyaz eyalet statüsünde bulunan başta Kırım olmak üzere, Mekke, Eflak-Boğdan Voyvodalığı gibi bölgelerde yapılan yazışmalar da yer almaktadır. Özellikle bu defterlerde Kırım Hanlığı ile ilgili bir çok yazışma yer almaktadır.³³ Örneğin, yayımlanmış olan 2 numaralı Name-i Hümayun Defteri, 1730-1777(Hicri) dönemine ait münhasıran Kırım Hanlığı ile ilgili doksan bir kaydı içermektedir.³⁴

³⁰ Kütükoğlu, "Diplomatik", s.364.

³¹ Kuzucu, "a.g.m.", s.149-150.

³² *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, s.52.

³³ Kuzucu, "a.g.m.", s.150.

³⁴ Cebecioğlu, *a.g.e.*, s.3.

İKİNCİ BÖLÜM

KARADENİZ'İN KUZEYİNDEKİ KIRIM YARIMADASININ TARİHÇESİ

2. KIRIMIN JEOPOLİTİK ÖNEMİ VE İLK SAKINLERİ

Kırım, Batı ve Güney'den Karadeniz, doğu ve kuzeyden Azak Denizi ile çevrili olup bir çok medeniyete beşiklik yapmış bir yarımada³⁵ aynı adı taşıyan bir Türk hanlığının(1420-1783) ve 1917'den 1944 yıllarına kadar bağımsız daha sonra da muhtar bir Türk Cumhuriyetinin adı olmuştur.³⁶ Kırımın coğrafi ve ekonomik şartları, tarihin en eski çağlarından beri Akdeniz şehirlerine ve özelliklere İstanbul'a bağlamaktadır. Bu özelliğinden dolayı çeşitli kavimlerin, devletlerin uğrak yeri haline aldığı ve önemli tarihi gelişmelere tesir ettiği görünmektedir.³⁷ Osmanlı devleti de coğrafi yakınlık ve stratejik konumu sebebiyle Kırım ile yakından ilgilenmiştir.³⁸ Kırım limanları,³⁹ milattan önce IV.Yüzyılda Kırım'da kurulan Yunan kolonileri tarafından Kerç'in olduğu yerde Pantikopeon, Akyar'ın yanında Kherson(Kerson), Gözleve civarında kuruldu. Ancak bu koloniler Kırım içlerine kadar nüfus edemedi.⁴⁰ Daha sonra adaya en eski sakinleri olarak anılan Taurlar yerleşmişti.⁴¹

Taurlar bu bölgede ancak ticari ilişkiler kurabildi. Kırım bölgesi IV.yüzyılda Got kabilesinin saldırılarına maruz kaldı. Bu kabileyi, Hun Türkleri durdura bildiler. Hun hakimiyetinin ortadan kalkmasından sonra bölgenin Kuban, Don,Azak kesimlerine çeşitli muhtelif Türk kavimleri yerleşmeye başladı. IV.Yüzyıl'dan itibaren ise Kırım'ın iç bozkırları, Hazar Türklerinin idaresi altına girmeye başladı ve

³⁵ DİA, "Kırım" C.XXV, Ankara, 2002, s.447

³⁶ Mirza Bala, "Kırım", DİA, C.VI, İstanbul, 1955, s.741.

³⁷ Halil İnalçık, "Kırım Hanlığı", DİA, C.XXV, Ankara, 2002, s.448.

³⁸ Emine Erdoğan Özünlü, "Mühimme Defterlerine Göre XVI.Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Kırım Hanlığı İlişkileri Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2008, s.490.

³⁹ Halil İnalçık, "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi", *Belleten*, VIII/30, Ankara,1944,s.193.

⁴⁰ DİA,, "a.g.m.", s.448.

⁴¹ Mirza Bala, "a.g.m.", s.744.

VII.Yüzyıl'da, Kırım'da bütünüyle kontrolü sağladılar. Hazarlar'ın yıkılışından sonra ardından Peçenekler bölgede hakimiyet kurup, yerleştiler.⁴²

XIII.Yüzyılın ilk yarısında Kalka zaferinden sonra Kırım'a giren Altın ordu, bölgede Türklerin çoğunluklu olarak yaşadığını ve Türk memleketi olduğunu gördüler.⁴³ 1220'lerde Altın Ordu'nun kurucusu Batuhan'ın, bölgeyi istilasından hemen önce Slav kaynakları, Kırım'daki Sudak ve Korsun'un şehirlerinin kendilerini göçebe akınlarından korumak için Poloveslere (Kıpçaklara), vergi ödediklerini kaydetmektedirler. Sudak, 1223'te Kalka savaşından sonra Tatarlar daha sonra da Anadolu Selçuklu sultanı Alaeddin'in gönderdiği bir ordu tarafından bertaraf edilmişti.⁴⁴ Böylece Kırım'ın Anadoluyla irtibatı daha sıkı hale geldi. XIII. Asrın sonlarında Ceneviz kaynakları, pek çok Anadolu tacirinin varlığından bahsetmektedir. Kırım yarımadası, Euroasa'yı Akdeniz memleketlerine bağlayan bir köprü vazifesi gördüğü için bu iki bölgeye sıkı sıkıya bağlıdır. Bu durumun Karadeniz ve boğazlar meselesiyle yakından ilgili olmasına neden olmuştur.⁴⁵ Bu dönem Venedik ve Ceneviz gibi İtalyan şehir devletlerinin Akdeniz, Ege ve Karadeniz'deki müstemkelerini kurma ve dünya ticaretindeki ağırlıklarını hissettirme dönemi olmuştur. Ceneviz, Altınordu Devleti'nin iç karışıklığından faydalanarak Kırım sahillerine yerleşmiş Kefe'yi en büyük ticari üssü olarak kullanmıştır. Karadeniz'in güney ve kuzey sahillerinde kurdukları müstemlekeler yoluyla ticari faaliyet gösteren Venedikler, Ceneviz'in karadeniz ticaretinde kaydettiği gelişme neticesinde Kefe'yi kuşatma bölgesi durumuna getirmiştir.⁴⁶

2.1. Kırım Hanlığının Kuruluş Süreci

Kırım Hanlığı'na giriş yapmadan önce, devamı olduğu Altın Ordu devletinden bahsetmek gerekmektedir.1223'teki Kalka zaferiyle Deşt-i Kıpçak'a hakim olmaya çalışan Moğollar'a karşı direnen Kıpçaklar'ın, Bulgarlar'ın, Başkırtlar'ın ve Aslar'ın, 1239 yılında Batu Han tarafından dağıtılmasının ardından Kırım'da Altın Ordu hakimiyeti başladı. Bütün Kırım, sahildeki bazı şehirler hariç

⁴² DİA, "Kırım", s.448.

⁴³ Bala, "a.g.m.", s.745.

⁴⁴ Alan Fisher, *Kırım Tatarları*, İstanbul, 2009, s.14; Kırım'ın 13.yüzyılda Anadolu ile iktisadi bağları güçlendi ve Anadolu Selçukluların genişleyen ticaret hacminin etkisiyle buraya hakim olmak istediler. I.Alaeddin Keykubat zamanında(1220-1237),bkz. DİA,"Kırım", s.448.

⁴⁵ Bala, "a.g.m.", s.745.

⁴⁶ Yücel Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe(1475-1600)*, İstanbul, 2014, s.38.

olmak üzere Altın Ordu topraklarına dahil edildi⁴⁷ ve XIII.Yüzyılın ilk yarısından XV.Yüzyılın sonlarına kadar Deşt-i Kıpçak sahasının siyasi hayatı Altın Ordu Hanlığı'na bağlı kalmıştır. Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu Cengiz Han daha hayatta iken,⁴⁸ hakim olduğu yerleri oğulları arasında pay etmiş ve bunlar kendi bölgelerinde merkeze bağlı birer hükümdar olarak hareket etmişlerdir.⁴⁹

Ülkesinin yönetimini dört oğlu⁵⁰ Cuci, Çağatay, Ögeday ve Tuluy arasında paylaştırdı.⁵¹ İrişten, İdil ırmağına kadar olan sahayı büyük oğlu Cuci'ye(Coçi) vermiştir. 1222-1227 yılları arasında bu bölgede hüküm süren Cuci Han, ulusun temellerini atmıştır.1227 yılında babası Cengiz Han'dan altı ay önce vefat edince devletin gerçek anlamda tesis ve geliştirilmesi oğlu Batu Hana kalmıştır.⁵²

İkinci oğlu Çağatay kendi adıyla anılan bir devlet kurdu. Üçüncü oğlu Ögeday veliaht olup Moğol liderlerinin katıldığı kurultayda han seçildi. En küçük oğlu Tuluy'a, imparatorluğun merkezi teşkil eden Moğalistan'ı verdi.⁵³

Ögeday zamanında Batı seferleri başlamış ve 1237-1241 yılları arasında aralıksız devam etmiş ve Doğu Avrupa'nın önemli bir kısmı istila edilmişti. 1237 yılı sonlarında, başta Moskova olmak üzere Rus Knezlikleri'nin pek çok kale ve şehirleri ele geçirildi.⁵⁴ Rus Knezliklerinden sağ kalanlarla harblerde ölenlerin meşru halefleri, Moğol Kağanına itaat etmek şartıyla eski knezliklerinin başına yeniden geçirildiler. Bu suretle Rusya Altınordu Hanlarının vesayeti altına girmiş oldu.⁵⁵ Cengiz'in torunu Batu Han idaresinde yapılan seferlerde Volga Bulgarları ortadan kaldırıldı. Bundan sonra seferler devam ederek Kumanlar üzerine yürüdü ve Kumanlar yurtlarından çıkarıldı. Batuhan kazandığı başarılarından sonra İdil nehrinin aşağı kısmında "Orda" merkezini kurdu. Saray adı verilen şehir kısa zamanda gelişerek Doğu Avrupa ve Sibirya'nın merkezi haline geldi.

⁴⁷ DİA, "a.g.m.", s.448.

⁴⁸ Yücel Öztürk, "Kırım Hanlığı", Türkler, C.VIII, Ankara,2002, s.480.

⁴⁹ Hayrunnisa Alan, "Altın Orda Hanlığında Hakimiyet Anlayışı ve Karaçi Beylerin Ortaya Çıkışı" *Tarih Dergisi*, S.54(2011/2), İstanbul, 2012, s.7.

⁵⁰ Yücel Öztürk, "Kırım Hanlığı", s.480.

⁵¹ Mustafa Kafalı, "Cengiz Han", DİA, C.VII, 1993, s.369.

⁵² Öztürk, "Kırım Hanlığı", s.480; Cengiz Han'ın soyuna ilişkin detaylı bilgi için bkz. Derya, Derin, *Abdülgaflar Kırımı'nin Umdet'ül-Ahbarı'na(Umdet'üt-Tevarih)Göre Kırım Tarihi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2003.

⁵³ Kafalı, "a.g.m.", s.369.

⁵⁴ Mehmet Saray, "Altın Orda Hanlığı", DİA, C.II, Ankara, 1989, s539.

⁵⁵ Kadir Mısırlıoğlu, *Moskov Mezalimi*, İstanbul, 1979, s.75.

Çağatay Han ve Ögeday Kağanın 1241 yılında ardınca ölümleri üzerine Cengiz Hanın torunları arasında Batu Han daha rahat hareket etme olanağı bularak Aral gölünün kuzeyindeki yerlerde dahil olmak üzere Kama, İdil havzası, Özi boyu ve Turla bölgesine kadar uzanan geniş bir sahada, merkezi Saray şehri olan Altın Orda Devleti kuruldu. Bu devletin teşkilatı Cengiz Han'ın yasası ile Türk töresinin ortak esasları göz önüne alınarak düzenlendi ve idare altına alınan yerlerin mali özellikleri de dikkate alınarak Batu Han zamanında başarıyla uygulanmıştır. Batu Han'ın 1256'da ölümü sonucunda yerine geçen oğulları Sartak ve Wakç'ın aynı yıl içinde ölmeleri üzerine yerine⁵⁶, Batu Han'ın kardeşi Berke(1257-1266) han oldu. Berke Han, Mısır Memlûklüleri ile Türkistan şeyhlerinin telkinleri sonucu müslüman oldu. Tatarların Müslümanlaşmasına bağlı olarak, Türkleşmeleri de hızla gerçekleşti.⁵⁷ Hanın diğer bir başarısı Altın Ordu'ya karşı başlayan isyanları bastırmak oldu. 1266 yılında da ölümü üzerine devletin başına Mengü Timur(1266-1280) geçti. Bu han dan sonra başa geçen Tuda Mengü zamanında devletin bütünlüğü tehlikeye düştü ve 1287 yılından sonra Altın Ordu'nun 25 yıllık süren ilk fetret devri oldu ve bu devir XIV.Yüzyılın başlarında sona erdi.

1342-1357 yılları arasında Altın Ordanın bütünlüğü yeniden sağlanarak eski gücüne kavuştu. Fakat Berdibeg Han'ın saltanatı yıllarında devlet yeniden karışıklık devrine girdi. Bu karışıklıklardan faydalanan prenslikler bağımsızlıklarını ilan ettiler. Altın Ordu Devleti'nin batısında bu gelişmeler olurken doğuda Çağatay ulusu parçalanıp yıkılmış yerine Timur Devleti kurulmuştu.⁵⁸ Toktamış Han, Emit Timur Güregen'desteği ile Altın Ordu Devleti'nin başına geçti.⁵⁹ Ancak bu durum uzun sürmedi ve Azerbaycan meselesi yüzünden araları açılmıştı .Toktamış hanın, Timura karşı amansız mücadeleye girmesi sonucunda ona karşı ittifak arayışına girmiştir.⁶⁰

Timur, Altın Ordu'ya karşı sefere çıkmış ve 1395 yılında bu hanlığı yenilgiye uğratmış ve hanlık parçalanma dönemine girmiştir. Seyid Ahmet Han döneminde, devlet eski parlak günlere döndürülmeye çalışılmıştır. 1455,1460, 1465'te Moskova

⁵⁶ Saray, "a.g.m.", s539.

⁵⁷ XIV. Yüzyılda Altınordu'da Moğolca unutulmuş, Türkçe edebi dil olmuştu. Müteakip asırda, Moğollardan yalnız "Tatar" adı kalmıştı. Böylece, Altınordu bir Türk devleti özelliği kazandı. Devlet üst yöneticileri, müslümanlaşmış ve Türkleşmiş Moğoldu, bkz. Süleyman Kocabaş, *Tarihte Türk-Rus Mücadelesi*, İstanbul, 1989, s.16.

⁵⁸ Saray, "a.g.m.", s539.

⁵⁹ Alan, "Altın Orda Hanlığında Hakimiyet Anlayışı", s.13.

⁶⁰ İlyas Kamalav, İlknur Mirgaliyev, "Altın Orda-Osmanlı Münasebetleri", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C.2, S.3, Kış/ 2008, s.189.

üzerine yeniden hakimiyet kurmak için Rusya üzerine seferler yapıldı.⁶¹ Fakat hepsinden de bir netice alınamadı ve Kazan Hanlığı'nın Moskova'ya karşı hareketi sırasında, Uluğ Muhammed'in çocukları tarafından Moskova yakınlarında kurulmuş bulunan Kasım Hanlığı ve onu takiben de Kazan Hanlığı tamamen Moskova'ya tabi birer devlet haline gelmişlerdi. Seyid Ahmet'in Sibir Hanı Aybek ve Kırım Hanı Mengli Giray'ın adamları tarafından 1481 yılında öldürülmesinden sonra Altınordu Hanlığı kesin olarak dağılarak hanlıklar dönemi başlamıştır.⁶² Seyid Ahmet Han zamanında taht mücadelesine giren prenslerin artması ve rekabetin yaşanması neticesinde Altın Ordu toprakları üzerinde daha önceden kurulan Kırım, Kazan ve Nogay hanlıklarından başka Astraha ve Sibiry hanlıkları da kuruldu.⁶³

2.2. Kırım Hanlığı

Kırım Hanlığı XIV.Yüzyılın ikinci yarısında Altın Ordu devleti'nin taht kavgaları sonucunda, devletin parçalanmasından sonra kuruldu ve 1441'den 1783 yılına kadar varlığını devam ettirdi. 1784'te de Rusya Çarlığı tarafından ilhak edildi.⁶⁴ Kırım Hanlığının gerçek kurucusu Hacı giray ve adını taşıyan en eski para 885 (1441-1442) tarihini taşır. Altın Ordu'da şiddetlenen iç rekabet ve savaşlar neticesinde bir çok kabile Orta Asya'ya yahut Kırım'a ve Karadeniz Şimalindeki steplere kaçmaktaydı.⁶⁵ Kuzey Kafkasya'da yaşayan belli kabile beyleri Hacı Giray'ı desteklediler.⁶⁶ Hacı Giray, Altın Ordu hanına karşı Moskova ile dostluk ve ittifak yaparak durumunu güçlendirdi.⁶⁷

Hacı Giray, Hanlığının ilk yıllarında Kırım limanlarını elinde bulunduran Cenevizler'le mücadele etti,⁶⁸ 1453'te İstanbul fethi ve bu dönemde Fatih Sultan Mehmet tarafından temelleri atılan Karadeniz politikası, Kefe'nin statüsünün belirlenmesinde bir dönüm noktası olmuş ve Ceneviz'in Karadenizdeki

⁶¹ Saray, "a.g.m.", s.539.

⁶² Kocabaş, *a.g.e.*, s.18

⁶³ Saray, "a.g.m.", s.539; 1480'de Altınordu'nun hakimiyetinden kurtulan Rusya, müstakil bir devlet haline geldi. Bu zamanda sınırları, Fin Körfezi'nden Peypus Gölü, Sibir'e kadar, güneyde Orta Dnepr ve Don Nehri yukarısı ve batıda, Oka mansıbına kadar uzanıyordu.bkz. Kocabaş, *a.g.e.*, s.20.

⁶⁴ İnalçık, "Kırım Hanlığı", s.450.

⁶⁵ İnalçık, "Kırım", s.746.

⁶⁶ Halil İnalçık, "Giray", DİA, C.XIV, Ankara, 1996, s.476.

⁶⁷ İnalçık, "Kırım", s.746.

⁶⁸ Ahmet Mutlu, "Hacı Giray I", DİA, C.XIV, s.475.

müstemlekeleriyle ticari ilişkilerini sekteye uğratmıştır.⁶⁹ İstanbul'un zaptından sonra boğazlara hakim olan Osmanlılar ile ittifak kurarak Kefe'yi, muhasara ettiler.⁷⁰

Demir Kahya kumandasında Osmanlı donanmasının denizden gerçekleştirdiği muhasara, karadan 6000 kişilik Kırım kuvveti tarafından yürütüldü. Kuşatma sonunda Kefe alınmadıysa da telaşa kapılan Cenevizler antlaşmayı kabul ederek Osmanlı devletine ve Kırım Hanlığı'na vergi vermeyi kabul ettiler.⁷¹

Fakat Ceneviz'lerin Karadeniz'de varlığının devam etmesine tahammül edemeyen Osmanlı, Kırım limanlarının tamamen ele geçirilmesi için 1475 yılında Gedik Ahmet Paşa'yı, Kefe'yi kuşatmakla görevlendirdi⁷² ve donanma Kefe ve Kırım sahillerini fethetmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Kuzey Karadeniz politikasında bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Kabile rekabetleri ve Ceneviz müdahaleleriyle iyice zayıflamış bulunan Kırım Hanlığı bu fetihle himaye altına alınmış, Ceneviz ise tamamen safdışı edilmiştir. II.Bayezit zamanında Kili ve Akirman'ın da fethiyle Karadeniz artık bir Türk gölü haline gelmiştir.⁷³ Cenevizler tarafından hapsedilen Mengli Giray, Osmanlı tarafından kurtarıldı ve Osmanlı ile yaptığı antlaşma neticesinde, sultanın tabiliğini kabul etti.⁷⁴1475'te Osmanlı devletine tabi hale gelen Kırım Hanlığı, Karadenizde Türk Hakimiyetini koruyan bir şimal duvarı haline gelmiştir. Osmanlı devletide Kırım Hannlığı'nı şimal'deki tehlikelere karşı korumakta hanlıkta onun hesabına Karadeniz'in bekçiliğini yapmakta ve Şarki Avrupa'da, bu denizde Osmanlı hakimiyetini tehdit edebilecek her türlü siyasi inkişafa karşı imparatorluğun sağ kolu haline gelmiştir.⁷⁵

⁶⁹ Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe...*, s.39.

⁷⁰ DİA, "Kırım", s.746; Kefe, Kırım yarımadasının güneydoğu kıyısında yer alır. İlk çağlardan itibaren Kıpçak steplerini Karadeniz'e, Anadolu yarımadasına ve özellikle İstanbulla bağlayan önemli bir liman ve yerleşme yeri olarak ön plana çıkmıştır. Kefe'nin kuruluş tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte buranın m.ö. IV. yüzyıldan itibaren önem kazandığı, bir millet kolonisi olarak ortaya çıktığı belirtilir, bkz. Yücel Öztürk, "Kefe", DİA, C.XXV, Ankara, 2002, s.182.

⁷¹ Yücel Öztürk, "Kırım Hanlığı", s.485.

⁷² İnalçık, "Kırım", s.747.

⁷³ Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe...*, s.40

⁷⁴ İnalçık, "Kırım", s.747; Altı ay sonra sultana yazdığı bir namede bu antlaşmayı teyit etti ve düşmanlarının düşmanı, dostlarının dostu olmaya söz verdi. Kırım'ın, Osmanlılara tabi oluşunun temellerinin atıldığı kısa zamanda açığa çıktı. bkz. Fisher, a.g.e., s.24.

⁷⁵ Kocabaş, a.g.e., s.27.

2.3. Kırım Hanlığının İdari, Sosyo- Ekonomik Yapısı

2.3.1. İdari Teşkilat

Kırım Hanlığı'nın teşkilatı hemen hemen Altınordu'nun devamı niteliğindedir.⁷⁶ Kırım aslında eski Moğol ve Türk teşkilatı ve etnik yapısını devam ettirmiştir. Devletin başındaki hükümdar Cengiz soyundandır. Hükümdarlarına han, veliahtına Kalgay denilmekteydi⁷⁷ Kanun-ı Cengizi'ye(töre yasa) göre Kalgaylığa hanın kardeşi getirilirdi. Taht boş kalınca kalgay hanlığa, nureddin de kalgaylığa geçirdi. Bu geleneğe aykırı olarak aristokratların müdahalesi de görülmekteydi.⁷⁸ Altın Ordu'da olduğu gibi Kırım'da da devlet, bilhassa askeri kabile kuvvetleri başındaki bir aristokrasiye tabiydi.

Kural olarak kabileler kendi aralarında ehemmiyetlerine göre belli bir hiyerarşiye tabi olan bey ailesi içinde en yaşlısını seçerler ve bu seçim han tarafından onaylanırdı. Bu beylerin kararı olmadan önemli işler kararlaştırılmazdı. Bu durum kabilelerin Giray Sülalesini kargaşaya götürecek bir ortam yaşatmasına neden olmaktadır.⁷⁹ Kırım'daki bu kabileler hanın otoritesini fazlasıyla tehtid etmekte ve iç savaşların çıkmasını kolaylaştırmaktaydı. Han, Kırım yarımadasında Bahçe Saray'da otururdu.⁸⁰

Hanlık makamı Giray hanedanındı. Hacı Giray'ın soyundan gelen tüm erkek çocukların han olma hakkı vardı. Hanın erkek çocuklarına sultan veya oğlan deniyordu. Kız çocukları için ise sultan ya da hani tabiri kullanılmıştır. Hanedan üyelerinin yetiştirilmesine büyük özen gösterilirdi. Bu yüzden hanzadeler, küçük yaşta Atalık diye tabir edilen kişiler tarafından eğitilirdi ve bu kişilerin seçiminde çoğunlukla Müslüman Çerkez ailelerin tercih edilmesi Tatarlar arasına bir gelenektir.⁸¹

Divan işleri hanın başkanlık ettiği divan tarafından yürütülmekte olup, azapları olan; kalgay, nurettin, Bucak, yenisan, Kuban seraskerleri, Şırın beyi, müftü,

⁷⁶ İnalçık, "Kırım Hanlığı", s.455.

⁷⁷ Erşahin A.Ayhün, *Kırım Hanlığı ve Çöküş Sebepleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, s.25.

⁷⁸ Halil inalcık, "Giray", s.77.

⁷⁹ Nimet A.Kurat, *Rusya Tarihi*, Ankara, 1987., s.199-200.

⁸⁰ İnalçık, "Kırım", s.752.

⁸¹ Ömer Bıyık, *Osmanlı Yönetiminde Kırım (1600-1774)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2007, s.29.

vezir, kazasker, hazinedar başı, defterdar, kullar ağası bulunmaktadır. Kapıcı başı divana dahil olmayıp merasim işleriyle uğraşır. Önemli devlet işleri hanın başkanlığında toplanan kalgay, nureddin, üç serasker, vezir, kazasker ve karaçı beylerinin katıldığı meclisle kararlaştırılır.⁸²Karaçı bey kırımın en kuvvetli kabileleri arasındaydı. Karaçı bey hanın divanında otururdu ve onların reyini olmadan hiçbir önemli mesele hakkında karara varılmazdı.⁸³

Hanlığın hukuk sistemi bir çok geleneğe dayanmaktaydı. Şeriat kanunları, Cengiz Han'ın yasasından gelen geleneksel Tatar kanunları, daha az ölçüde yarımada'nın Osmanlı sultanının hakimiyeti altındaki kısımda, hanlarla İstanbul arasındaki münasebetlerde uygulanan Osmanlı kanunları Osmanlılarla Kırımlar arasında problemlerden birisi de tahta geçiş sırasını düzene koyan geleneksel Tatar kanunları ile Osmanlı kanunları arasındaki farktan doğuyordu.

Şeri kanunlar, Müslümanların günlük hukuki durumlarını belirliyordu. Şeri düzenin lideri, mahalli Müslüman din adamlarının kendi aralarından seçtikleri müftüydü. En önemli görevi hukuki veya dini konuları değil de mali konuları kapsıyordu. Vakıf arazilerini ve gelirlerini kontrol ediyordu. Kadıaskerler ise sultan tarafından tayin ediliyordu ve hukuki konularda görevliydi. Yarımada, her biri bir kadının denetimindeki küçük hukuki bölümlere ayrılmıştı ve Kadılar, kadıaskerlere bağlıydı.⁸⁴

2.3.2. Sosyal Yapı

Kırım Hanlığında toplum askeri ve beledi olarak sınıflandırılmıştır. Miran beyler, mirzalar, ağalar, seyyidler(sadat), tüm kapı kulu askeri sınıfı oluşturmuştur. Bunun dışında mücerred, hacılar, imamlar beledi olarak belirlenmiştir. Askeri ve Belediye olarak belirlenmesindeki amaç kadıasker ve mahalli kadılar arasında ortaya çıkan antlaşmazlıkları önlemektir.⁸⁵

Kırım'da yaşayan Tatarların çoğu Kırım'ın üst tabakasına mensup değildi çobancılık veya çiftçilik yapıyordu. Ancak toprak düzenlerinde feodalite yoktu.

⁸² İncalcık, "Kırım", s.755.

⁸³ İncalcık, "Kırım Hanlığı", s.456.; Kırım'ın Osmanlı himayesine girmesi konusunda Karaçı Beylerden Eminek Mirza'nın aktif rolü olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Derin.D.Paşaoğlu "Altınorda ve Kırım Sahasında Bozkır Aristokrasisinin Güçlü Temsilcileri:Emir Rektemür ve Şirin Mirzalar", *Tarih Araştırmalar Dergisi*, Eylül/2004, s.170.

⁸⁴ Fisher, a.g.e., s.37-38.

⁸⁵ Bıyık, a.g.t., s.75-76.

Çiftçilerin çoğu Müslüman olduğu için İslam hukuku onların haklarını korumaktaydı. Köylere taksim edilmiş olan topraklar müşterek olarak işlenir ve toprak sahibinin köyden istediği vergi müştereken ödenirdi. Bey, mirza han veya kapı kulu görevlileri Müslüman köylerden üç tür vergi toplamaktaydı. Köylüler istedikleri zaman topraklarını terk edebiliyordu.⁸⁶

2.3.3. Etnik ve Dini Yapı

XVII.ve XVIII. yüzyıllara ait Kırım Şeriye Sicilleri'nde tespit edilen, Kırım'da yaşayan etnik gruplar arasında Tatarlar, Nogaylar, Türkmenler, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Acemler, Çerkezler belli başlı halkları oluşturmaktaydı.⁸⁷

Müslüman kesim, Tatarların hakim unsur kesim olduğu çeşitli etnik gruplardan oluşmaktaydı. Toplumun gayri Müslim kesimi ise Ermeniler, Gürcüler, Rumlar, ve Karaim Yahudilerinden oluşmaktaydı. Bu gayri Müslimlerin çoğu dini yaşantı hariç, Kırım Müslümanlarının hayat tarzını benimsemiş, Karaim Yahudileri Türkçe konuşup Türk adet ve geleneklerine göre yaşıyorlardı. 1779'da Kırım'dan Rus Çarlığı'na götürülen Rumlar ve Ermeniler de Türkçe konuşmaktaydı.⁸⁸

2.3.4. Ekonomik Yapı

Hanlığın ekonomisi esas itibarıyla tarım ve hayvancılığa dayanmaktaydı. Hanlığın gümrük, maden, tuz ve deniz ürünlerinden elde ettikleri gelirleri vardı. Bunun yanında kuzeye çok sık yapılan akınlarda elde edilen köleler ve ganimet de önemliydi.⁸⁹ Yazılı kayıtların bulunduğu en erken çağlardan beri Kırım bölgesinde esir ticareti olduğu bilinmektedir. Osmanlıların İstanbul'u fethetmelerinden ve Tatar Hanlığının ortaya çıkışından kısa bir süre öncesine kadar, Karadeniz sahilleri yabancı alıcılar için önemli esir kaynağıydı. Hanlar, hanlık bünyesinde ekonomik kontrolü sağlamaya yetecek kadar toprağa sahip olmasalar da önemli mali kaynaklara sahiptiler.⁹⁰ Osmanlı hakimiyeti sırasında Kırım'da giderek ziraatında önem

⁸⁶ Fisher, *a.g.e.*,s.42.

⁸⁷ Bıyık, a.g.t., s.76.

⁸⁸ Fisher, *a.g.e.*, s.52.

⁸⁹ Erşahin, a.g.t., s.34.

⁹⁰ Fisher, *a.g.e.*,s.46-47.

kazandığı ve çiftlikler kurulduğu, tarıma elverişli alanların ekilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Ancak hayvan yetiştiriciliği yine de önemini korumuştur.⁹¹

Osmanlı Devleti, Kırım Hanlarına kendilerine bağlılıkları karşısında çeşitli gelirler tahsis etmişti. Kefe mukaatasından ayrılan pay bunlardan birisidir. Ayrıca hanedan üyeleri Rumeli’de İslimye, Yanbolu, Tekirdağ ve Çatalca gibi yerlerde çiftliklere yerleştirilerek, kendilerine salyane, has, zeametler tahsis ediliyordu. Osmanlı topraklarında oturan Girayların kendilerine ait hasları vardı. Kırım hanlarının çocukları ve önde gelen aile efradına, İstanbul, Galata, Gelibolu ve Tekirdağ gümrüklerinden salyaneler veriliyordu. Han, Kırım’da sahip olduğu gelir kaynaklarını emanet veya iltizama vererek işletiyordu. Osmanlılarda, devlete ait gelirlerin(mukaata) belli bir bedel karşılığında özel bir şahsa, belirli süre içerisinde verilmesini öngören iltizam sistemi, Kırım Hanlığı’nda da yaygındı.⁹²

Kırımlılar hem deniz hem de kara ticaretiyle uğraşmışlardı. Bu ticaretin içine Moskova, Kazan ve kuzeydeki diğer bölgelerden gelen kürk, balık, bal mumu, hububat ve uzak doğunun ipek ve baharı da dahildi.⁹³ Kırım transit ticarete önemli bir konumdaydı. Kırım tüccarı Hazar kıyılarındaki şehirlere, Moskova’ya, Kazan’a, Tebriz’e kuzeyde Baltık ülkelerine ve Tuna boyundaki merkezlere kadar gidiyordu. Bunlar aldıkları kürkleri ve diğer ürünleri Anadolu’dan gelen tacirlere satıyorlardı. Kırımdan Osmanlı ülkesine ve Mısır’a daha çok esir, kürk, balık ürünleri, bal mumu, tuz sevkiyatı yapılıyordu. Anadolu’dan ise muhtelif pamuklu dokumalar Kırım’a gelir ve buradan kuzey steplere gönderilirdi.⁹⁴

Toprak ve tebaa han ailesi ve mirzalar arasında tımar olarak bölünmüştü. Tımarlara hanın onayı ile tasarruf eden mirzalar vergileri kendileri için toplardı ve bunun karşılığında bizzat askeri hizmette bulunmaya ve tımarına göre belli miktarda asker götürmeye mecburdular. Ayrıca Mirzalar, Çelebi ünvanını alarak hanın silahdarının kumandası altında sefere giderdiler⁹⁵ Hanlığın toprakları miri, mülki ve vakıf arazilerinden oluşuyordu. Miri araziler; sultan toprakları, han toprakları,

⁹¹ Dia, “Kırım”, s.449.

⁹² Erşahin, a.g.t., s.173.

⁹³ Mutlu, “a.g.m.”, s.475.

⁹⁴ Dia, “Kırım”, s.449.

⁹⁵ İncalcık, “Kırım”, s..456.

kalgaylık topraklarındandı. Mülki araziler ;beylik , hocalık, mirza ve köylü toprakları olarak ayrılıyordu. Vakıf arazileri ise vakıf toprakları olarak 8 kısımdı.⁹⁶

3. KIRIM HANLIĞININ OSMANLI TABİLİĞİNE GİRMESİ

Hacı Giray'ın 1466'da ölümünden sonra hanedanın varlığını tehdit edecek şekilde iç karışıklıklar ve taht kavgaları baş gösterdi. Altın Ordu'nun siyasi geleneklerine göre Hacı Giray'ın büyük oğlu Nurdevlet'in, tahta çıkması gerekiyordu. Fakat tahta çıkma meselesi bu kadar basit çözümlenmedi.⁹⁷ Nurdevlet ile Mengli Giray arasında mücadele başladı,⁹⁸ve Mengli Giray, Osmanlı devleti tarafından atanan ilk kırım hanı olmuştur. Fakat hanlık içerisinde yaşanan olaylar neticesinde taht değişiklikleri yaşanmış sonuç olarak Mengli Giray üç kez tahta çıkmış ve dönemiyle(1478-1514) hanlık istikrara kavuşmuştur.⁹⁹ Kırım Hanlığı'nın, Osmanlı tabiliğine girmesiyle Osmanlı Devleti'nde bu yeni durum Karadeniz politikasında değişmez esaslara bağlamıştır.¹⁰⁰

Fatih'in, Karadeniz siyaseti çerçevesinde Kırım'ı, Karadeniz ticaretinin emniyet gücü olarak görmüş ve onları iç işlerinde serbest bırakarak askeri kuvvetlerinden faydalanmıştır. Böylelikle, bölgelerin hem kuzey bölgesi emniyet altına alınmış hem de Osmanlı Devleti bu bölgedeki ülkelere karşı aktif bir politika izleye bilmiştir. XVII.Yüzyılın sonlarına kadar Ruslar'ın, Karadenize inmelerini engelleyen kuvvet, Avrupalılarında söylediği gibi imparatorluğun sağ kolu olan "Kırım Hanlığı" olmuştur.¹⁰¹

3.1.Osmanlı İdaresindeki Kırım

Mengli Giray zamanında, Kırım güçleri ilk kez Osmanlı devletince düzenlenen büyük seferlere katıldılar.¹⁰² İlk sefer 1484'te Akkerman'a karşı yapıldı.¹⁰³ Böylelikle batıda iş birliği içerisinde olundu. 1502 yılında Mengli Giray,

⁹⁶ Ayhün, a.g.t., s.38.

⁹⁷Fisher,a.g.e.,s.21; Altın Orda gibi Kırım Hanlığı'nın da büyük zafı İrsı kabile beylerinin devletin gerçek hakim ve sahibi olmalarıdır. Kabile reisleri yahut han ailesi içinde rekabetler ,bu kabilelerin birbirlerine karşı kolayca iç savaşa sürüklenmelerine yol açmaktaydı. Bkz.İnalçık, "Kırım Hanlığı", s.451.

⁹⁸ Halil İnalçık, " Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi", *Belleten*, VIII/30, Ankara,1944, s.200.

⁹⁹ Bıyık, a.g.t, s.2.

¹⁰⁰ Yücel Öztürk, "Kırım Hanlığı", s.487.

¹⁰¹ Serhat Kuzucu, *Kırım Hanlığı ve Osmanlı- Rus Savaşları(187-1792)*, İstanbul, 2013, s.34.

¹⁰² Yücel Öztürk, "Kırım Hanlığı",s.487.

¹⁰³ Fisher, a.g.e., s.60 .

Moskova ile dostluk siyasetini sona erdirdi. I.Mehmet Giray, babasının son dönemlerinde kalgay sıfatı ile ardından han olarak Moskova Knezliği'ne karşı akınlar başlattı.¹⁰⁴ Yaptığı akınlarla Ruslar'ı güç durumuna düşürüp vergi vermelerini sağladı. Mehmet Giray, Kazan'ı Kırım'a bağladıktan sonra Astırahan'ı zapt etti. Böylece Altın Ordu hanlığını Giraylar idaresinde tekrar canlandırmış olduğu bir anda, rakip Nogaylar tarafından öldürüldü.¹⁰⁵ Diğer taraftan Kazan hanı Sahip Giray'ın(1532-1551) Kırım tahtına çıkması Osmanlı'nın Kırım Hanlığı üzerindeki gücünü arttırdı.¹⁰⁶ Sahip Giray zamanında, hanlığın nüfuzu çeşitli seferlerle Kafkasya'da, Çerkezler üzerinde kuvvetlendirdi.¹⁰⁷

Yusuf Mirza, idaresindeki Kiçi-Nogay kabilelerine gözdağı vermek amacıyla seferler düzenledi.¹⁰⁸ Kırım Hanı, Astarhan'ı bir kez daha zapt etmeye muvaffak oldu böylece Osmanlılar tarafından himaye edilen Kırım hanı Kazan ve Astırahan'ı kendine bağlamıştır.¹⁰⁹ Hanlık, 1551 ve 1577 yıllarında Devlet Giray'ın hanlık döneminden XVII.Yüzyıl başlarında, Karadeniz sahillerine Rus akınlarına başlayınca kadar geçen süre içinde Kırimlılar, Rusları Volga Havzası'ndan uzaklaştırmak için mücadele göstermişlerdir. Bu devirde Karadeniz ve Kafkaslar için Rus tehlikesine karşı Osmanlı Devleti ile iş birliği içerisinde olunuldu.Ancak Kırım Hanlığı'nın en haşmetli devrini yaşadığı bu devrede Osmanlı müdahalesiyle Kırım hanlığı'nın dahili meselelerle uğraşması, Rusya'nın güçlenmesine neden olmuş. 1552'de Kazan'ı işgal eden Rusya, Hazar'a inen bölgeyi tutan Astarhan şehrini ele geçirdi.¹¹⁰

Astarhan'ı zapt etmek ve Don-Volga arasında bir kanal açmak amacıyla Osmanlı yardım gönderdi. Fakat bu projenin başarısızlıkla sonuçlanmasından

¹⁰⁴ İnalçık, "Kırım Hanlığı", s.451.

¹⁰⁵ Halil İnalçık, "Osmanlı- Rus Rekabeti'nin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569)", *Bellekten*, XII/46, Ankara, 1948, s.357.

¹⁰⁶ Bıyık, a.g.t., s.3.

¹⁰⁷ İnalçık, "Kırım Hanlığı", s.452; Sahip Giray'ın, Çerkezlere uyguladığı politik anlayış ve baskı Çerkezlerin, Rusya'ya bir kurtarıcı gibi görmelerinin en temel sebebini teşkil etmiştir. Bkz.Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Keefe...*, s.114.

¹⁰⁸ Yücel Öztürk, "Kırım Hanlığı", s.489.

¹⁰⁹ Onun bu derece kuvvetli hale gelmesi ve Padişah'tan Gözleve İskelesini istemesi üzerine yerine Kazan sıfatıyla Devlet Giray Kırım'a han olarak gönderildi ve Sahip Giray Taman kalesinde katlolundu. İnalçık, "Osmanlı- Rus Rekabeti'nin Menşei...", s.361.

¹¹⁰ Öztürk, "Kırım Hanlığı", s.489.

sonra¹¹¹ bu durum Türk ve Rus tarihinde bir dönüm noktası oldu. Bundan sonra Rusların hedefi Akdenizi hatta Kırım yarımadası olacaktır.¹¹²

1578-1606 yılları arasında Osmanlıların, İran-Avusturya ile giriştiği savaşlarda Kırım kuvvetlerine ihtiyaç artmıştı ve bu yıllar Osmanlı devletinin zayıfladığı bir devirdi. Padişahın seferlerde Kırım Hanlarına, emrindeki komutanmış gibi davranmaları hanlık içerisinde rahatsızlık duyulmasına ve ciddi sorunların baş göstermesine neden olmuş ve II.Mehmet Giray, isyan girişimlerinde bulmaktan geri kalmayıp aynı zamanda Kefe üzerinde de hak iddia etti ve şehri kuşatması sonunu getirdi. İstanbul'dan yeni han sıfatıyla gönderilen II.İslam Giray tarafından katledildi. II.İslam Giray, Osmanlı yardımı sayesinde tahta geçti.¹¹³ 1588-1607 yılları arasında II. Gazi Giray döneminde ise Osmanlı, Kırım'da her sahada güçlendi. XVII. Yüzyıla gelindiğinde,¹¹⁴ Osmanlı devleti güç kaybetmeye başladı.¹¹⁵

Osmanlı Devleti iç karışıklarla mücadele ediyordu ve Kırım'da, İstanbul'un nüfuz ve otoritesi büyük bir imtihan geçirmişti. Karışıklardan faydalanan Rus Kazakları, kuvvetlenerek Osmanlı ve Kırım topraklarına saldırmaya başlamışlardı ve 1614'te Sinop'u yaktılar. Bu dönemde Rus kazakları belli başlı mesele haline geldiler. III.Selim Giray döneminde ise Kırım Hanlığı ve Osmanlılar sıkı bir iş birliği içerisinde olmuşlardır. Ruslara ve Kazaklara karşı savaşlar yapılmıştır. Kazaklar üzerinde otorite kurmak isteyen Osmanlı, Lehistan ve Padolya'yı aldıktan sonra Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasındaki ordu Çehrin Kalesi'ni ele geçirmiş ve Kazaklar Osmanlı egemenliğine dahil olmuştur. Fakat bu durum uzun sürmeyerek Viyana Bozgunuyla Başlayan büyük ric'at esnasında kuzeydeki bütün kazançlar kaybedildi. 1671-1704 yılları arasında, Hacı Selim Giray döneminde, Habsburglara karşı Sırbistan'da başarılı savunmalar yapıldı. Fakat Ruslar, 1696 yılında Azak kalesini zaptetti ve ve 1700 yılında yapılan İstanbul Antlaşmasıyla burayı elinde tutmayı başardı.¹¹⁶

¹¹¹ Detaylı bilgi için bkz., Halil İncelik, "Osmanlı-Rus Rekabetinin Menşei...", s.374- vd.

¹¹² Öztürk, "Kırım Hanlığı", s.489.

¹¹³ İncelik, "Kırım Hanlığı", s.749; İslam Giray Han, Sultan İbrahim tarafından İstanbul'a çağrılarak Kırım Hanlığı nasip edilmiştir. Bkz. Fevzi Kurtoğlu, "İlk Kırım Hanlarının Mektupları", *Belleten*, C.I, S.3-4, Ankara, Temmuz/1937, s.664.

¹¹⁴ İncelik, "Kırım", s.453.

¹¹⁵ Mücteba İlgürel, "Ukranya Münasebetleri", *Belleten*, LX/227, Ankara, 1996, s157.

¹¹⁶ İncelik, "Kırım", s.453.

Rusya gücünü başarıyla sergilemesinden sonra Karadenize çıkış ve Rusya'ya yapılan Tatar akınları sona erdi.¹¹⁷ Azak ve Kırım çatışma bölgesi haline gelmişti. Bölge üzerindeki mücadeleler 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşına kadar devam etti. 1774 yılında Osmanlı Devleti'nin Rusya ile imzaladığı Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım'ın talihini değiştirerek bu durum Rusya'nın 1783'te Kırım'ı ilhak edişine kadar devam ettirecekti.¹¹⁸

4. RUSYA'NIN KARADENİZDE GÜÇLENME ÇABALARI VE OSMANLI - RUS İLİŞKİLERİ

4.1. Rus Yayılmacılığın Başlaması ve II Katerina

XVIII. Yüzyılın ilk çeyreğinde Kırım'da, İç huzursuzluk artmış ve Osmanlı da gerileme dönemine girmiştir.¹¹⁹ Kırım Hanlığı gerek Çin'den gelen büyük Asya ticaretinin gerekse asya ticaretinin batıdaki son noktalarından olması gerekse de Doğu Avrupa'yı ön Asya ve Akdeniz dünyasına birleştiren bir konumda olması nedeniyle stratejik öneme sahiptir.¹²⁰ Daha önceleri Moskova'dan daha ileri ilerleyemeyen Ruslar ticari faaliyetler neticesinde Kırım'ı ve Osmanlı topraklarını bilmeye ve göz dikmeye başladılar ve Ruslar bu topraklarda yayılmaya başladılar.¹²¹

Ruslar, II.Katerina dönemine kadar Kırım Hanlığı, Osmanlı egemenliğinden koparma arzularında başarısız oldular fakat 1762 yılında Rusya tahtına II.Katerina'nın çıkmasıyla emellerine ulaştılar.¹²² II.Katerina ile birlikte Osmanlı-Rus ilişkilerinde yeni bir dönem başlamış oldu. Katerina dış siyaset alanında ilk olarak Lehistan'la uğraştı.¹²³

Çünkü Rusya için Lehistan meselesi Avrupa'daki harplerden daha önemliydi. Rus devlet adamlarına göre, merkezi Avrupa'ya yerleşe bilmek için Lehistan'ın tamamen

¹¹⁷ Osmanlı kayıtları 18.Yy'nin başlarında Tatar hanlarıyla olan münasebetleri anlatırken, Azak'ın düşüşünden sonra hanlıktaki şartların açıkca değiştiğinden söz etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Fisher, a.g.e., s.76.

¹¹⁸ Mücteba İlgürel, "Ukranya Münasebetleri", s.157

¹¹⁹ Sinal Yüksel, *Rusya'nın Karadeniz Olma Süreci ve Bu Süreçte Rus-Osmanlı İlişkileri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2011. s.86.

¹²⁰ Kuzucu, a.g.e., s.34.

¹²¹ Ayhün, a.g.t., s.87.

¹²² II. Katerina veya tarihte bilinen adıyla Büyük Katerina, detaylı bilgi için bkz. Serhat Kuzucu, "II.Katerina Dönemi Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kırım", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı.185, Nisan, 2010, s.109.

¹²³ Kuzucu, a.g.e., s.35.

ortadan kalkması gerekiyordu.¹²⁴ Avrupa'nın ortalarına doğru nüfus ederek siyasi rol oynamak isteyen Rusya, Büyük Petro zamanından itibaren türlü müdahalelerle Lehistan'ı kendi nüfusu altına almak istemiş bu duruma karşı Osmanlı hükümetinin itirazı ve Prut antlaşması, onun zeyilleriyle Lehistan'da asker bulundurmuyacağını taahhüt etmesine rağmen bu ilgisinden vazgeçmemiştir¹²⁵

4.2. 1768-1774 Osmanlı- Rus Harbi ve Küçük Kaynarca Antlaşması

Lehistan'daki taht kavgalarından faydalanan Katerina, gözdesi olan Stanislav Ponyatovski'yi, Lehistan tahtına çıkardı. Bu durum Osmanlı devlet adamlarını telaşa düşürdü. Gerilen Osmanlı-Rus ilişkileri ve Rusların, Osmanlı topraklarına girmeleri üzerine Osmanlı Devleti,¹²⁶

1768 yılında Osmanlı Lehistan'ı himaye maksadıyla Rusya'ya savaş açtı.¹²⁷ Çeşme limanına giren Osmanlı donanması manevra yapamıyacak vaziyette üst üste demirlenmişti. Bu tehlikeli durumu, yaralı olan Cezayirli Hasan Bey, kaptan-ı derya Hüsametdin Paşa'ya söylediği de kaptan paşa liman ağzına ve Çeşme kalesiyle sahil arasına koydurduğu toplarla mukabele edilebileceğini bildirdi. Filhakika düşman donanması hücum etmiş olsaydı bu suretle mukabele olunurdu, hal böyle olmayıp hesap edilmeden bir hadiseyle karşılaşıldı¹²⁸ ve 6 Temmuz 1770'de, Rus savaş gemileri tarafından "Çeşme faciası" ile Osmanlı donanması tamamen yakıldı. Çeşme'den sonra Ruslar, Kırım'a saldırmaya başladılar ve Kefe, Kerç, Yeni kale gibi şehirleri ele geçirdiler.¹²⁹

Ruslar Mart 1770'de Kırım'a saldırmaya başladılar¹³⁰ Rusların daha evvelden beri Kırım'ı kolayca ele geçirmek için faaliyetlerini arttırarak bazı Kırım hanzadeleriyle Kırım umerasını elde etmek için Rus propagandacılığı yapmışlardır. Kırım ileri gelenlerinin Ruslarla antlaşma yapmasından sonra¹³¹ 1771'de Kırım'ın

¹²⁴ Osman Köse, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri", Osmanlı, C.I, Ankara, 1999, s.547.

¹²⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karlofça Antlaşmasından XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, C.IV, Ankara, 1995, s.354.

¹²⁶ Akdes, *a.g.e.*, s.287-290.

¹²⁷ Uğur Kurtaran, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya İlişkileri", *Tarih Okulu Dergisi*, S.17, Mart/2014, s.407.

¹²⁸ Uzunçarşılı, *Karlofça Antlaşmasından...*, s.400.

¹²⁹ Kurtaran, "a.g.m.", s.407.

¹³⁰ Köse, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri", s.543.

¹³¹ "Siz Cengiz sülalesinden müstakil bir hanlık iken bir müddetten beri Osmanlı devletinin hükmü altında siz, hakkınızda türlü türlü hakaret icra ve adeta kendi valileri gibi hanları azl ve tayin ediyorlar; eğer bizimle beraber hareket ederseniz eski istiklalinizi almağı taahhüt ederiz" diyerek Kırım'ın ileri gelenlerini iğfal etmişler. ayrıca "Ruslar bazı Kırım şehzadeleri ve mirzaları ile

kilidi sayılan Orta Kapıyı ele geçirdiler. Rus istilasından dolayı Han Selim Giray İstanbul'a kaçmış. Ruslar Sahib Giray'ı vekaleten han ve kardeşi Şahin Giray'ı ise Kalgay olarak atadılar. Şahin Giray'ın başkanlığında bir heyeti Petersburga çağırarak kendilerine bağlı oldukları yönde bir senet imzalatmak istemişlerdir. Fakat bunu Şahin Giraydan başkası imzalamamıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devletide bir han tayinini uygun görmüş ve bütün hanzadeler ve mirzaların da görüşünü alarak Maksud Giray Kırım'a han tayin edildi. Bender kalesinin, Ruslar'ın eline geçmesiyle Rus mareşalı Romanov tarafından barış teklif edildi fakat bu teklif Osmanlı devlet adamlarınca pek itibara alınmadı. Orduları bütün cephelerde ilerleyen Rusya'nın aldığı bölgelerde kalıcı olması Avrupa güç dengesinin değişmesine neden oldu. İngiltere, Prusya ve Avusturya muhtemel bir sulh görüşmesi için Osmanlı devletine müracat ettiler. İngiltere'nin teklifi, özellikle Akdeniz hareketinde Ruslar'a yardım ettikleri söylenerek reddedildi. Ancak 12 Ağustos 1771'de Prusya ve Avusturya'nın teklifinin kabul edildiği bildirildi.¹³² Osmanlı Prusya'nın yardımlarını sağlamak için gayret edecekti. Bu ara da Osmanlılar, Rusya ile barışı sağlamak adına izlediği politikalara rağmen Rusya ile anlaşmazlıklar devam etti.¹³³

Rusya, sulh görüşmelerine başlayabilmek için Kırım'ın bağımsızlığının tanınmasını, Azak ve Akdeniz'de bir üssün Rusya 'ya verilmesini şart koşmuş ancak bu durumu Osmanlı kabul etmemiştir. Fakat bu gelişmelerden sonra Avusturya ile gizli bir antlaşma imzalamıştır. Prusya, Lehistan'ın taksimi görüşmelerini yaparken Rusya'yı Osmanlı devleti ile sulh yapması için ikna etti. Gerçekte Rusya'da artık barış yapma taraftarıydı kazançlı durumda olan kendisiydi. Netice de Osmanlı Devleti ile görüşmelere başlaması için 10 Mayıs 1772'de Yergöğü Mütarekesi imzalandı.¹³⁴

Mütarekenin imzalandığı tarihten itibaren tatarlar düşmanca davranışlara son verecek, iki taraf antlaşma imzalanana kadar işgal ettikleri yerler denetimlerinde olacak.¹³⁵ Mütarekenin yapılmasıyla barış kapıları açılmış bulunuyordu. Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan Yerköyü Mütarekesine göre iki tarafın 9 ay içerisinde bir barış antlaşması imzalaması gerekiyordu ve bir an önce iki tarafında

Aksakallılarına da gizlice kağıtlar göndermişlerdir...”, Uzunçarşılı, *Karlofça Antlaşmasından...*, s.406-407.

¹³² Köse, “XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri”, s.543.

¹³³ Kurtaran, “a.g.m.”, s.407.

¹³⁴ Köse, “XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri”, 543-544.

¹³⁵ Bu mütarekenin tam metni için bkz. Kuzucu, *a.g.e.*, s.17-18.

görüşmelere harekete geçmesi gerekti. Ve görüşmelerin ardından Zıştovi kasabasında yapılması uygun görülen görüşmelere başlanmıştır.¹³⁶

Bu sırada barış taraftarı ve savaştan uzak politika izlenmesi taraftarı olan Muhzinzade Mehmet Paşa sadrazam olmuştu. Rusların, görüşmelere başlanması için Kırım'ın bağımsızlığının Osmanlı devletince kabul edilmesi şartını getirmesi Fokşan'da 19 Ağustos'ta başlayan görüşmeler sonuçsuz kalmıştır. 21 Ocak 1774'te I.Abdülhamid'in tahta çıkması münasebetiyle tebriklerini dile getirmek için Osmanlı karargahına bir subay göndermişti. Subay, Romanzov'dan Bükreş görüşmelerinin esas alınması kaydıyla sulh teklifini içeren mektup getirmiştir. Sulh görüşme telifi kabul edilerek 3 Temmuz 1774'te görüşmelere başlandı.¹³⁷ Bab-ı Ali'nin isteğiyle, 1774'te Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır.¹³⁸

1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla sona eren bu savaşın maddeleri Osmanlı için çok ağır oldu.28 madden oluşan bu barışın en önemli maddeleri, Karadeniz kuzey sahilinde(Kırım'daki) ve Azak çevresinde yaşayan bütün Tatar, Osmanlı padişahın hakimiyetinden çıkıp bağımsız olacaklar. Azak, Kerç ve Kılburun kaleleri Rusya'ya bırakılacak. Osmanlı, Rusya'ya savaş tazminatı ödeyecekti.¹³⁹ Ruslar tarafından işgal edilen Besarabya, Eflak, Buğdan ve Gürcistan ülkeleriyle Akdeniz adaları Osmanlıya iade edilecek, Kırım Hanlığı ile Kuban ve Bucak Tatarları siyaseten müstakil olacak ve ancak dini işlerinde Hilafet makamına tabi bulunacaklardı. Tabii bu suretle Kırım Hanlığı, Osmanlı hakimiyet ve himayesinden ayrılarak Rusya'nın istediği zaman müdahale edebileceği ve Osmanlı'nın ise karışamayacağı bir konuma getirilmiş oldu.¹⁴⁰

4.3. Küçük Kaynarca Antlaşmasının Neticeleri

Rusya, Kırım'ı Osmanlı Devleti'nden tamamen kopararak hukuki bakımdan bölgeden tamamen uzaklaştırmak istemiştir. Bu amaca yönelik Kırım'da izlediği siyaset, Kırım halkını tamamıyla Osmanlıdan koparmaya çalışmak olmuştur. 1774

¹³⁶ Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı(XVIII. Yy'da Osmanlı-Purusya Münasebetleri)*, İstanbul, 1981, s.81.

¹³⁷ Osmanlı devletinin temsilen Resmî Ahmet Efendi birinci murahhas, Reisülküttab İbrahim Münib Efendi ikinci murahhas, Divanda Beğlikçi Mehmet Emin Nahifi mükaleme katibi ve Mikail zade Yorgaki de tercüman olarak atanırken, Rusya adına ise General Repnin görüşmeleri yürütüyordu. Köse, *a.g.e.*, s.544.

¹³⁸ Barış Antlaşması maddesi için ayrıca bkz. Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", DİA, C.XXVI, Ankara, 2007, s.524.

¹³⁹ Kurat, *a.g.e.*, s.287-290.

¹⁴⁰ Mısıroğlu, *a.g.e.*, s.169.

Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Rusya; Balkanlar, Kafkaslar¹⁴¹ve Azak kalesi üzerinden Karadenize açılma imkanına kavuşmuştu. Artık Rusya kesin olarak Karadeniz sahillerine yerleşmişti.¹⁴² Bu gelişmeler neticesinde Kırım'ın, Osmanlı kuvvetlerine asker desteği de son bulmuştur. 24 Temmuz 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması¹⁴³ ile Ruslar Osmanlıdan pek fazla toprak almış olmadılar hatta harb esnasında ellerine geçirdikleri yerleri bile geri vermeyi kabul ettiler. Sadece Aksu ırmağı'na kadar Kuzey Karadeniz'deki yerleri alarak Karadeniz'e açılmak hususundaki tarihi emellerini tahakkuk ettirmekle iktifa eylediler.¹⁴⁴ Antlaşma, kayıpları bakımından çok büyük olmamakla birlikte hukuk, ticaret ve diplomasi alanında Osmanlı tarihinin en ağır belgesi, devletin 1699 Karlofça Antlaşmasından sonra imzalamak zorunda kaldığı en feci antlaşması olmuştur.¹⁴⁵

Antlaşma sonucu Rus ticaret gemilerinin boğazlardan serbestçe geçebilmeleri, 1783 ticaret antlaşması ile Rusya'nın Karadeniz ve Akdeniz'de serbest ticaret yapma hakkını elde etmesi,Boğazlar Meselesi adıyla anılan yeni bir meselenin ortaya çıkmasına sebep oldu.¹⁴⁶ Karadeniz'in kapalılığını da ortadan kaldırmış ve bu denizi uluslar arası bir konuma getirmiştir. Netice olarak Küçük Kaynarca Antlaşması Rusya ile Osmanlı arasında iki yüz yıllık süre içerisinde yapılan bir çok antlaşmanın uzun vadeli sonuçları açısından en önemlisi ve sonraki tarihlerde imzalanacak olan diğer antlaşmalarında temelini oluşturmuştur.¹⁴⁷

4.4. Kırım'ın Rusya'ya İlhakı ve Aynalı Kavak Tenkihnamesi

1783 yılında Rusya'ya ilhak olunan Kırım Hanlığı'nın kurtarılması arzusu 1787 harbinin çıkış sebebi olacaktır ¹⁴⁸ 1774'de Ruslarla imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Avrupa kıtası muharebeler, siyasi ve ekonomik çıkarlar sebebiyle bir buhran içinde bulunuyordu. Bu menfaatler ekonomik, askeri ve teknik olarak zayıf düşmüş Osmanlı Devleti'ne yönelicekti.¹⁴⁹

¹⁴¹ Metin M.Hülagü.,“Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Türk-Rus İlişkilerindeki Yeri(1441-1783)”, 31 Mayıs- 4 Haziran, 2006, s.13.

¹⁴² Kuzucu, *a.g.e.*, s.37.

¹⁴³ Hülagü, “a.g.m.”,s.13.

¹⁴⁴ Mıroğlu, *a.g.e.*, s.169.

¹⁴⁵ Hülagü, “a.g.m.”,s.13.

¹⁴⁶ Kocabaş, *a.g.e.*, s.141.

¹⁴⁷ Hülagü,“a.g.m.”,s.13.

¹⁴⁸ Mıroğlu, *a.g.e.*, s.171.

¹⁴⁹ İsmail H.Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.IV, Ankara, 1995, s.465.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Kırım meselesi yüzünden bir harb çıkacağı anlaşılıyordu. İki devlet birkaç kez diplomatik yollarla bu meseleyi çözmek istediyseler de bir sonuç alamadılar. Osmanlı, Ruslarla barışı mı yoksa savaşımı istediğine karar veremiyordu. Bunda en önemli etken içinde bulunduğu ekonomik sıkıntı ve askeri alandaki eksiklikler etkili olmuştur. II.Katerina'ya karşı Batı Avrupa'dan yardım alınacağı belliydi.¹⁵⁰ Fransa'nın arabuluculuğu ile Kırım meselesi barış yoluyla halledilmeye çalışıldı.¹⁵¹

Fransa'nın amacı Kırım meselesinde Osmanlının geri adım atmasını sağlamak ve antlaşma zemininde bu meseleyi halledip, II.Katerina'nın sevgisini kazanmaktı. Aksi halde bu mesele yüzünden çıkacak bir savaşta Rusya'nın, Osmanlıyı malup etmesi durumunda Amerika'da yaşanan siyasi mücadele de İngiltere'nin yanında yer alması olasılığı Fransa'yı rahatsız ediyordu. Osmanlı Ruslarla bir savaşı göze alamadığı için bu meseleyi tekrar diplomatik yollarla çözmeye kararı aldı ve Fransa'nın, İstanbul'daki elçisini gerekli görüşmelerin yapılması için harekete geçirdi. Gerekli görüşmeler sonucunda iki taraf yetkililerinin İstanbul'da, Aynalıkavak Sarayı'nda bir araya gelmesi kararlaştırıldı ve yapılacak bu görüşmelere Rusya adına İskenkiref, Osmanlı devleti adına ise Abdürrezzak Bahir Efendi'nin katılması iki devlet tarafından uygun bulundu.¹⁵²

Rusya ile 21 Mart 1779 yılında Aynalıkavak Antlaşması imzalandı. Tenkihnamenin ilk üç maddesine göre¹⁵³, Osmanlılar yaşadığı sürece Şahin Giray'ın Kırım Hanlığı tasdik ediyor ve Kırım'ın meselelerine karışmamaya söz verip hatta Kırım'ın dini hususlarda bile kendilerine tabi olmasını kabul ediyorlardı.¹⁵⁴ Rusya, Özi kırım otlakları Osmanlı devletine verecek Kırım'ın bağımsızlığı daha açık ve net söylenmiştir. Ayrıca Rus ticaret gemilerine, Fransa ve İngiltere gemileriyle eşitlik sağlandığı ifade edilmiştir. Aynalıkavak Tenkihnamesi savaş ihtimalini bir müddet bertaraf etmiştir. Çünkü Kırım'da yaşanan karışıklığın ana sebebi Şahin Giray'dı. Onun yeniden Kırım tahtına gelişi ileriki dönemlerde yeni gelişmelerin çıkmasına sebep olabilirdi. Bu antlaşmayla Kırım tahtındaki yerini sağlaştıran Şahin Giray

¹⁵⁰ Kuzucu, *a.g.e.*, s.55.

¹⁵¹ Erşahin, *a.g.t.*, s.151.

¹⁵² Kuzucu, *a.g.e.*, s.56.

¹⁵³ Köse, "*XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri*", s.545.

¹⁵⁴ Fisher, *a.g.e.*, s.98-99; Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan bu tenkihname dokuz maddeden oluşmaktaydı. Bu tenkihnamenin Kırım Hanlığı ile ilgili maddeleri için bkz. Kuzucu, *a.g.e.*, s.57-vd.

ilk hanlık döneminde Kırım halkının tepkisini çeken reformlarına devam etmeye başladı.¹⁵⁵

Kuban ve Kırım'da halkın Şahin Giray'a karşı ayaklanmaları sonucunda han Kefe'ye kaçmak zorunda kalmıştır.¹⁵⁶ Kefe'ye saldıran isyancılar Şahin Giray'ı büyük bir bozguna uğrattılar. Daha sonra ise Kırım halkı, Bahadır Giray'ı han olarak seçtiler.¹⁵⁷ 1782 yılında Şahin Giray'ın reformlarına karşı halk isyanları giderek büyümüştü. İsyancılar Bahçesaray yakınlarında yeni temelleri atılan hükümet binalarını tahrip etmişti. Fakat II.Katerina, Şahin Giray'ı tahta çıkardı ve ardından Rusya, istilanın komutanlığına General Grigori Potemkin'i getirdi ve Potemkin önderliğinde Bahçeşehir'e girilerek asiller dağıtıldı. Bahadır Giray ve bazı taraftarları Kuban'ı geçip Osmanlı topraklarına sığındılar.¹⁵⁸ Potemkin, 1783 yılında emrindeki büyük bir ordu ile Kırım'a girerek, 30 bine yakın Kırım Türk'ünü kılıçtan geçirdi. Potemkin'in niyeti isyanı bastırıp Kırım'dan çıkmaktı fakat asıl amacı Kırım'ı tamamen Rusya'ya bağlamaktı ve bu amacı doğrultusunda, Petersburg'a giderek II.Katerina'yı yaptığı bir dizi görüşme ile ikna etti.¹⁵⁹

Bu şekilde Kırım, Rusya'nın bir vilayeti oldu. Osmanlı bir savaşı göze alamadığı için 1784'te Kırım'ın Rusya'ya ilhakını kabul etmek zorunda kaldı.¹⁶⁰

4.5. 1787-1792 Osmanlı- Rus Harbi ve Yaş Antlaşması

Kırım'ın 1783 yılında Rus işgaline uğraması ve oldu bitti ile Rusya'ya bağlanmasından Osmanlı Devleti son derece rahatsız olmuştur. İstanbul'u ele Şayet Osmanlı devletine karşı iki müttefik başarılı olursa büyük proje veya Rum

Osmanlıya karşı izlenen politikalar neticesinde 19 Ağustos 1787 yılında Rusya'ya savaş ilan etti.¹⁶¹Avusturya tahtına çıkan II.Josef ile II.Katerina siyasi emelleri için Rusya lehine savaşa katıldığını bildirmişti. Böylece iki cepheli bir mücadele zorunlu hale gelmiştir. Avusturya cephesine kıyasla Rus cephesi çok daha zorlu geçti ve bir dizi başarısızlıklar yaşandı. III.Selim'in tahta çıkmasıyla beraber

¹⁵⁵Kuzucu, *a.g.e.*, s.61.

¹⁵⁶Bıyık, *a.g.t.*, s.10.

¹⁵⁷ Kuzucu, *a.g.e.*, s.61.

¹⁵⁸ Fisher, *a.g.e.*, s.100-101.

¹⁵⁹ Serhat Kuzucu, "II.Katerina Dönemi Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kırım", s.116.

¹⁶⁰ Köse, "XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri", s.546.

¹⁶¹Köse, "XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri", s.546.

Kırım'ın geri alınması hedefi tekrarlandı ve 1790 yılında Osmanlı ile Prusya savunma ve saldırı ittifakı yapıldı.¹⁶²

Yapılan ittifakın kararlaştırılan şartları ile Prusya'nın, hem Avusturya hem de Rusya'ya karşı savaşa girmeyi ve özellikle Kırım'ın tekrar fethini taahhüd ediyordu. Bu durum, Berlin'de kral tarafından verilen direktiflerin Diez'e dışına çıktığını ve amacını aştığını şekilde yorumlanmış netice olarak, Hertzberg planı doğrultusunda başlayan gelişmeler, giderek ana karakteri olan harb halinde bulunan devletlerin durumdan yararlanmaları ile, Prusya'nın bazı toprak kazançlarıyla büyümesi hedefini şaşırmış ve Osmanlı devleti ile bir ittifaka girmeye hazır olan Prusya'yı, her iki vardı ve beş maddelik bir ittifak-name tanzim edildi.¹⁶³

Buna göre Prusya, bahar mevsiminde bütün kuvvetiyle Avusturya ve Rusya'ya karşı savaşa girmeyi ve Türkiye için onurlu bir barış imkanı sağlayıncaya kadar savaşmayı yükleniyordu. Osmanlı Devleti buna karşılık olarak Avusturya'yı son Lehistan paylaşmasında elde ettiği yerlerle Galiçya'yı, Lehistan'a vermeye zorlayacağını, Prusya ile Avusturya arasındaki sorunun Prusya lehine çözülmesi yolunda çalışacağına söz verdi.1791 de Avusturya'nın, Osmanlılara barış imzalamaya yanaşmasında bu ittifakın etkisi olmuştur.¹⁶⁴

En önemli etkisi, bazı Avrupa devletleri ile Osmanlı arasındaki savaşı bitiren antlaşmaların yapılması olmuştur. Bu ittifak neticesinde Prusya'nın, Avusturya'ya baskısı sayesinde iki devlet arasında 27 Temmuz 1790 da Reichenbach Mütarekesi'ni, gerçekleştirdi, bunun sonucunda da Avusturya ile barış yoluna giden 4 Ağustos 1791 tarihinde Zıştovi Antlaşması yapıldı.¹⁶⁵ Bu devletin, Avusturya ve Rusya'ya karşı Osmanlı'nın yanında savaşa katılması savaşın uzamasını kaçınılmaz kıldı buna ramen iki taraf çeşitli sebeplerle barış için birbirlerinin nabzını yoklamaktan geri kalmadılar.¹⁶⁶

Başlayan savaşın üzerinden henüz iki yıl geçmesine rağmen iki tarafta ekonomik, siyasi ve sosyal yönden yıpranmıştı. Rusya, İngiltere ve Prusya'nın Osmanlı toprak bütünlüğünü korumaya yönelik tavırlarını da hissedince Osmanlı

¹⁶² Kemal Beydilli, "Yaş Antlaşması", DİA, C.43, 2013, s.343.

¹⁶³ Detaylı bilgi için bkz., Uzunçarşılı, *Karlofça Antlaşmasından...*, s.560.

¹⁶⁴ Enver Z.Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, Ankara, 1983,s.164.

¹⁶⁵ Mehmet A.Yalçın, "Türk Diplomasininin Modernleşmesinde Reisülküttab Mehmet Raşit Efendinin Rolü", *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul, 2001. s.112.

¹⁶⁶ Beydilli, "Yaş Antlaşması", s.343.

devleti ile devam etmekte olan savaşa son vermek için harekete geçmiş ve 1792 yılında Yaş kasabasında imzalanan,¹⁶⁷ Yaş Antlaşmasıyla Turla'dan sınır kesildi ve yine toprak kaybedilerek Kırım'ın geri alınması hayali sona erdi.¹⁶⁸ Kafkaslarda da Kuban sınır teşkil edildi. Bu suretle Küçük Kaynarca'da Osmanlı devletine kabul ettirilen şartlar, Yaş barışı ile daha da ağırlaştırıldı.1768-1772,1787-1790 yılları Türk savaşları sonucunda elde edilen başarı neticesinde Ruslar, yeni zapt ettikleri yerlerde hakimiyetini sağlamlaştırmış oldu.¹⁶⁹

Bu ittifak antlaşması, Ruslar'ın ısrarı ile bazı maddeler de eklenmek suretiyle 23 Eylül 1805 tarihinde yenilendi. Fakat iki devlet arasındaki sorunların tek taraflı müsamaha ile çözümlenebilecek gibi olmadığından 1806 yılında tekrar Osmanlı-Rus savaşının çıkmasına neden oldu.¹⁷⁰

4.6. 1877-1878 Harbine Kadar Osmanlı-Rus İlişkileri

4.6.1. 1856 Kırım Harbi

Yaş Antlaşması ile Rusya toprak kazanımları elde edemedi ama en azından Küçük Kaynarca antlaşması ve ondan sonra yapılan antlaşmalarla elde ettiklerini kaybetmediği gibi bunları tekrar Osmanlılara kabul ettirdi.¹⁷¹ Rusya'nın yayılcı politikasına karşı İngiltere sömürge yolları tehlikeye girmesi, bu sebeple 1791 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü koruma politikası benimsenecektir.1798'de Napolyon'un bir osmanlı beldesi olan Mısır'ı işgal etmesi, Rusya'nın tarihi emellerine aykırı olduğu için Osmanlıya yardım teklifinde bulundu. Osmanlı bu işgali tek başına sona erdiremeyeceğini anlayınca, Osmanlı devlet adamları 1798'de Rusya ve 1799' da İngiltere ile ittifak imzalayarak onların yardımı ile yeniden kendi ülke sınırları içerisine aldı.

Mısır meselesinden sonra Fransa ile iyi ilişkiler kurulmasından endişe duyan Rusya, Osmanlıya karşı yeni bir savaş daha başlatmış, Rusya'nın bu tavrı İngiltere'yi telaşlandırınca Osmanlı taraftarı bir politika ile yeni bir ittifak antlaşması, Boğazları Osmanlı devletinin bir iç sorunu iken dış sorun halini almasına neden oldu. Rusya,

¹⁶⁷ Kuzucu, *a.g.e.*, s.221-233.

¹⁶⁸ Beydilli, "Yaş Antlaşması", s.347; Antlaşma metni ve değerlendirmesi için bkz. Kuzucu, *a.g.e.*, s.233-vd.

¹⁶⁹ Kurat, *a.g.e.*, s.291-292.

¹⁷⁰ Köse, "XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri", s.548.

¹⁷¹ Yüksel, *a.g.t.*, s.118

Osmanlı hakimiyeti altında yaşayan gayri müslimleri kışkırtarak kendi amacını gerçekleştirme doğrultusunda kullandı ve Osmanlıya karşı yeni bir ayaklanmalar başladı. Rusya, Osmanlı hakimiyeti altında yaşayan gayri müslimleri kışkırtarak kendi amacı doğrultusunda kullandı ve Osmanlıya karşı ayaklanmalar başladı. 1821’de Rumlar’ın bu isyan olaylarında etkileri oldu.¹⁷²

Bu isyan sırasında asiler tarafından kuşatılan Navarin Kalesi savunmasız olduğundan dört ay dayanabildi ve yardım gelmediği için içindekiler teslim olmak zorunda kaldılar. Asiler aradaki antlaşmaya ve verdikleri sözleri tutmadılar ve bunun üzerine Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’nın oğlu İbrahim Paşa yirmi beş gemiden oluşan donanması ile Mart 1825 ‘te Modon’a ulaşarak, iki ay içinde karadan ve denizden kuşattığı Navarin’i teslim aldı.¹⁷³

1825’tahta çıkan Rus çarı I.Nikol’a, İngiltere ve Fransa’yı yanına alarak Navarin’de demirlenmiş bulunan Türk mısır donanmasını ani bir baskınla 1827’de batırmıştır. Sultan Mahmut artık asli görevini yerine getiremeyecek bir duruma düşmüş olan yeniçeri ocağını kaldırmış. Yeni kurulan birlikler henüz ordu yapısını kazanmamıştı ve osmanlı ordusuz bir durumda kalmıştı.¹⁷⁴

Rusya 1828’te açtığı savaşla önemli başarılar elde etti. 1829 Edirne Antlaşmasıyla, Rusya yeni topraklar kazanarak amacına biraz daha yaklaşıyordu. 1831 yılında Yunan isyanı sırasında hizmet veren Mısır Valisi devletine isyan etmesi bununla kalmayıp Anadolu içlerine kadar ilerlemesi üzerine Sultan Mahmut Avrupa devletlerinden yardım istemek zorunda kalmıştır.¹⁷⁵

Bu ayaklanma ile devlet,¹⁷⁶ Fransa ve İngiltere’den beklediği yardımı alamazken, Rusya yardım edeceğini bildirdi. Çünkü menfaatleri doğrultusunda

¹⁷² Besim Özcan, “1877-1878 Harbine Kadar Osmanlı-Rus Münasebetleri ” *Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, S.22, 1995, s.115 -116.

¹⁷³ Navarin, Müttefiklerin baskısı ile bir tahliye anlaşması imzalanıncaya kadar İbrahim Paşa’nın idaresi altında kaldı. 29 Ağustos 1828’de Navarin’e gelen bir Fransız ordusu burayı teslim aldı. Böylece şehir kesin olarak Türk idaresinden çıkmış oldu. Detaylı bilgi için bkz., İdris Bostan, “Navarin”, *DİA*, C.XXXII, 2006, s.442-443.

¹⁷⁴ Özcan, “1877-1878 Harbine Kadar Osmanlı-Rus Münasebetleri”, s.116.

¹⁷⁵ Özcan, “a.g.m.”, s.171; II.Mahmut, Yunan isyanını bastırmak için Mısır valisi Mehmet Ali Paş’dan ona Mora ve Girit valiliklerinin verilmesi karşılığında yardım istemişti. Paşa, Yunan isyanını bastırmış, fakat büyük devletlerin müdahaleleri sonucu Yunanistan bağımsız devlet haline gelince Mora valiliğini kaybetmişti. Bu durumda, Girit valiliği yanında, Mora valiliğine karşılık Suriye valiliğinin verilmesi istendi. Sultanın ona yalnız Girit valiliğini vereceğini bildirmesi üzerine isyan etti. Bkz.Kocabaş, *a.g.e.*, s.228-229.

¹⁷⁶ Fahir Armaoğlu, *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul, 2010, s.293.

hareket eden Rusya, Osmanlı Devleti'nin yıkılarak yeni güçlü bir devletin varlığını istememekteydi. Osmanlı, Mehmet Ali Paşaya gönderilen ordunun Konya'da yenilmesi üzerine Rusya'nın ittifak teklifini kabul etmek zorunda kaldı. Mehmet Ali Paşa'ya karşı yapılan ittifak başarı kazansa da bu durum Kütahya Antlaşması'nın¹⁷⁷ ve 1833 Hünkar İskelesi Antlaşması'nın imzalanmasına neden oldu. sekiz yıllığına imzalanan Hünkar İskelesi Antlaşması, Türkiye ve Rusya arasında karşılıklı yardıma dayanan askeri bir ittifak mahiyetindeydi. Rusya, bu anlaşma ile Boğazdan kazançlar elde etti.¹⁷⁸

Bu antlaşma ile İngiltere, Karadeniz ve boğazları vesayeti altına almış oluyordu. Bu durumu Avrupa için tehlikeli gören İngiltere'nin teşebbüsleri sonucunda 1841'de, Boğazlar Mukavelesi imzalandı. Ancak Rusya bu antlaşma ile önceden kazanmış olduğu imtiyazları bu antlaşma sonucunda kaybettiği için eski siyasetine yani Osmanlı'yı yıkma politikasına geri döndü ve Osmanlı ile sıkı ilişkiler içerisinde olan İngiltere ile antlaşma planladı fakat olumlu yanıt alamadı. Rus çar I. Nikol'a emellerinden vazgeçmeyecek ve İngiltere ile antlaşma ümidini yitirmeyecektir. İngiliz elçisi G. Hamilton Seymour'a, "Hasta adam" diye adlandırdığı Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasını yine tekrarlayacaksa da olumlu yanıt alamayacaktır. İngiltere'den umudunu kesen Rusya bu defa "Kırım Harbi"nin sebepleri arasında yer alacak olan¹⁷⁹ Kutsal Yerler Antlaşmasızlığı ile karşısına çıkacaktı.¹⁸⁰

Osmanlı topraklarının paylaşım teklifinin İngiltere tarafından reddedilmesinin temel sebebi, Rus genişleme siyasetinden İngilterenin duyduğu rahatsızlıktır. Çar I. Nikola', Osmanlıya yönelik niyetlerini gerçekleştirmek adına diplomatik manevralar sergilemeye başlamıştır. İlk diplomatik hareketi 1853 yılında Prens Mençikovu olağanüstü elçi konumunda İstanbul'a göndermek olmuştur. Amacı aslında savaşın ön hazırlığını yapmaktır.¹⁸¹ 28 Şubat 1853'te İstanbul'a büyük elçi

¹⁷⁷ Özcan, "a.g.m.", s.117.

¹⁷⁸ Kurat, *a.g.e.*, s.326.

¹⁷⁹ Besim, Özcan, "Kırım Savaşı(1853-1856)", C.II, Ankara, 1999, s.97.

¹⁸⁰ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.344; Kutsal –ülke'de Hazreti İsa ve Meryem Ana'nın hayatları ile ilgili bir takım ziyaret ve ibadet yerleri bulunmaktadır. Bunların bakımı ve dini hizmetleri, eskiden beri çeşitli Hristiyan mezheplerine mensup din adamları tarafından görülmekteydi. Zamanla bu mezheplerden her biri bu yerler üzerinden belli bir takım haklar elde etmişlerdir. Bu makamların tasarrufu hususunda mezhepler arasında anlaşmazlıklar çıkmış, Osmanlı devleti ise taraflar arasında bir çeşit hakem görevini üstlenmiş. Bu kutsal yerler ve anlaşmazlığı ile ilgili genel bilgi için bkz. Bekir S. Baykal, "Makamat-ı Mübareke Meselesi ve Babıali", *Belleten*, C.XXIII, S.90, Nisan/1959, s.243.

¹⁸¹ Baykal, "a.g.m.", s.329.

göreviyle gelen Mençikov, diplomasi kurallarına aykırı davranışlar sergilemesi endişeyle karşılanmış ve Babiali'ye sert notalar vermiştir¹⁸²

Mençikovun Osmanlıdan talepleri iki devlet arasında savaşın kaçınılmaz bir hal almasına neden olmuştur. Bu süreçte savaşın engellenmesi amacıyla yapılan girişimlerden bir sonuç elde edilememiştir. Osmanlı I. Nikola'nın emellerine karşı kutsal makamlarının Müslüman dinince de kutsal olduğunu bundan böyle bu makamlardaki hizmetlerin Katolik ve Ortodokslarca değil Müslümanlarca ifa edilmesine karar verdi. Bu durum Çar ve Mençikov'u kızdırmıştı. Rusya tarafından Osmanlı'ya ultimatom gönderildi. Osmanlı'nın reddetmesi üzerine İstanbul'daki büyükelçilik Türkiye'den ayrıldı.¹⁸³

21-22 Haziran 1853'te Rusya'nın Eflak ve Boğdana girmesiyle başlayan Kırım savaşı, Ekim 1853'te Osmanlı'nın da resmen savaş ilan etmesiyle¹⁸⁴ 1853 Harbi başlamış. Babiali'nin isteği ile İngiliz ve Fransız donanmaları İstanbul'a gelip demirlenmiştir.¹⁸⁵ 23 Ekim 1853'te Türk topçu ateşiyle savaş başladı. 30 Kasım 1853 yılında Rus donanması Sinop açıklarında bulunan 12 parçalık bir Türk filosunu bastı. 2000 küsür Türk şehit oldu. 3 Türk subayı ve 125 er Ruslara esir düştü. Sinop şehri büyük hasara uğradı.¹⁸⁶

Rusların boğazları tehdit etmeye başlaması üzerine İngiltere ve Fransa 10 Mart 1854 yılında Osmanlı ile ittifak antlaşması imzalamıştır. Ve bunun ardından Rusya'ya ultimatom verilmiştir. Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgal etmekle Osmanlı İmparatorluğunun toprak bütünlüğünü ihlal etmiş olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁷

¹⁸² Özcan, "Kırım Savaşı...", s. 98.

¹⁸³ I. Nikola ultimatomun reddedildiğini öğrendiği zaman: "Sultanın elini yanağımda hissediyorum" diyerek savaş kararını açıkladı. Komisyon, "Kırım Hanlığı", Türk Ansiklopedisi, C. XXII, Ankara, 1975, s. 58-60.

¹⁸⁴ Baykal, "a.g.m.", s.331.

¹⁸⁵ Özcan, "1877-1878 Harbine Kadar...", s.120; Ziya Nur Aksu'nun dikkat çektiği ifadeler konuyu gayet açıklayıcı niteliktedir. "Osmanlı devletinin hamisi ve vasisi hüviyetine bürünen devletlerin bazıları bundan menfaatleniyorlardı. Bunlardan ekserisi Osmanlı topraklarının taksiminden bir diğerinin fazla istifade edeceği endişesinde buldukları için en son çare olarak, Türkiye'nin tamamı-i mülkiyesi taraftarı bulunuyorlardı. Rusya, İngiltere ve Fransa karşılıklı hased ve kuşkuyla dolu buldukları için birbirlerini kolluyorlardı." Bu ifadeler Kırım Savaşındaki ittifakları ve düşmanları ortaya koyan devletlerarası ilişkilerin hangi esaslara göre şekillendiğini göstermektedir. Bkz. Sıtkı Uluerler, "Kırım Savaşında (1853- 1856) Rus –İran Yakınlaşmasına Karşılık Osmanlı'nın İngiltere ile İzlediği Politikasının esasları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.28, S.1, Ocak/20018, s.330.

¹⁸⁶ Komisyon, "Kırım Hanlığı", s. 58-60; "Sinop Hadisesi" hakkında genel bilgi için bkz. Özcan, "Kırım Savaşı (1853-1856)", s.101-104.

¹⁸⁷ Armaoğlu, *a.g.e.*, s.359-360.

Ruslardan Eflak ve Boğdanı boşaltmasını Osmanlı toprak bütünlüğüne saygı göstermesini ve Ortodokslar üzerinde himayeci politikasından vazgeçmesini istemişlerdir. Bu taleplerin I.Nikola kabul etmeyince İngiltere ve Fransa, Rusya'ya savaş ilan ederek Osmanlı'nın yanında savaşa katılmışlardır. Müttefik kuvvetler Rusları zorla barışa zorlamak için bir çıkarma hazırlığı içerine girişmişlerdir.¹⁸⁸

Müttefik kuvvetler, hareket sahası olarak Kırım'ı seçtiler ve Rus Karadeniz donanmasının üssü olan Sivastopol zapt edildi.¹⁸⁹ Ve Müttefikler 12 Eylül'de şehre tamamen hakim olmuşlardır. Sivastopol'dan çekilen Ruslar kuzeye doğru çekildi,¹⁹⁰ askeri tesisatları imha edilerek ardından da şehir harap edildi. Bu durum I.Nikol'a üzerinde derinden etki yaparak, hasta düşmesine neden oldu ve Rus ordusunun tam hezimetini görmeden öldü. Rusya'nın yenilgisinden doğan neticeleri, Nikola'nın halefi II. Aleksandr, 1856' da Paris'te yapılan bir barış antlaşmasıyla kabul etmek zorunda oldu.¹⁹¹

4.6.2. 1856 Paris Antlaşması

30 Mart 1856'da, Paris'te akdedilen Paris antlaşması ile Rusya ağır bir yenilgiye uğramıştı. Buna göre Rusya müttefiklerin bütün şartlarını kabul ediyordu. Antlaşmanın ilk on maddesi Boğazlarla ilgiliydi. 1841 Londra Boğazlar Antlaşması yeniden onaylanıyordu. 11,12 ve 13.maddeler, Karadeniz'le ilgili hükümleri taşıyordu.¹⁹² Böylece Küçük Kaynarca'nın hükümleri ortadan kalktı, Boğazlara yeni bir düzenleme getirildi. Karadeniz tarafsız ve silahsız bir hale getirildi.¹⁹³ Rusya Karadeniz donanmasından mahrum edildiği gibi çar I.Nikola'nın, İstanbul fütuhatı arzusu ve "hasta adam" telaki ettiği osmanlı mirasına konmak hevesi Sivastopol sularına gömüldü. Ancak bu savaşta kaybeden sadece Rusya değildi. Osmanlı Devleti de Öncelikle Savaş masraflarını karşılamak amacıyla müttefiklerine önemli meblağlarda borçlandı ve böylece devlet için arkası kesilmeyecek borçlanma dönemi de başlatılmış oluyordu. Ayrıca Paris Antlaşması öncesinde müttefiklerin isteği doğrultusunda hazırlanarak ilan edilen Islahat Fermanı ile gayri müslimlere birçok

¹⁸⁸ Komisyon, "Kırım Hanlığı", s. 58-60.

¹⁸⁹ Kurat, *a.g.e.*, s.329.

¹⁹⁰ Özcan, "a.g.m.", s.156.

¹⁹¹ Kurat, *a.g.e.*, s.329; Kırım savaşını sona erdiren bu antlaşma için bkz. Kemal Beydilli, "Paris Antlaşması", DİA, C.XXXVI, Ankara, 2007., s.169-172.

¹⁹² Kocabaş, *a.g.e.*, s.266.

¹⁹³ Kemal Beydilli, "Rusya", DİA, C.XXXV, Ankara, 2008,s.264.

yeni haklar tanınmış, bununla da Avrupa devletlerinin onların haklarını bahane ederek devletin iç işlerine karışma imkanı bulmalarına zemin hazırlamıştır.¹⁹⁴

1853'te başlayan ve Ortodoks-Katolik imtiyazları adı altında aslında Şarktaki siyasi nüfus meselesinden başka bir şey olmayan ve Fransa ile çekişmelere yol açan Mukaddes Makamlar meselesi, bu vesileyle Rusya'nın Avrupa'daki üstünlüğüne son vermeyi de amaçlayan genel bir Avrupa savaşı haline dönüşmüştü. 30 Mart 1856 tarihli Paris Antlaşması sadece bu hedefe erişmiş olmakla kalmadı, Rusya'nın Osmanlı devleti'ne karşı Avrupa ve Karadeniz istikametlerinde ilerleme yollarını da kapattı ve Rusya 1856'dan itibaren genişleme yönünü Asya'ya çevirmek durumunda kaldı. Sibirya üzerindeki genişlemesi ise zaten XVI.yüzyıldan beri sürmekteydi.¹⁹⁵

150 yıl yenilgiyle devam eden Türk-Rus mücadelesi Avrupalı müttefiklerin desteğiyle durdurulabilmiştir. Ancak yardım karşılığında verilen siyasi, sosyal ve ekonomik tavizler Osmanlı için telafi edilemez neticelere sebep olmuştur. Avrupa güçlerine karşı Balkanlar ve Kafkaslarda istediğini alamayan Rusya, Balkanlardaki Ortodoks halklar üzerindeki gücünü ortaya koyarak yeniden harekete geçmiş, 1857yılında Eflak-Boğdan "Romanya" adı altında birleştirilmiştir. Romanya'dan sonra 1875'te Hersek'te başlayan olaylara müdahale edilerek Balkanlarda karışıklıkların başlaması sağlamış ve Osmanlı Devleti'nin bölgedeki hakimiyeti iyice zayıflatılmıştır. Rusya'nın, Balkanları ve Kafkasları yeniden içten içe kontrol etmesi, 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 yılları arası yaşanan savaşları başlatan neden olarak görülse de Ruslar aslında Kırım'da uğradıkları yenilginin hesabını görmek istemişlerdir.¹⁹⁶

5. KIRIM HANLIĞINDA RUSLARIN SÖMÜRGE SİYASETİ

5.1.Kafkasya'da Rus İstilas ve Sonrasında Kırım Türklerine Yönelik Uygulamalar

Osmanlı Devleti, Küçük Kaynarca Antlaşmasının maddelerinden memnun olmamakla beraber alınan kararları kabul etmek zorunda kalmıştır. Özellikle

¹⁹⁴ Özcan, *1877-1878 Harbine Kadar...*, s.121; Ayrıca bkz. Musa Gümüş, "Anayasal Meşrutî Yönetim Medhal:1856 Islahat Fermanı'nın Tam Metin İncelemesi",Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, S.47, Konya, Güz/2008, s.215-240.

¹⁹⁵ Beydilli, "Rusya",s.256.

¹⁹⁶ İlyas Topsakal, "Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.III, S.2, Sonbahar/2016, İstanbul, s.44.

Kırım'ın bağımsızlığı, Kırım halkının iradesi dışında çok geçmeden aralarında mücadele yaşanmasına neden olacağı görülmüyordu. Bu antlaşmada hanların seçimi ve görevden alınmalarının nasıl olacağı konusundaki belirsizlikler Kırım'ın, Rusya ve Osmanlı devleti arasında çekişmelere neden olacağını açıkça ortaya koymaktaydı. Rusya sadece Kırım'ı Osmanlıdan koparmakla kalmamış Karadeniz kıyısında, Azak limanı üzerinden Karadeniz'e açılma imkanı bulmuş ve Rusya kesin olarak Karadeniz sahillerine yerleşmiştir. Böylelikle Rusya, Karadenizin stratejik konumunu kendi lehine çevirmiştir.¹⁹⁷

Kırım'ın bağımsızlığı üç kısma ayrılır. İlk iki yıl içerisinde 1174-1776'da Kırım'ın üst tabaka kesimi bağımsızlıklarının derecesini tayine çalıştılar bu konuda hem Rusya hem de Osmanlı bu üst kesimin kararına tesit etmek için çaba harcadılar. 1776-1778'de Rusların gözdesi Şahin Giray, rus müdahalesinin yararına tahta çıktı. 1778-1783'de Şahin Giray, birçok Kırım müessesini tahrip etti. Bu üçüncü devirden sonra II.Katerina sabrını kaybederek bağımsız Kırım devletine son verdi.¹⁹⁸

Yaklaşık üç yüz yıldır osmanlı hakimiyeti altında yaşayan Kırım Hanlığı, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı devletinden ayrılmış, 1783'de Rusya tarafından ilhak edilmiştir.¹⁹⁹ Osmanlı, Karadeniz'de Rus tehditlerine razı olmadı. Kırım'ı kurtarmak için Ruslara karşı Bucak'ın(Beserabya) önde gelen Türklerinden, peş peşe han olarak atanan Şahbaz Giray ve Baht Giray'ı da yanlarına alarak 1787'de yeni bir savaşa giriştiler. 1792Yaş Antlaşması ile biten savaşı kaybeden Osmanlı Devleti, Dinyester'e kadar uzanan bölgelerden çekilmek zorunda kaldı. 1812 Bükreş Antlaşması ile biten bir savaş sonunda ise Bucak'ın, Rusya'ya bırakılmasıyla bir zamanlar Kırım Hanlarına ait olan tüm bölge Rus hükümdarlığı altına girmiş oldu.²⁰⁰

Kırım, tarih boyunca birçok kavimin istilasına uğramış ve uzun süre Osmanlıİmparatorluğu ile Rusya arasında önemli bir bölgesel güvenlik problemi oluşturmuştur.²⁰¹ Kırım Hanlığı'nın kaybı Osmanlı üzerinde hem dini, ekonomik, hem de siyasi ve coğrafi açıdan etkileri büyük olmuştu. Osmanlı Devleti her şeyden önce, Kırım Hanlığı'nın Rusya'ya ilhakı ile Müslüman tebaasının yaşadığı yeri

¹⁹⁷ Kuzucu, *a.g.e*, s.37.

¹⁹⁸ Fisher, *a.g.e.*, s.87-88.

¹⁹⁹ Abdulkadir Baharççek-Osman Ağır, "Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanması Rusya'ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri, *Akademik Bakış Dergisi*, S.52, Kasım-Aralık/2015, s.34.

²⁰⁰ İnalçık, "Kırım Hanlığı", s.454.

²⁰¹ Baharççek, "a.g.m.",s.34.

kaybetmiş, üç asırdır devam eden Osmanlı-Kırım beraberliği bu suretle sona ermişti. Kırımın kaybedilmesi stratejik açıda Rusya lehine dönmüş bundan sonra Rusya Kafkasya ile yetinmemiş, Kafkasya'nın diğer yerlerini de hakimiyeti altına almaya çalışmıştır. Kafkasya'da savunma kurarak, asker sevk etmiş Gürcistan'ı kendine bağlayıp, Dağıstan ve Azerbaycan taraflarına saldırılar düzenleyip Anadolu açısında büyük bir tehlike oluşturmuştur. Bu nedenle osmanlı, Kafkas coğrafyasıyla yakından ilgilenmiş ancak pek başarılı olunulamamıştır.

Kırım'ın ilhakı sonucunda diğer gelişmelerden biride Kırım Türkleri'nin yıllarca devam edecek olan esaretlerinin de başlangıç tarihi olmuştur. Rusya'nın, Kırım'daki siyasi varlığı ve uyguladığı politikalar neticesinde binlerce Kırımlı Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Kırım Tatar Türkleri, Ak Topraklar olarak bildikleri Anadolu'ya ve o dönemde Osmanlı hakimiyetinde bulunan Balkanlara göç etmişlerdir.²⁰²

Rus istilası bölgede müsadere, tehcir, kolonizasyon, kölelik rejimi olarak kendini göstermiştir. Daha işgal ve ilhakin ilk yılında Kırım'dan kütleler halinde göçler başlamış ve bu yıllarda göç edenlerin sayısı edinilen bilgilere göre 3000.000 olarak tahmin edilmekte.1783'te Rus idareciler tarafından yerli Tatarlar yarımadadan uzaklaştırma hususunda emirler verilmiş.²⁰³ 1785-1788 yıllarında, ilk önce deniz kıyılarına, iskelelere ve limanlara yakın yerlerde bulunan halk mal mülklerini bırakarak göç ettirildi.

1877 yılında Osmanlı harbi, 1902'ye kadar süren kitle halinde Tatar göçlerinin devam etmesine neden oldu. Göçler ve yerlerini Slavların alması nedeniyle bölgede mirza sınıfının sayısı azalmış, konumları ekonomik olarak çöküntüye uğramış ve Tatar asilzadeleri büyük ölçüde Ruslaşmışlardır.²⁰⁴

1784 Kırım işgalinden hemen sonra Rusya burayı idari, coğrafi ve demografik açıdan kendisine bağlayarak bir yerel yönetim oluşturdu. Amacı Rusya'nın Karadeniz'in kuzeyinden güneyine gelecek olan tehlikeleri yok etmektir.

²⁰² Hülagü, "a.g.m.", s.19-20.

²⁰³ Mirza Bala, "Hanlığın Suktundan Sonra Kırım", DİA, C.VI, İstanbul, 1955, s.757; Kırımdan tatar nüfusunu göçe zorlayan nedenlerden biri olan mülkiyet hakkının ellerinden alınması ve arazi mülkiyetlerinin Ruslara verildiği, Tatarların bu konuda başvurdukları mahkemelerin çok uzun sürerek Tatarları yıldırığı, Rus mahkemelerindeki cürümlüğü bu durumu daha da zor hale getirdiği belirtilmektedir. Bkz. Alper Başer, "Kırım'da Rus Kolonizasyonu(1783-1850)", *Karadeniz Araştırmaları*, C.6, S.24, Kış/2010, s.31.

²⁰⁴ Fisher, *a.g.e.*, s.136.

Bu amaçla Kırım, uzak bir idari varlık olarak bırakılmak yerine, geçmişte asla Kırım devletinin parçası olmamış Rus çoğunluğuna sahip bölgelerle birleştirildi. “Kırım” sözcüğü kullanılmaktan kaçınıldı.²⁰⁵ 1784’te Tavriçeskaya Oblast, sonraları da Tavriçeskaya Guberniye denilen Kırım’a, tarihen Tatar birliğine ait olmayan bölgeler de dahil edildi. İlhakla beraber yarımada kendine mahsus özelliğini ve karakterini kaybetti.²⁰⁶

Kırım yarımadasının Tatar nüfusunun azaltılmasıyla Tatarlara yeni idari görevler verilmedi, göç dalgaları neticesinde sayıları azaldı. Topraklara el koyma, sürgün etme ve başka yerden Slav toplulukları getirme gibi sistematik politikalar yoluyla nüfus ve oran olarak azaldı.²⁰⁷

Kırımdan göç eden Kırım Tatarlarının tam sayısı netlik kazanmasa da 1783-1922 yılları arasında en az 1.800.000 Kırım Tatarının Osmanlı devletinin Rumeli ve Anadolu’daki topraklarına göçtüğü tahmin edilmektedir.²⁰⁸

Kısacası, Çarlık Rusya döneminde Kırım’da, toprak yağmalamaları, müsaade, katliamlar, sürgün, kolonizasyon, iktisadi ve dini baskılarla halkı göçe zorlayarak Kırım’ı terk eden öz sahiplerinden, yaklaşık üç yüz yıl sonra Kırım Türklerinin %47’ topraksız kalırken, binlerce Kırımlı da Kırım’ı terk etmek zorunda kalmıştır.²⁰⁹

Bu göçler de demografik yapının Kırım Tatar Türkleri aleyhine işleminde önemli rol oynamıştır. Kırım Tatarlarının, Kırım’dan ayrılması hemen her seferinde olumlu bir gelişme olarak görüldü ve hatta teşvik edildi. Kırım savaşı gerçekleşen göçlerle birlikte Kırım Tatar Türkleri demografik üstünlüklerinin yanı sıra yarımada’daki ekonomik etkinliklerini de kesin olarak kaybetmişlerdir. Rusya da 1917’de gerçekleşen Bolşevik ihtilali sonrasında bir grup milliyetçi tarafından Kırım Tatar Özerk Cumhuriyeti kurulmaya çalışılmış ancak bu teşebbüs, Bolşevikler tarafından akamete uğratılmıştır. 1917’de yaşanan dönüşüm neticesinde²¹⁰ 18 Ekim

²⁰⁵ M.Akif Kireççi-Selim Tezcan, “Kırım’ın Kısa Tarihi”, *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi*, Yayın no:24, Ankara, 2015. , s.34.

²⁰⁶ Fisher, *a.g.e.*, s.107.

²⁰⁷ Kireççi, “a.g.m.”, s.34.

²⁰⁸ İnalçık, “Kırım Hanlığı”, s.458; iki asır zarfında Müslüman nüfusu yüzde 100’den yüzde 25’e inmiştir. Sadece Stalin 1944’te 300 bin Tatarı Orta Asya’ya sürgün etmiştir. Baharççek, “a.g.m.”, s.34.

²⁰⁹ Cemile Şahin, “Rus Yayılmacılığına bir örnek:1944 Kırım Türklerinin Sürgünü”, *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, C.8, S.39, Ağustos/2015, s.330.

²¹⁰ Bahadır.Bumin Özaslan, “Soğuk Savaş Sonrasında Kırım’ın ve Kırım Tatar Türklerinin Statüsü”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.10, S.39, 2014, s.99-100.

1921’de Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti(ÖSSCB) kuruldu. Kırım Tatarları, bağımsız yönetim olmasa bile en azından Sovyetler altında milli ve kültürel özerklik elde etmeyi başarmıştı.²¹¹

Kısa bir süre oluşan özgürlükçü bir ortam eliyle Kırım Tatar Türkleri, kültürel olarak bir canlanma durumu yaşamışsa da 1920’lerin sonundan itibaren durum değişmiş ve özellikle Kırım Tatar Türklerinin aydın sınıfı, ölümle veya sürgünle cezalandırılmıştır. Özerk Kırım Cumhuriyeti, 1917 Bolşevik İhtilali ile birlikte kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği(SSCB)döneminde idari olarak Rusya Sovyet Federalist Sosyalist Cumhuriyeti’ne(RSFSC) Bağlanmıştır,²¹²

Kırım ÖSSCB’si, Rus siyaseti sonucunda dağıtılarak,²¹³ 19 Şubat 1954’te de Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlanmıştır. Hruşçov’un başa geçtiği bu dönem Kırım Tatarları için bir dönüm noktası olmuştur. Kırım Tatarları, 1956’dan sonra resmen yok sayılmaya devam edildi.²¹⁴

SSCB döneminde Kırım ile ilgili önemli bir gelişme de İkinci Dünya Savaşı esnasında, SSCB lideri Stalin’in emriyle Kırım Tatar Türkleri’nin yarımadadan sürülmesidir. Kırım’ın, Alman işgalinden kurtulmasının ardından 18.05.1944’te başlayan, üç gün süren ve Almanlarla işbirliği yapma gerekçesine dayanan bu uygulama neticesinde Kırımdaki Türk nüfusu zorunlu göçe tabi tutulmuş ve Kırım Tatar Türkleri’nin yerine, ağırlıklı olarak Ruslar olmak üzere muhtelif Slav toplulukları iskan edilmiştir.²¹⁵

Tatarlar sürgünde, 1953’te Stalin’in ölümüne kadar oldukça zorlu koşullar yaşadı. Yerleştirildikleri bölgelerde çeşitli kısıtlamalara maruz kaldılar.1967’de Tatar bölgelerinde yayınlanan resmi kararnameyle Kırım Tatarları’nın durumunu kısmen iyileştirdi fakat Tatarların beklentilerini karşılamadı. Kırım Tatar önderliği Sovyet hükümeti üzerindeki baskıyı arttırdı. Bütün çabalara rağmen eksenlerin ortasına

²¹¹ Kireççi, “a.g.m.”, s.44.

²¹² Özaslan, “a.g.m.”, s.99-100.

²¹³ Kireççi, “a.g.m.”, s.51.

²¹⁴ Hakan Kırımlı, “Rus İdaresi Dönemi”, DİA, C.XXV, Ankara,2002, s.462 ; Tatar müslüman mirasının izlerinin kültürel ve siyasi olaraksilinmesine dönük politikalar, 1944’teki Sovyet sürgün tasarılarından sonra Tatar nüfusunun tarihi, kültürel ve dilsel izlerinin silinmesine dönük sistematik uygulamalarla doruğa çıktı. Bkz. Kireççi,“a.g.m.”, s.51.

²¹⁵ Yarımadanın demografik yapısını değiştiren bu uygulama, Soğuk Savaş döneminde kısmen geri alınsa da Kırım Tatar Türkleri, SSCB’nin dağılmasıyla birlikte oldukça zor şartlar altında Kırım’a geri dönmüştür. Buna rağmen dönmeyenlerin sayısı oldukça fazladır. Bkz. Bahadır, “a.g.m.”, s100.

kadar Kırım'da ikamet etmelerine izin verilenlerin sayısı ne yazık ki 10.000'i geçemedi.²¹⁶

Bu durum karşısında milli hareket, halkı ne olursa olsun Kırım'a dönüş teşvik etti. Dönenler mahalli idarelerinin engelleriyle karşılaşmalarına rağmen Kırımdan çıkmadılar ve dönenlerin Sayıları 40.000'ulaştı. Tatar milli hareketi de yeni şartlara uygun teşkilatlanma hareketine giriştiler tüm yaşanan güçlüklerle rağmen halkın desteğinin kazandı ve sürgün bölgelerinde teşkilatlanarak Rusya'ya karşı mücadele yaşandı. Milli hareket giderek milliyetçi genç nüfus unsurların hakimiyetine girdi ve doğru rejim aleyhtarı bir karakter kazanmaya başladı. Bu gelişmeler başta Sovyet Rusya tarafında sert tepkilerle karşılandı.

1989-1991 arasında Kırım Tatarlar'nın Kırım'a dönüş hareketi önceki yıllarla kıyaslanamayacak derecede arttı bu esna da çıkacak sorunlarla milli hareket teşkilatı ilgilendi. Bu durum Kırım'daki mevcut Rus çoğunluğu tarafından büyük endişeyle karşılandı. Kırımda 20 ocak 1991'de yapılan bir referandumun sonucunda Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti yüksek Sovyeti'nin 12 şubat 1991 tarihi kararıyla Kırım oblastı Ukrayna'ya bağlı Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine dönüştürüldü.²¹⁷

Sovyetler Birliğinin çöküşünden on beş yıl sonra yaklaşık 300.000 Tatar, Ukrayna'ya dönmüş bulunuyordu.2010'lardahala 2.200.000 Kırım nüfusunun 300.000'i yani %12'den azı, Tatardır. 2014 başlarında Ukrayna'da yaşanan karışıklık sırasında Rus birlikleri, Kırım yarımadasını işgal etti ve Kırım Tatarları'nın çoğunun katılmayı reddettiği bir referandum ile Ukrayna'nın oldubittiği tanımayı reddetmesine rağmen yarımada, Rusya Federasyonu'na bağlandı.²¹⁸

²¹⁶ Kireççi, "a.g.m.", s.52-53.

²¹⁷ Kırımlı, "a.g.m.", s.463-464.

²¹⁸ Kireççi, "a.g.m.",s. 56-57.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİNDEKİ KIRIM HANLIĞIYLA İLGİLİ BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ (H.1115-1133/M.1703-1721)

6. 6 NUMARALI NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİNDEKİ KIRIM HANLIĞIYLA İLGİLİ BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU

A_{DVNSNMH_d__00006_00002

[1]

Kırım Hânı El-Hâcc Selim Giray Hâna Nâme-i Hümâyûn

Emirü'l ümerâ-il kirâm Rumili Beglerbegiliği pâyesiyle kapucılar kethüdâmız olan Veli Paşa dâmet mealihi ile münba'is olan mektûb müsâdatat üslûbunuz manzûr-ı nazar-ı mülûkânemiz olub mefhûm-ı muhât ilm-i âlem-ârâ-yı hüsrevânemiz olmuştur bi-tevfikehü te'âlâ Nogay ve Bucak tarafının tertîb-i esbâb-ı nizâmı vesâir ahâli-i memleket ahvâli düstûr-ı mükerrerem müşîr-i mufahham nizâmu'l 'âlem Özi vâlisi vezîrim Yusuf Paşa edâmallhu te'âlâ iclâlehü ile müzâkere

[2]

ve cenâb-ı ni'me'l- meabınız Kırım tarafının tanzîm-i umûr için inân-riz-i azimet olduğunuzu i'lâm eylemiş siz bu hizmet-i mebrûrunuz kemâl-i sadakat ve husûl-ı taviyetden serzde olmağla huzûr-ı lâmia'n-nûr-ı pâdişâhanemizde meşkûr olub bundan böyle ol cânibde müslimîn beyninden vâki' olan ihtilâfin def' ü ref'inde ve tanzîme muhtâc ahvâlinde vesâir umûrda tıynet-i sadâkat-şî'ârınızda muzmer olan cevâhir-i asâlet ve gevher-i besâlet muktezâsı üzere cenâb-ı sûtûde etvârlarından mesâi-i cemîletü'l asâr ma'mûl ve müntazır olmağla hâliyâ hakkınızda lem'ât-ı neyyirât-ı atıfet-i şâhânemiz pertev-riz ve bihâr-ı zehhâr-inâyet -i pâdişâhânemiz mevcengiz olub hassa-ı hall'-ı fâhire-i mülûkânemizden bir sevb hil'at-ı postîn ile

bir sevb sâde hil'at mevrus-ı behcet-i sultânî ve istiyâf-ı fâtihatü'l eknâf-ı hüsrevânemizden bir kabza aduvetdemir sahibkıranı inâyet ve ihsânımız olmağla devlet-i aliyyemiz emekdarlarından kıdvetü'l emâcid ve'l a'yân İbrahim zîde mecdihü ile irsâl olunmuşdur ve inşallah vusûlünde inâyet ve ihsânımız olan hil'at-ı fahire ve kisve-i zâhiremizi hutuvât-ı ta'zîm ve ibticâl ile istikbâl ve iktisâ ve şemşir-i zafer tesirimizi bende-meyân-ı hamiyet peyrâ idüb nüvâziş ve iltifât-ı şâhânemiz ile izhâr-ı müfâharet ve mübâhât eyledikten sonra zât-ı sadâkat-nihâdınızda merkûz ve cillet vezânet-i itiyâdınızda mermûz olan hamiyet-i hüdâ-dâd ve kâset-i kifâyet-mefâd

A_{DVNSNMH_d___00006_00005

[3]

Sedâd-ı istinâd muktezâsı üzere dârü'l-cihâd ve ma'âd-ı cellâd olan Kırım vilâyeti'nin ve ol-havâlinin kâffe-i umurunun tanzîm ve tensîkına takayyüd-i tâmm ve ba'dehü Allahi'l-meliki'l-'allâm her husûsa gereği gibi nizâm virüb ve bundan akdem Kırım ahâlîsinin ve ol-havâlîde olan müslimînin kulûbların te'mîn için Kerş ve Tuman Boğazı'nda bir kal'a binâsı fermânımız olmağla Humbaracıbaşı Osman mi'mâr ve Mustafa binâ nâzırı ta'yîn olunub gönderilmiş idi ol-tarafa vardıklarında mukaddemâ keşf ve mu'âyene olunduğu üzere kal'a binâ olunacak mahall kumsal olmağla temel tutmaz deyü Humbaracıbaşı Osman'ın cevâb virdiği mukaddemâ der-i devlet-medârımıza i'lâm olunduk da vâkı'â musammem olan mahall kumsal olmağla temel tutmayub ol-mahallde binasına imkân olmaduğu hâlde iki taraftan tob irişiyor bir dar mahalline boğaz hisârları misillü iki kal'a binâsı ve suya beraber büyük şâyika tobları vaz'ı ile mi olur yohsa ol boğaz her semti yoklanub ortalarında vaz'-ı esâs kabûl ider bir yer mi bulunur yâhûd ba'zı mahallerine dökündü mü iktizâ ider hâsılı sefîne-i mürurunun men'î her ne tarîkiyle mümkün olursa vukûf u şu'ûru olanlardan istikşâf ve iktisâ ve vechi bulunub i'lâm olunmak üzere cevâbı gönderilmiş idi ammâ henüz cevâbı gelmeyüb ve bundan esbak Lağımcıbaşı Mehmed dahi yine bu husûs için ol-cânibe irsâl ve bi-fazllullah-i te'âlâ Donanma-yı Hümâyûnumuz dahi

[4]

Bu sene-i mübârekede Karadeniz'e çıkub ve ol-tarafa varmak üzere fermân-ı hümâyûnumuz şeref sudur bulub ve bu husûs-ı himmet kavvîyü'l-azîmet hânîlerine vâbeste ve niçe sa'âb-ı tedbîr dil-pezîrleriyle münhal ola gelüb ale'l-husûs sedd-i ... ve irâhe-i ahâlî tehevüm için şurû' olunmuş bir emr-i cemîl olmağla bu madde de dahi fitrat-ı zekiyye ve himmet-i celiyye ve rüviyyet-i kuvviyeleri müsted'âsı icrâ ve hâlâ ol-tarafda Humbaracıbaşı ve Lağımcıbaşı ve Binâ Nâzırı vesâ'ir vukûf ve şu'ûru olanları bir yere götürüb her birini istintâk ve nice ölümlü ise kal'a binasının vechini istiksâ ve istikrâ o bâlâda zikr olunan vücûhdan her kangısı ile mümkün ise i'lâm ve bi-avne-i te'âlâ binasına şurû' ve ikdâm ve Donanma-ı Hümâyûnumuz dahi ol-câniblere lenger-i endâz vusûl olduk da iktizasına göre istihdâm olunub inşâllah-i te'âlâ Kerş ve Tuman Boğazı'nın sefâyin-i mürurundan men'î ile eğer Kırım ahâlîsinin ve eğer ol-havâlîler de olan sükkân ve kattâtın ... kulûblarına himmet-i hânîleri masrûf kılınub mûmâ-ileyh İbrahim zîde-mecdühûyu ol-tarafın ihbâr ve âsârlarıyla der-i devlet-medârimıza i'âde ve mukaddemâ bu cânibden Bucak tarafına teveccüh ve azîmetleri esnâsında Azak ve Taygan tarafına Varoniş'den müceddeden indirilmek üzere istimâ' olunan sefâyin ahvâlî ve kezalik Potkal tarafına müceddeden kal'a husûsuyçün mu'temed-i aleyh kimesneler ta'yîn ve bi'n-nefs mahallerine varub

A_{DVNSNMH_d__00006_00006}

[5]

Ne keyfiyet üzeredir bi'l-mu'âyene müşâhede itmek üzere müzâkere ve tasnîm olunmuş idi bu mevâddın köhne ve gavrına ıtlâ' emr lâzım olmağla hâliyâ bu husûs için dergâh-ı mu'allâmız Kapucubaşılardan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Muhammed ve İbrahim dâme mecdühûmâ ta'yîn ve irsâl olunmağla inşâllah-i te'âlâ re'y-i rezîn ve fikr-i güzîn nâ-mütekkîniniz muktezâsınca mahallerine gitmelerinin bürûca vecîh ile tarîki bulunub mûmâ-ileyh Muhammed dâme mecdühû Azak ve Taygan tarafına ve İbrahim dâme mecdühû dahi Potkal cânibine ta'yîn ve yanlarına taraf-ı hânîlerinden dahi mevsûk bir ademler koşulub bi-tevfîka te'âlâ her birisi varub bi'l-mu'âyene müşâhede ve sıhhati ile haber götürmek üzere irsâl ve inşâllahü te'âlâ alınan haberi cenâb-ı ne'ami'l-me'yleri dahi i'lâma himmet ve kâffe-i umurda dîn ü devlet-i aliyyemize ve âmme-i mü'mînine nâfi' mü'esser pesîndîde vücûda

getüreceği isticlâb rızâ-yı yemin iktizâ-yı hüsrevânemize sa'y-yı cemîlleri me'mûldür şöyle bilesiz Evâ'il Zî'l-ka'de sene 1113

Kırım Hânı El-hâcc Selim Giray Han'a nâme-i hümâyûn. Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıtta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bi'l-fi'il Kırım Hânı olan El-hâcc Selim Girayhân dâmen-i me'âlîhu tahiyât-ı anbarbâr ve teslîmât-ı ... nisârına mahz-ı inâyet-i padişâhîden sâdır olur mutâla'a kılındıktan sonra ma'lûmları ola ki Kırım ahâlîsinin ve ol-havâlîde olan

[6]

Müslimînin te'mîn-u kulûbları için Kerş ve Tuman boğazında derya ortasında mukaddemâ binâsı tasmîm olunan kale'anın mahallini binâ ahvâline vukûf ve şu'ûru olan kimesneler mu'âyene ve müşâhede eylediklerinde kumsal olub ol-mahalde vaz'-ı esâsa imkân olmadığı müte'ayyün olmağla Kırım Adası'nda vâki' Kerş kûbünde efendi burnu dimekle ma'rûf mahallde bir kal'a ve kara tarafında üç tabya ve deryasının bir mikdâr yeri dökündü olub ve Tummyan Adası önünde Kızıltaş Gölü ve Azak Denizi beyninde vâki' Temrük nâm mevzi'de dahi müceddeden bir kal'a binâ olunması ale'l-ittifâk istisvâb olduğu i'lâm olunmağın te'mîn-i kulûb-ı müslimîn için Hatt-ı Hümâyûn şevket-makrûnumuz ile binâsı fermânımız olmağın iktizâ iden mühimmatının i'dâd ve ihsârı ve mahalline nakl ve irsâli için o emr-i aliyemiz ile taraf taraf mübâşirler gönderilüb sâbıkân Bostancıbaşı olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim Mustafa dâme mecdühû Binânâzırını ta'yîn ve emîrû'l-ümerâ'i'l-kirâm bi'l-fi'il Kapudanımız olan Mehmed Paşa dâmen-i me'âlîhu dahi Donanma-yı Hümâyûnumuz sefineleri ile ol-cânibi tesyîr ve irsâl olunub inşâllah-i te'âlâ keraste ve mühimmât-ı sâ'ire irişince tazyî'-ı evkât olunmamak için mahall-i me'mûra vardıkları gibi dört kıt'a çekderî efrâz ve ümerâ-ı deryadan birini üzerlerine başbuğ nasb ve ta'yîn ve bi-tevfika te'âlâ Temrük nâm mahallde müceddeden binâsı musammem olan kal'anın hendekleri hafrında vesâyir iktizâ iden hizmetlerde bezl-i makdûr eylemek üzere

A_{DVNSNMH_d__00006_00007}

[7]

Ol-tarafa irsâl ve kendüsü dahi re'y sedâd-ı erâ-yı hânîleri üzere yanında kalan çekdirilerek her birisinden ellişer nefer forsa ihrâc ve akındı burnunda binâsı

fermânımız olan kal'a hendeklerinin hafr ve tathîrine ikdâm ve bâkî kalan forsalara sandal ve tonbaz ve pot vesâyir ol-mahallde isti'mâle kâbil sefîne ve kayıklar ile iri taşlar taşıdub dökündü olacak mahallere dökürüb ve avn-i hakkile keraste ve mühimmât vardıktan sonra çekdiriler de olan marankoz ve burgucu vesâyir misillü ameleye suya yaturulacak sanduklar çatdırub ve bi'l-cümle kal'a binasına müte'allık iktizâ iden hidemât-i aliyyemizde bezl-i vas' ve kudret eylemek üzere tenbîh-i hümâyûnumuz olub bu hatab-ı azîm hassan cenâb-ı ne'am ...larının i'ânet-i ilhânîlerine vâbeste olan umurdan olmağla nâme-i hümâyûn mülâtafat makrûnumuz ısdâr ve binâ nâzırı mûmâ-ileyh kulumuz ile irsâl olunmuşdur ve vusulünde fitrat-ı hamiyet-perver ve cibillet-i asâlet kesterlerinde muzmarr ve ... olan eser-i sadâkat ve cevher-i kifâyet muktezâsı üzere bu bâbda himmet-i kavvîyi'l-kuvvet hânîleri masrûf kılınub bâ-husûs ahşab nev'inden lâzım gelen kerastenine Çerkes yakasından kat' ve naklinden bi'n-nesse(?) sühûlet olub inşâllah-i te'âlâ iktizâ iden baltacıları bu taraftan tedârik ve irsâl ve keraste Çerkes tarafından kat' ve nakl itdirilmek musammem olmağla münâsib gördükleri sultanlardan birisi mahsûsan bu maslahat için taraf-ı me'âlâ karînlerinden

[8]

Çerkes tarafına ta'yîn ve iktizâ iden kerastenine kat' ve nakl itdirilmesi gereği gibi tavsiye ve sipariş olunub kirecin dahi mahall-i karîbde yakdırılması ve ihcârın dahi yakın yerlerden nakli mümkün olmağla onun dahi vech-i meşrûh üzere husûlüne himmet ve bu makûle kal'a binâsı havâlîsinde olan ahâlî-i bilâdın emn ü istirâhatleriyçün olub vücûh ile fevâ'idi müterettib olduğundan eknâfdan imdâd oluna gelmekle Kırım ve Tuman ve ol-havâlîlerin ahâlîsine alî- vechi'l-münâvebe imdâd itdirilüb re'y-i rezîn-i hânîleri üzere her husûsun i'dâd-ı esbâb itmâmına himmet-i kuvviyeleri ve ol-taraflara müte'allık kâffe-i umurda dîn ü devlet-i aliyyemize ve âmme-i mü'mînine nâfi' mü'esser pesendîde zuhûra getirülmekle isticlâb rızâ-yı yemn iktizâsı mülûkânemize sa'y cezîlleri me'mûldür fî evâ'il-i Muharrem sene 115.

A_{DVNSNMH_d__00006_00010}

[14]

Kırım Hânı El-hâcc Selim Giray han'a nâme-i hümâyûn

Ba'de'l-erkâb bi-meşîttullah-i te'âlâ aramış ibâd ve asâyiş-i ziyâ' ve bilâd için Devlet-i Aliyye ebed peyvendimiz ile Leh Kralı ve cumhuru ve Moskov Çarı beyninde musâliha ve mevâdd'a in'ikâd bulmağla verilen ahidnâme-i hümâyûnumuz mevâddı üzere tahdîd-i hudûd sinor ve temyîz arazi ve sügûr tetimme-i sulh ve salâhdan olub ve hâlâ maslahat-ı tahdîd müsâlemet-i temhîd için Lehlü tarafından Leh komsarları ve Moskov tarafından bir abaş hutmani(?) ta'yîn olunduğun Özi Vâlisi Vezirim Yusuf Paşa edâmallahu te'âlâ iclâlehu der-i devlet-medârıma i'lâm ve bu husûs için vezir-i müşârün-ileyh kemâ fi'l-evvel me'mûr olmağın inşâllahu te'âlâ kat'-ı hududa murahhas olan Leh Komisarlarıyla haberleşdikden sonra kapusu halkından ve yanında olan asâkir-i mansûremizden bin nefer güzîde süvârî intihâb ve mâ'adâsını Kili ve İsmail(?) ve ol-havâlîde ber-münâsib olan mahalde alıkoyub üzerlerine gelir beylerden birisini başbuğ ta'yîn ve kendisi vech-i meşrûh üzere (Silik) müntehab süvârî ile Bender ve ol-havâlîde ma'kû ve münâsib olan mahalde erâm(?) eyleyüb bu sene-i mübâreke hem Lehlü ve hem Moskovlu ile tahdîd-i iktizâ eylediğinden mâ'adâ

A_{DVNSNMH_d__00006_00011}

[15]

Bu husûs sene-i atiyeye ve tûl-ı zamana i'tidâ itmemek için bi-avne te'âlâ kat'-ı hududa mevâzi' müte'addideden şurû' olunur ise Yusuf Paşa bi'n-nefs her tarafda hazır bulunmak mümkün ve münâsib olmamağla hâlâ yanında olan İbrahim zîde mecdühûyu Leh tarafıyla kat'-ı hududa ta'yîn ve Nebder toprakları müntehi olduğu Turlu kenarında Lehlü ile emr-i tahdide mübâşeret ve Moskov ile kat'-ı hudûd için dahi taraf-ı Devlet-i aliyyemizden Kapucubaşılık pâyesi olub bi'l-fi'il sipâhilerim kâtibi olan İbrahim dâme mecdûhu ile bir kâtib ta'yîn ve ahidnâme-i hümâyûnumuzdan hududa müte'allık olan mevâddın suretleri bi'l-cümle ihrâc ve vezir-i müşârün-ileyh tarafına irsâl ve Moskov tarafıyla kat'-ı hudûd ahvâli cenâb-ı ne'ami'l-mâb hânîleriyle haberleşilüb taraf-ı bâ-şereflerinden ademler ta'yîn olundukdan sonra inşâllahü te'âlâ berü tarafdand cânib-i Devlet-i Aliyyemizden irsâl

olunan mûmâ-ileyh İbrahim dâme mecdühû vesâteti ve öte taraftan maslahat-ı tahdîd için bir Abaş hatmaniyle haberleşüb Lehlü ile hudûd muntehi olduğu mahalliden Moskov tarafla dahi bedâ-i mübâşeret ve kezalik Azağ'ın Kuban cânibi başka semt olmağla ol-cânibde dahi ahdnâme-i hümâyûnumuz mazmun-ı münîfî üzere Azak toprağını tefrîk ve temyîz için emîrû'l-ümerâi'l-kirâm ... Kal'ası muhâfazasında olan Hasan dâme ikbâlehû me'mûr ve kezalik ol-cânibe dahi taraf-ı hânîlerinden adem gönderildikten sonra

[16]

Bir Abaş ve Azak hutmaniyle haberleşüb inşâllahü te'âlâ bu vech üzere üç yerde kat'-ı hududa şurû' olunub eğer ba'zı müşkilât zühûr ider ise tefvî-i vakt ve temdîd-i zaman maslahat olunmamak üzere re'y-i sedîd-i hânîleri mukârenetiyle müsinn ve ehl-i vukûf serhadd-i mansûremiz ihtiyârlarının ihbarlarıyla bâyy-ı vech kân semti bulunub ve hall olunub bir tarîkiyle imkân olmadığı hâlde ol-makûle müşkilât der-i devlet-medârimıza i'lâm ve ne vechle emr-i şerifimiz sâdır olur ise ona göre amel ve hareket olunmak üzere fermân-ı hümâyûnumuz şeref-nefâz bulub emr-i tahdîd madde-i azîme ve cenâb-ı ve'l-insâblarının mukârenet-i himmet-i celîlerine merbût-ı umurdan olmağla nâme-i hümâyûn mülâfat-ı neşûrumuz şeref-yâfte-i sudûr olub (boş) zîde mecdühû ile irsâl olunmuşdur inşâllahü te'âlâ vusulünde Moskov ile kat'-ı hudûd maslahatının ahdnâme-i hümâyûnumuz mevâddına muvâfık temşîti için cânib-i âlî-i hânîlerinden eğer Bender cânibinde Yusuf Paşa yanına ve eğer Ecü muhâfazasında olan Hasan dâme ikbâlehu ile bile bulunmak üzere Kuban ve Azak tarafına hudûd ve sinor ahvâline vâkîf kâr-güzâr ve mu'temid ve mu'tenâ ademler ta'yîn ve bi'n-nefs bu iki tarafa nezâret ve muktezâ-yı sadâkat ihtivâ-yı kâyinleri üzere icrâ-yı levâzım kifâyet idüb bi-tevfika te'âlâ emr-i tahdîd sene-i atiyeye kalmayub ahidnâme-i hümâyûnumuz adına muvâfık vech üzere Moskov ile tefrîk-i arazi ve temyîz hudûd ve sinor

A_{DVNSNMH_d__00006_00012

[17]

Ve vaz' u alâyim ile bu emr-i mühimin itmâm ve ikmâline bezl-i cedd-i mevfûr ve sarf-ı sa'y-ı bî-kusûr eylemeleri me'mûldür fi evâhir-i Safer sene 115

A_{DVNSNMH_d___00006_00017

[27]

Kırım Hânı El-hâcc Selim Girayhân'a nâme-i hümâyûn

Hazret-i hüdâvened vâhibü'l-imâl cell-i şâne anü's-şebîh ve'n-nazîr ve'l-mesâlik meyâmin-i te'yîdât ezelliye ve teyâmin-i tevfkât lem-i yezliyesiyle nâsiye-i ahvâl sa'adât-i minvâl mülûkânemiz de istihkâk-ı kâmile-i ilahiye vecîhe(?)'i ikbâl şevket me'l-i hüsrevânemizde olan kabiliyet ve isti'dâd-ı şâmile-i gayr-i mütenâhiye muktezâsı üzere emr lâzımü't-tecîl-i saltanat ve iclâlimiz innâ ce'alnâke halîfeten fi'l-arz ziyneti ile müzeyyen ve tâc bâ-ibtihâc devlet ve ikbâl-i Ferhunde ... fâhikim bîne'n-nâs bi'l-adl unvanı ile me'nûn olub ittifâk ârâ ve re'y ve şûrâ-yı vüzerâ-i azâm ve ulemâ-yı kirâm ve icmâ' ve ittirâd cümle-i hava(silik) ve avâm ile işbu sene hamse işrin ve mi'e ve elf şehr-i Rebî'ü'l-ahiresinin

[28]

Dokuzuncu günü ki caharşanba der-i serîr-i saltanat-ı mevrûsemize bi'l-istihkâk devlet ve ikbâl ve sa'adet ve iclâl ile iclâs ve libâs-ı kerâmet iktibâs ve ce'alnâküm hilâyif fi'l-arz kâmet ve'l-ertibet(?) hüsrevânemize ilbâs olunub hatbe ve sikke nâm şerifimiz ile müşerref olmağın bu mevhibe-i azimî ve atıyye-i küberâ-yı ilahiyenin cümle memâlik-i mahrûsemize i'lâm ve i'lânı lâzım husâsâ evveliyâ-yı Devlet-i Aliyyemiz olan hükkâm-ı kirâma eş'âr ve ifhâmı emr-i mütehattim olmağın hâlîyâ hakkınızda mezîd-i inâyet-i aleyh-i şâhâne ve meziyyet-i re'fet-i seniyye-i padişahânem zuhûra götürüb hâssa-ı hal' fâhire-i mülûkânemizden semmûr-ı fâyizi's-sürûra dûhte bir sevb hal'at mûrisü'l-behçet sultânî inâyet ve ihsânım olub nâme-i hümâyûnumuz ile irsâl olunmuşdur inde'l-vusûl inâyet ve ihsânım olan hal'at-ı fâhire ve kisve-i bahiremizi envâ'i igrâz ve ikrâm ve esnaf ve tevkîr ve ihtirâm ile istikbâl ve dûş-ı gayret pûşinize iktisâ ve izhâr-ı mübâhât ve müfâharet eyledikten sonra Asitâne-i sa'adet unvân ve dûdmân-ı müşeyyedi'l-bünyânımıza olan vüfûr-ı sadâkat ve ihlâs ve fart-ı hülûs taviyyet ve ihtisâs muktezâsınca serîr-i saltanat cihânyânî ve taht-i âlî-baht kişveristânî üzere cülûs-ı hümâyûn ... vâki' olduğun ma'lûm eyledikte Kırım diyârında izhâr-ı şâdumânî ve i'lân-ı behçet vücûd nâ-mahsûr için kal'alarda toplar itdirüb envâ'i şenlikler itdiresiz tahriren fi evâsıt Ra sene 115

A_{DVNSNMH_d___00006_00039

[71]

Kırım Hânı el-Hâc Selim Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz hıttâ-i şehâmet fûrûğ-efrûz-ı âsâr-ı kiyâset sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bilfiil Kırım Hânı olan el-Hâc Selim Giray Han dâmetmâlîhitahıyyât-ü anber-i bâr ve teslîmât-ı abher-i nisâr ki mahz-ı inâyet-i şâhânedan sâdır ve husn-i teveccüh-i pâdişâhaneden mütebâdir olunur. Mütâlaa kılındıktan sonra malum ola ki: Sedd-i sülûm ve sunûr ve hıfz-ı medâhil-i süğûr ile Kırım ahâlisinin te'mîni kulübü ve ol havâlînin def-i müsted'iyât-ı hutûbu için Kırım Adası'nda Aknedi Burnu demekle ma'rûf mahallesine sâbıkadamücedded-i ibnâsınamübâşeret olunan kal'a ve döküntü üzerine tarhî tahmin olunan sânisinistikmâl ve ihtitâmı taraf-ı âlîHanları'ndani'lâm olduğu üzere nef'anlil-müslimîn müsâde-i aliyye-i inâyetzamînimizekarîn olmakla binâ nâzırı ta'yîn olunan Mustafa ve mimar olan Lağımcıbaşı Mehmed bu tarafa getirdilip ebniye-i mezbûrenin keyfiyeti suâl olundukta bir senede itmâm ve ikmâlihayyiz-i imkânda olmamakla deryâbâlîsinde döküntü üzerine tarh olunmak üzere musammem olan sanisinbi-avnihi Teâlâ bu sene içinde tekmîl ve tetmîmi ehem

[72]

ve akdem ve suya beraber büyük şıka topları vaz'ıyla sefine mürurundan boğazıninsidâdına suret verilmesi temşîti maslahata evfak ve elzem olduğun haber vermeleriyle bi-tevfikihi Teâlâ vech-i meşrûh üzere deryâbâlîsinde döküntü üzerine binâ olunacak sânisiktizâ eden tetimmâtıyla bu sene-i mübârekedeitmâm olunmak üzere binâ nâzırı Mustafa ve Lağımcıbaşı Mehmed yine ol tarafa iâde ve düstûr-ı mükerreremmüşîr-i müfehhamnizâmü'l-âlem bil-fiil kuyûd-ı etem olan vezirim Osman Paşa edâ mellâhü Teâlâ iclâlehü dahi bu husus için me'mûr olmakla Donanmay-ı Hümâyunum sefineleri ve iktizâ eden amele ve binâvesâir olan ve eşyâ ile karîben teveccüh ve azîmet üzere olup ve halefü's-selâtîni'l-izâm hâlen nuruddinolan Kaplan Giray Sultan dâmeulüvvühûnün geçen sene Çerkes yakasından kereste kat'ında ve naklinde mesâîy-i cemilesi nümayânolmakl bu sene dahi kemâfi'l-evvel me'mûr ve Emîru'l-Ümerâi'l-Kirâmsâbıkan Kefe Beylerbeyi'si olan Murtezâdâmeikbâlühû'ye

dahi avâtıf-ı seniyye-i mülûkânemizdenyine Kefe Beylerbeyliği inâyet ve ihsânımız olmakla mûmâileyhmeaccelensânisbinâ olunacak mahalle varıp şimdiden kireç harkı ve hendek hufru ve taş nakli gibi iktizâde eden hademâtamübâderet ve Donanmay-ı Hümâyumuz dahi vardıkta yine Kefe BeylerbeyisiMîr-i Mîrân mûmâileyholtarafta hizmette olmak üzere emr-i şerifimiz ile tenbîh-i hümâyunumuz olup bu hususların küllîsi mukârenet-i himmet hânîleri ile suret bulan umurdan olmakla nâme-i hümâyun mulâtefetmokrûnumuz ısdâr ve irsâl olunmuştur. Lede'l-vusûl

A_{DVNSNMH_d__00006_00040

[73]

Fıtrat hamiyet perver ve cibillet-i asâlet kesterlerinden merkûz ve muzmer olan eser-i sadâkat ve cevher-i kifâyet muktezâsı üzere bu bâbta himmet-i kaviyyü'l-kuvve hânları masruf ve inân-ı azîmet ilhânîleri semt-i temşît-i maslahata ma'tûf kılınıp ez cümle Kefe Beylerbeyi'si mûmâ ileyh bir gün mukaddem mahall-i me'mûra varıp aanda meks ve binâ nâzırı olan Mustafa'nın vech-i münasip gördüğü üzere eğer kireç harkî ve taş naklî ve eğer sâir iktizâ eden hususlara bezl-i vüs' ve kudret edip ve Kaplan Giray Sultan dahi sene-i sâbıkada olduğu üzere varıp Çerkes Yakasından kereste kat'ında takayyüd-i tâm ile kıyam etmek üzere taraf-ı hânîlerinden ta'yîn ve gereği gibi tavsiye ve tenbîh buyrulup inşâAllâhü Teâlâ Donanmay-ı Hümâyunumuz vardıkta ol taraflardan tedârik ve ihzâr olunacak mühimmattan bir nesnenin kusuruyla işin geri kalmasına bâis olur bir nesne zuhur etmemek üzere her hususa nezâret ve îsâr-ı âsâr-i kifâyet olunup ve Bucaklı Tâifesi ve Halil Paşa yurduna nakil ve iskân olunan Nogaylı Kabaylı ale'l-umum kadimden Kırım Hanları'nın zîr-i hukûmetlerinde ve zapt ve raptları uhde-i kifâyetlerinde olmakla kemâ fi'l-evvel yine zapt ve raptları ve her ahvâllerinin nizamı ve iktizâ eden hademât-ı aliyemde istihdâmı de'b-i kadîm ve âdât-ı müstedîm üzere yine uhde-i hânîlerine ilzâm ve ilcâm olunmakla bu hususa dahi takayyüd-i tâm ile kıyam ve bundan akdem Nogaylı yedlerine verilen

[74]

nişân-ı hümâyunda mestur olan şurût ve kuyûdu riâyet ile her hususlarına intisâk ve intizâm verip ve mukaddemen taraf-ı devlet-i aliyymeden üzerlerine ta'yîn olunan kâdî ref' olunmakla kadimden evlâ geldiği üzere cânib-i isâbet mürâkıblarıdan umûr-

ı şer'iyelerin dahi icrâ ettirip hâsılı tavâif-i mezbûrenin eğer zapt ve raptları ve eğer iktizasına göre istihdâmları ve lazım gelen te'dîb ve terhîbleri ve bil-cümle kâffeten umurlarının tanzim ve tensiki hususuna muktezâ-i ârây-ı sâyeleri üzere bezl-i cell-i himmet olunup el-hâsıl ol taraflara dâir kâffe-i umurda dîn ve devlet-i aliyyemize ve âmme-i mü'minîne nâfi' me'serpesendîde zuhura getirilmekle isticlâb-ı rızâ-i yümn iktizâ-i mülûkânimize sa'y gayretleri me'mûldür. Fî evâhir-i Zilhicce. Sene 1115.

A_{DVNSNMH_d__00006_00053}

[99]

Kırım Hanı Gâzî Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm fûrûğ-efrûz-ı âsâr-ı kiyâset sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hanı olan Gâzî Giray Han dâmetmeâlîhi tahiyât-ı behiyât-ı şâhâne ve teslîmât-ı selîmât-ı pâdişâhâne ki teveccühât-ı peykerâne-i husrevânenen fâyih ve lâyah ola mütâlâa kılındıktan sonra malumları ola ki işbu masâdir-i hayır ve şer ve mevârid-i kazâ ve kader olan kârhâne-i pür iberde benî nev-i beşer her ne kadar tûl-i ömür ile muammer olsa elbette âkibetifenâyâ münce ve bermûceb-i 'küllü men aleyhâ fânin' ecnâs-ı insana dünyada devam ve beka gayr-ı mütasavver idiği dîde-i erbâb-ı basirete cilvegerdir. Pes. Bu mukaddimât

[100]

Muktezâsı üzere bundan akdem Kırım Hanı olan peder-i vâlâGüheriniz el-HâcSelîm Giray Hân emr-i milk-i Zilcelâl ile dâr-ı ukbâyairtihâl edip ve siz Kırım'da mevcut olan evladının ekberi ve selâtînineşca' ve erşedi olduğunuz hasebiyle sâdır olan hatt-ı hümâyun şevket-makrûnumuz mücebince berât-ı âlişân mevhibet-i feşânımız ile avâtıf-ı seniyye-i mülûkânemizden Kırım Hanlığı cenâb-ı ni'me'l-meâbınıza ve Kağılkaylık halefû's-salâtîni'l-izâm hâlen nûru'd-dîn olan birâder-i gühteriniz Kaplan Giray Sultan dâmeuluvvühûye tevcih ve taklîd ve nûru'd-dînin hizmetine dahi selâtînden herhangi sezâ ise ra'y-ı isâbetintimâkınızaihâle ve ilcâm ve bi-avnullâhi'l-meliki'l-allâm eğer vilâyet-i Kırım ve eğer enhâ ve ercâsınıntertîb-i esbâb-ı nizâmı uhde-i ihtimamınıza ilzâm olunmakla nâme-i hümâyun mülâtefetalâmemiz şeref-yafte-i sudur ve hakkınızda nüvâziş ve iltifât-ı şâhânemizcilveger-i mensah zuhur olup avâtıf-ı aliyye-i hüsrevâne ve avârif-i

celiyye-i mülûkânemizden sizin için semûr-ı fâyizi's-sürûra kaplı bu sevbkabâyince-i bâhiru'l-behce ve birkalpak ve iki mücevher itâka-i hümâyun sâye-i hâkânî ve bir kabza murassa' ğılâfşimşîradüvv-i tedmîrsâhibkırânî ve bir murassa' tebrkeş ve kağılkây olan Kaplan Giray Sultan için dahi bir sevb-i hil'at muris-i'l-behçetinâyet ve ihsânımız olmakla teblîğ ve îsâli hizmetiyle emîru'l-ümerâi'l-kirâm Rumeli Beylerbeyi pâyesiyle dergâh-ı muallâmızda Kapıcılar Kethüdâsı olan Velî Paşa dâmet maâlîhita'yîn ve irsâl olunmuştur. Lede'l-vusûlâsitâne-i saâdetâşiyânemize olan sadâkat-ı kâmiliniz muktezasınca şerâit-i ta'zîm ve tekrîm ve merâsim-i tevkîr ve tefhimi mürâat ile kabâyince-i bâhiru'l-behceydüş-i gayret boşunuza züyûr ve semûr kalpak ile mücevher itâka-i übühhet eseri bûser ve tirkeş ile tîğsüreyyâ cevheri ta'lik-ı kemer-i hamiyet kester edip ve Kağılkay olan müşârunileyh Kaplan Giray Sultan dahi i'tâ olunan hil'at-i bâhiremiziilbâs ve iksâ eyledikten sonra âsâr-ı âbâ' ve eslâf-ı hamiyet nihâdınızaiktizâile Kırım ve ol havâlinintanzîm-i umûr ve tensik-i masâlih-i cumhurunun bezl-i cidd-i evfâ eyleyip bâ-husus vilâyet-i Kırım'a musâkıb olan Moskov'la ve onlara tabi'

A_{DVNSNMH_d__00006_00054}

[101]

Tevâif ile levâzım-ı husn-i câr ve şerâit-i sulh ve silah gereği gibi riâyet ve kabâil-i Tatarûn ahidnâme-i hümâyunumuza muhalif bir türlü haeket zuhurundan her tarafi vikâyet edip ve sene-i sâbıkada Aknedi Burnu nâm mahalde binâ olunan kale için top ve tophâne vesâir iktizâ eden mühimmât ve cephâne ne ise inşâAllâhü Teâlâ evvel baharda Donanma-yı Hümâyunumuz sefînleri ile irsâli ve kusûr kalan ebniyesinin itmam ve ikmâli musammem olup ancak kerestesi ve şıranboluk için lâzım gelen eşcâr mekûlesinin Çerkes dağlarından kat' ve nakline Eflak ve Boğdan'dan ihraç olunacak iki yüz nefer amele vardığı gibi Kaplan Giray Sultan nuru'd-dîn iken me'mûr olmuş idi. Hâlâ kağılkaylık hizmeti sebebi ile müşârun ileyhın Kırım'dan infikâkı münâsib görülmediği halde minvâl-i meşrû' üzere Çerkes dağlarından kereste kat'ına selâtînden bir münâsib olan ta'yîn ve vaktiyle keresteyi katı' ve mahalline erştirmek üzere gereği gibi tavsiye ve sipariş eyleyip hâsıl eğer vilâyet-i Kırım ve eğer etrâf ve eknâfının âmme-i umuru uhde-i kifâyet hânîlerine vedîa kılınmakla bi-tevfikihî Teâlâ her hususlarında âbâ ve eslâflarından ziyâde mesâğ-i hamide ve mes'ser-i pesendîde zuhur getirmeğe sarf-ı maddûr ve cidd-i bî-kusûr edip

ve zuhura gelen ahvâl ve âsârı peyder pey der-devleti-medâdımıza arz ve i'lâma bezl-i cell-i himmetleri me'mûldür. Şöyle bilesiz. Fî evâil-i Şa'ban 1116

Kırım Hânı Gâzî Giray Han'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hanı olan Gâzî Giray Han dâmet meâlîhi tahiyât-ı zekiyyât-ı şâhâne ki mahz-ı telettufât-ı pâdişâhânededen sâdirve teslîmât-ı sâmiyât-ı mülûkâne ki ayn-ı teveccühât-ı peykerânededen mütebâdir ola mütâlaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki siz dûdemân-ı ilhânînin necâbet ve celâdet ve asâlet ve kiyâset ile müşârun ileyh bil-benânî ve Devlet-i Aliyye ve Saltanat-ı Seniyye'mizin eben an ceddin hayırhâh hâlisu'l-cinânı olduğunuz hasebiyle bundan akdem şân-ı şehâmet nişânınız Kırım Hanlığı ile terfi

[102]

Ve dâire-i iktidâr hamiyet medâr menşur-ı mevhibet nüşûrumuz ile tevsî' olunup tanzim-i umur-ı cumhur ve sedd-i sülûm ve süğûr ve celb-i nef' ve cedevî ve selb-i zarr ve yelevî misilli tedbir-i ahvâl-i belâviyyede size îânet ve dâima ra'yinize mütâbaat ile dîn ve devlet-i aliyemize ve kâffe-i müslimîne nâf' hizmetlerde cerây-i merâsim sadâkat ve îfâ-i levâzim-i muhâdenet etmek için "vec'al lî vezîran min ehlî, Hârûne ahî, üşdüd bihî ezrî ve eşrihkü fî emrî" mensâk-ı vifâk ittisâkı üzere birâderân-ı besâlet-i nişânızdan helefü's-salâtîni'l-izâm sâbıkan Nuru'd-dîn olan Kaplan Giray Sultan Kalğaylık inâyet ve i'tâ ve nûre'd-dînin hizmeti dahî selâtînden kimi ihtiyâr ederseniz istihdâm eylemek üzere ra'y-i rezîninize ihâle ve ilcâm olunup hâsılı Kırım canibinin kâffe-i umurunun nizam ve intizâmı ve Kırım Hanlığı'na müteretteb ve müteferra' olan masâlih ve mehâmmın vech-i merğûb üzere ikmâl ve itmâmı alâ vechi'l-istiklâl uhde-i kifayetinize vedîa kılınıp eslâf-ı sadâkat ittisâfınızdan ziyâde sizden maâsır-ı hamide ve mesâi-i saîde me'mûl ve muntazar olmakla işbu nâme-i hümâyun mülâtefet eserimiz şerefyaft-e-i sudur olup sâbıkan Baş Bâkî olan iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim alâdâme mecidühû ile irsâl olunmuştur. Lede'l-vusul tarafınızdan melhuz ve me'mûl olduğu üzere uhde-i ihtimâmınıza lâzım gelen mesâlih ve mehâmmın tekâmül-i esbâb-ı nizamına kemâl-i gayret ve muktezâ-i hamiyet ve husn-i reviyet ile mekteb-i emced ve emrinizde müstakil ve müstebid olup ol tarafta eğer selâtînden ve eğer sâir maslahat-i ricâlden olanlardan

ra'yinize muvâfakat ile devlet-i aliyyeme nâfi' hizmetlerde bezl-i vüs' ve kudret edenler avâtıf-ı seniyye-i pâdişâhânem ile mesrur ve tarafınıza muhâlefet ve muktezâ-i sadâkatten mücânebet üzere olanlar her kim olursa olsun inâyet-i mülûkânemden dûr ve mehcûr olmak mukarrer ve muhakkak olmağın cenâbi ni'me'l-meâbınız dahi bu vecih üzere hareket ve tarafınıza serkeşlik edenleri bilâ tevekkuf azl ve sadâkat nihâd olup tarafınıza mutî' ve münkâd

A_{DVNSNMH_d__00006_00055}

[103]

Olan kimesneleri yerlerine nasb ve iktizâ eden hademât-ı aliyyemde istihdâm edip hâsıl-ı kelâm cemî-i emrinize nizâm-ı tâm ile nikâm vermeğe dikkat ve ihtimâm eyleyip ve sene-i sâbıkada Aknedi Burnu demekle ma'rûf mahalde binâ olunan kal'anın kusur kalan ebniyesinin bi-avnihi Teâlâ tekmili musammem olmakla kerestesi ve şaranboluk için lâzım gelen eşcâr mekûlesi Çerkes dağlarından kat' ve naklolunmak üzere Eflak ve Boğdan'dan ihraç olunacak iki yüz nefer amele vardığı gibi Çerkes tarafına geçirip bu hususa ihtimâm eylemek üzere bundan akdem Kaplan Giray Sultan nûreddin iken me'mûr olup ve ba'dehû kereste kat'î hususu dahi selâtından bir münâsib olan tayin olunmak üzere ra'yinize havâle ve ta'lîk olunmuş idi. İnşâAllah Teâlâ zikrolunan keresteyi vech-i meşrûh üzere Çerkes dağlarından kat' ve vakt ve zamanıyla mahalline irsâ eylemek üzere selâtından her kimi münâsib görürseniz ta'yîn ve gereği gibi tavsiye ve tanbîh ve inşâAllahü Teâlâ her halde ve her hususta vech-i lâyıki üzere hademât-ı pesendîde vücûdagetirmeğe bezl-i maktûr ve cidd-i bî-kusur edip ve zuhura gelen ahvâl ve âsârî müteakiben dürer-i devletmedâdına i'lâma himmet-i hânîleri me'mûldür. Fî evasıt-ı Zilhicce sene 1116.

A_{DVNSNMH_d__00006_00077}

[148]

Kırım Hânı Gâzi Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hânı olan Gazi Giray Han dâmetmeâlîhi tahiyât-ı anber-i bâr ve teslîmât-ı abher-i nisâr ki mahz-ı inâyet-i şâhânedan sâdır ve

husn-i teveccühât-ı pâdişâhânenmütebâdir olur mütâlaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki sedd-i lüsûm ve sunûr ve hıfz-ı medâhil ve süğûr ile Kırım Serhadi ve ol havâlfahâlisininte'mîn-i kulübü ve def-i müsted'iyâtıhutubu için sene-i sâbıkada Kırım Adası'nda Aknedi Burnu demekle maruf mahalde binâ olunan kal'a-i cedidin bazı mevâziinin el-yevmbinâ ve tamiri muktezi olduğun düstûr-ı mükerreremmüşîr-i müfehhamnizâmü'l-âlem kal'a-i mezbûremuhâfazasında olan vezirim Mehmed Paşa edâmellâhü Teâlâ iclâlehûi'lâm ve kal'a-i mezbûreninbakiyye-i ebniyesininbi-avnihi Teâlâ bu sene içinde tekmîl ve tetmîmiehemm-i mehâmlâzımü'l-ihimâmından olmakla husus-ı mezbûr vezir-i müşârunileyhin uhde-i ihtimamına havâle ve taraf-ı devlet-i aliyyemizdenmübâşir-i ta'yîn ve halefû's-selâtîni'l-izâm hâlen kağılkây olan Kaplan Giray Sultan dâme uluvvühûnün sene-i sâbıkada Çerkes yakasından kereste kat'ında ve naklinde mesâi-i cemilesi nümâyân olmakla bu sene dahi kal'a-i cedîd ile TemrukKal'ası için iktizâ eden kereste-i mütenevviyanın kat' ve nakline müşârunileyh me'mûr olup ve bu husus mukâranet-i himmet hânîleri ile suret bulan umurdan olmakla nâme-i hümâyun mülâtefet-makrûnumuz ısdâr ve irsâl olunmuştur. Lede'l-vusûl fitrat hamiyet perver ve cibillet-i asâletgüsterrlerinde merkûz ve muzmer olan eser-i sadâkat ve cevher-i kifâyetmuktezâsı üzere taraf-ı hânîlerinden müşârunileyh Kağılkay Sultânî bu husus için ta'yînve bi-tevfikihi Teâlâ busene-i mübâreke de dahi arıpÇerkes yakasından iktizâ eden kereste-i mütenevviayı kat' ve kızıl taş gölünden zikr olunan kal'alara nakil ve vakit ve zamanıyla mahalline erişirmek üzere gereği gibi tavsiye ve tenbîh olunup inşâAllâhü Teâlâ her halde ve her hususta vech-i lâyıkı üzere hidemât-pesendîde vücuda getirmeğe himmet-i hânîlerime'mûldür. Fî evâsıt-ı Zilka'de sene 1118.

A_{DVNSNMH_d__00006_00078}

[149]

Hâlâ Kırım Hânı olan Kaplan Giray Han'a Nâme-i Hümâyun ki

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hanı olan Kaplan Giray Han dâmet meâlîhi tahiyât-ı behiyât şâhâne ve teslîmât sâimât-ı pâdişâhâne ki husn-i teveccühât-ı peykerâne-i hüsrevânenen fâih ve lâih ola mütâlaa kılındıktan sonra

malumunuz ola ki bundan akdem Kırım Hanı olan Gazi Giray Hânın hıfz-ı bilâd ve sedd-i süğûr ve tedbir-i umûr-ı cumhurda acz ve kusur zuhur eylediğinden mâadâ Kırım âhâlisi ile husn-i muâşereti olmamakla azl olunup ve siz eroğ bâ fûrûğ ilhânîyândan olan selâtîn-i besâlet nişânın eşca' ve erşedi olduğunuz hasebiyle sâdır olan hatt-ı hümâyun şevket-makrûnumuz mücebince berât-ı âlişân mevhibet nişânımız ile Kırım Hanlığı cenâb-ı ni'me'l-meâbınıza tevcih ve taklîd olunup ve kağılkaylık hizmeti için selâtîn-i bâ temkinden her kimi ihtiyâr ederseniz tarafınızdan arz olunmak üzere ra'y-i rezîninize ihâle ve ilcâm ve bi-avnillâhi'l-meliki'l-allâm eğervilâyet-i Kırım ve eğer enhâ ve ercâsının tertîb-i esbâb nizâmı uhde-i ihtimâmıza tevdi ve ilzâm olunmakla nâme-i hümâyun mülâtefet numunemiz dahi şerefyafte sudur ve hakkınızda nüvâziş ve iltifât-ı şâhânemiz cilveger mensa-i zuhur olup avâtîf-ı seniyye-i mülûkânemizden size semur fâyizi's-sürura dohte bir sûb-i kabâyince-i bâhiru'l-behce ve bir semûr kalpak ve iki mücevher itâfe-i hümâyun sâye ve bir kabza mücevher şimşîr adüvv-i tedmîr ve bir murassa' tîrkeş nâyet ve ihsânımız olmakla teblîğ ve îsâli hizmetiyle rikâb-ı kâmiyâbımda büyük mîrahûrum olan iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim Osmân dâme mecdihû ta'yîn ve irsâl olunmuştur. Lede'l-vusûl fitrat bâ fitnatınızda olan cevher asâlet

[150]

ve âsitâne-i saâdet âşiyânemize olan vakur-ı sadâkatınız muktezasınca tekmîl-i levâzım tebcil ile kabâyince-i bâhiru'l-behce'yi dûş-i gayret pûşunuza züyûr ve semûr kalpak ile mücevher itâka-i übühhet eseri bûser ve tîrkeş cevzâ peyku ile tîğ-i süreyyâ cevheri ta'lîk-ı kemer eyleyip ızhâr-ı mübâhât ve mefâheret eyledikten sonra etvâr-ı âbâ-i sadâkat intimâkınıza iktifâ ile vilâyet-i Kırım ve ol havâlinin kâffe-i umurunun tedbir-i esbâb nizâmında bezl-i cidd-i evfâ eyleyip ve Kırım Adası'nda Aknedi Burnu'nda binâolunan kal'a-i cedidin bazı kusur kalan ebniyesi ve lazım gelen tamir ve termîmi bu sene-i mübâreke de tekmîl ve tetmîm olunmak üzere sutûr-ı mûkerrem müşîr-i müfham nizâmü'l-âlem kal'a-i cedîd muhafazasında olan vezirim Mehmed Paşa edâ mellâhü Teâlâ iclâlehûye bundan akdem emr-i şerifimle tenbîh-i hümâyunum olup ve baş muhasebeden tertîb vezir-i müşârun ileyhe irsâl olunan defter mucebince kal'a-i merkûme için iktizâeden kereste-i mütenevviyanın Çerkes yakasından kat'ı ve kızıl taş gölünden mahalline nakli mükaddemen dahi sizin uhde-i ihtimâmınıza havâle olunmuş idi. El-hâletü hâzihî kal'a-i cedidin bakiyye-i ebniyesinde ve tamir ve termîminde bir nesne kusur kalmayıp bi-tevfikillâhi'l-

meliki'l-müteâl bu sâl-i meymenet iştimâlde itmâm ve ikmâli murâd-ı hümâyunum olup ve minvâl-i meşru üzere Çerkes yakasından kat' ve nakil olunacak kerestenin vakit ve zamanıyla mahallinde mevcut bulunması ehemmi-i mehâmdan olmakla inşaAllah Teâlâ kağılkaylık hizmeti için taraf-ı hânîlerinden her kim ihtiyar olunur ise kereste naklî hizmeti onun uhdesine ilzam ve bu husus için mukaddemen cenâb-ı hamiyet meâblarına şeref sudur bulan emr-i şerifimiz mezmûnu üzere birgün evvel Çerkes yakasına geçip kereste-i mezbûreyi kat' ve nakl ve mahalline vaktiyle erişirmek üzere gereği gibi tavsiye ve tenbîh olunup ve selefiniz Gâzi Giray Han dahi gelip Yanboli Kazasında olan çiftliğinde ikâmet eylemek üzere emr-i şerifimiz ile tenbîh-i hümâyunumuz olmakla müşârun ileyhin dahi mahall-i me'mûra irsâli hususuna vech-i vecîh üzere ihtimâm ve sâir levâzime-i uhde-i hânîleri olan umur ve hususların küllisine basiret-i tâm ile kıyam ve lâzımü'l-inhâ olan ahvâl ve âsârı peyder pey arz ve i'lâm eylemeleri me'mûldür. Fî evâhir-i Zilhicce sene 1118

A_{DVNSNMH_d__00006_00086}

[166]

Kırım Hânı Kaplan Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Siz dâdemân-ı zâtü'l-ifnân-i ilhânînin ihrâz-ı necâbet ve asâlet ve ihtiyâz-ı celâdet ve besâlet ile müşârun bil-benânî ve mevârid-i mevâhib-i ilâhiyye olan Devlet-i Aliyye ve Saltanat-ı Seniyyemizin halefen an selef hayırhâh hâlisu'l-cinânı olduğunuz hasebiyle bundan akdem şân-ı şehâmet şiârınız taklîd-i mansab hânî ile terfî ve dâire-i kader ve itibarınız nüvâziş ve iltifât-ı sultânî ile tevsi' olunup Kırım canibinin tanzim-i kâffe-i umuru uhde-i kifâyet ve zimmet vikâyetinize havâle ve tefviz olunmakla eslâf-ı sadâkat ittisâfınızdan ziyâde sizden mesâi-i hamide ve me'ser-i adîde ve mefâhir-i saîde me'mûl ve muntazar olmağın hâliyen hakkınızda i'tâf-ı celiyye-i hüsrevânemiz cilveger olup hâssa hal-i fâhira-i mülûkânemizden bir sûb-ı semûr fâyizü's-sürûra dohte ve pür sâde hil'at-i behcet numûn ve hassaten kendi mü'netinize harç ve sarf için üç bin altın atıyye ve ihsânımız olmakla işbu nâme-i hümâyun mülâtefet makrûnumuz dahi ısdâr ve dergâh-ı muallâmız kapucubaşlarından olup hâlen rikâb-ı hümâyunumuzda büyük mîrahûr vekili olan İbrahim dâme mecdihû ile irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vüsûlünde vech-i meşrûh üzere şeref sudur bulan nâme-i hümâyun lâmii'n-nûrumuzu tebcil-i mevfûr ile keşf ve kırâat ve hil'at-ı bâhiru'l-behçeti züyûr-ı dûş mefâheret edip muhâzır-ı

selâtîn ve mehâfil-i ulemâ-i âmilîn ve mecâmi-i mîr-i zâyân-ı temkinde ızhâr-ı ibtihâc ve iftihâr ettikten sonra âsitân-ı Saâdet âşiyânemize olan sadâkat-ı kâmile ve istidâmet-i istikâmet-i şâmileniz muktezâsı üzere tarik-i enfk sıtk-ı azîmete ihtidâ ve bi-tevfikillâhi Teâlâ âbâ ve ecdâd-ı hamiyet pîmâkınız âsârına iktifâ ile serhadd-i Kırım'ın tanzim-i umur ve tevsik-i mesâlih-i cumhuruna bezl-i cidd-i evfâ eyleyip ol tarafta olan eğer selâtîn ve mirzâlardan ve eğer sâir maslahat ricâlinden ra'yinize muvâfakat ve emrinize mutâvaat ile Devlet-i Aliyye'me lâyük hizmetlerde bezl-i vüs' ve kudret edenler mevâhib-i cceliyye-i padişâhânemiz ile mesrur ve tarafınıza adem-i inkıyâd ile muktezâ-i sedâddan mücânebet eyleyenler vâye-i felâh ve mâye-i necâhtan mehcûr ve envâ-ı ikâb hüsrevânemiz ile makhûr olmaları emr-i beyyini'z-zuhûr olmakla cenâb-ı ni'me'l-meâbınız dahi bu vecih üzere hareket ve tarafınıza munkâd olmayıp sâlik-i kirve-i inâd ve âzim-i râh-ı fesâd olanların şer'le lâzım gelen cezâları tertibine mübâderet edip hâsılı salâh-ı ahvâl-i bilâd ve izâha-i âsâr-ı fesâd ile vilâyet-i Kırım ve etrâf ve eknâfına nizâm-ı tâm vermeye ikdâm-ı ihtimâm ile kıyâm edip cenâb-ı celâdet nisâblarından me'mûl ve melhuz olduğu üzere her halde ihtiyar-ı etvâr-ı müstahsene ile esnâf-ı âsâr-ı cemîle vücûde getirip istihsâl-ı rızâ-i yümn iktizâ-i mülûkânemize bezl-i cell-i himmetleri me'mûldür. Fî evâil-i Şevvâl sene 1119.

A_{DVNSNMH_d__00006_00100}

[193]

Kırım Hânı Devlet Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hânı olan Devlet Giray Han dâmet meâlîhi tahiyât anber-i bâr ve teslîmât abher-i nisâr ki mahz-ı inâyet-i şâhânedan sâdır ve husn-i teveccühât-ı pâdişâhânedan mütebâdir olur mütâlâa kılındıktan sonra malumunuz ola ki bundan akdem Moskov Çarı ile İsvaç Kıralı beyninde vâki olur ma'rekeden evvel ve sonra Çâr-ı müşârun ileyh tarafından dürr-i devletmidâdımıza birkaç kıt'a nâme gelip mefhumunda cennet mekân Firdev âşiyân merhum ve mağfurun leh karındaşım Sultan Mustafâ Han erkadehüllâhü fi ğurefi'l-cinân zamanlarında bin yüz on iki Muharreminin yirmi altıncı gününde otuz sene müddet ile akd-i sulh olunup lâkin taht-ı âlî baht üzere cülûs-ı hümâyun şevketmakrûnumuz

vukuundan beri İsveç Kıralı ile cenk ve harbe meşgul olduğundan devlet-i aliyyemiz ile dostluk üzere olan sâir mülûk-ı Nasârâ'nın dâileri üzere teceddüd-i sulh merâsimini edaya fırsat bulmayıp te'hire kaldığından i'tizâr ve niyet hâlisâ ızhârıyla sulhun tecdidini iltimâs ve Âsitâne-i saâdet âşiyânemize olan elçisine bu husus için ruhsat-ı kâmile verdiğini dahi nâmesinde i'lâm edip ve Çâr-ı müşârun ileyh bu vecihle sulha rağbet ve tecdidini ricâ etmişiken reddine mesâğ-ı şer'î dahi olmamakla elçi-i mezbûr ile gereği gibi mükâleme ettirildikten sonra karındaşım merhum müşârun ileyh zamanlarında verilen ahidnâmenin cümle şurut ve kuyudu ve mevâsik ve uhûdu ile bilâ noksân taraf-ı hümâyunum dahi tecdîd ve elçi-i mes'ğura teslim olduğundan gayrı Çâr-ı müşârun ileyhe nâme-i hümâyun celâletmakrûnumuz suduru ile dahi levâzim-i müsâlemet ve mesâfât temim olunmakla vech-i meşrûh üzere mâ beyninde müteceddid ve müteekkid olan sulh ve salâhın cümle şerâit ve zavâbti ile muhafazası Devlet-i Aliyyemiz'e emr-i lâzım ve hutab-ı mühim olduğuna binâen Özi Vâlisi olup hâlen bender-i muhâfazasında olan

[194]

Düstûr-ı mükerrrem müşîr-i müfham nizâmü'l-âlem vezirim Yusuf Paşa edâ mellâhü Teâlâ iclâlehûye vesâir iktizâ eden ser hadd-i mensûremiz zabitlerine bu musâlaha lâzımü'l-müsâlemenin muhâfazası için tenbîhât-ı ekîdeyi mütezammın evâmîr-i şerîfemizile tenbîh ve te'kîd olunup ve bu sulhun şurût ve kuyûdunun Kırım tarafında dahi muhâfazası ve vilâyet-i Kırım'ın kâffe-i umurunun tanzim ve tensîki uhde-i kifâyet hânîlerine müteretteb olan umurdan olmakla cânib-i cenâb-ı ni'me'l-meâbınıza dahi işbu nâme-i hümâyun mülâtafet makrûnumuz şerefyafte-i sudur ve hakkınızda teveccühât-ı pâdişâhânemiz serzde-i zuhur olup avâtîf-ı seniyye-i mülûkânemizden bir sûb-ı semûr fâyizi's-sürûra dohte ve bir dahi sâde hil'at mûrisi'l-behcet sultânû ve esyâf-ı fâtihatü'l-ekfânımızdan birkabza-i şimşîr adüvv-i tedmîr sâhibkırânî ve mü'netinize sarf için üç bin altın inâyet ihsânımız olmakla teblîğ ve îsâlî hizmetiyle tayin ve irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vusulünde inâyet ve ihsânımız olan hil'at-ı fâhirayı ta'zîm-i evfâ ile iktisâ ve tîğ-ı süreyyâ cevherî ta'lîk-ı kemer-i celâdet eyleyip nüvvâziş ve iltifât-ı pâdişâhânemiz ile ızhâr-ı mübâhât ettikten sonra fitrar-ı pâkize-i tînetinizde merkûz ve hil'at bâ hamiyetinizde mermûz ve meknuz olan cevher-i asâlet muktezasınca ol tarafın kâffe-i umuruna azm-ı kavî ve hamiyet-i celî ile kıyam edip ez cümle Moskov Çarı ile Devlet-i Aliyyemiz beyninde müteceddid ve müteekkid olan sulhun muhâfaz-i şurûtunda

evvelkinden ziyâde ihtimâm-ı lâzım olmakla tarafınızdan tenbihi lazım olanlara tanbih ve te'kîd ve fi'l-cümle muğâyir-i ahidnâme-i hümâyun harekt melhuz olanları tehdîd ve teşdîd ile gereği gibi zapt ve rapt edip şerâit-ı sulh ve salâha muğâyir bir emr-i lâ mülâyim zuhurundan şân-ı Devlet-i Aliyyemizi sıyânet ile âbâ ve ecdadınızdan mevrûs sadâkat-ı kâmileyi izhara bezl-i vus' ve kudret eylemeniz melhuz ve muntazardır ve cenâb-ı hamiyet mâyeniz vüfûr-ı kiyâset ve husn-i dirâyet ve kifayetinize müstebid ve müstakil olup ve kemâl-i istiklâl ile ol tarafın her ahvâline nizâm vermeğe ikdâm ve ihtimâm eyleyip eğer Moskov Çarı ile olan

A_{DVNSNMH_d__00006_00101}

[195]

Sulh ve salâhın muhâfazasında ve umûr-ı bilâdiyyeye müteretteb olan ahvâlin nizam ve intizâmında ra'yinize muhâlefet ve emrinize muâvenet eder olur ise ol mekûle bâis-i ihtilâf ve sâlik-i râh-ı i'tisâf olanlar her kim olur ise olsun iktizâ eden te'dîb ve terhîblerinde Devlet-i Aliyyemize i'lâma tevfiik ile te'hîr etmeyip bilâ tereddüd sû-i sanî'larına göre cezâların tertîb ve ba'dehû keyfiyeti arz ve i'lâm eylesiniz. Ve bundan akdem tarafınızdan vârid olan birkıt'a kâimede meskûden firâr ve gelip od ile Cân-ı Kirmân beyinde karar eden Kazaklara Berâbaş Hitmânından bir kâğıd gelip ol kâğıdın mefhumunda tâife-i mezbûre yine eski yurdlarına varıp Moskov Çarına tebeiyete terğîb ve gitmeyip yurdlarında duranlar bazı tahvîfât ile terhîb olunmakla ol Kazaklar dahi keyfiyeti tarafınıza ifhâm ve cevâb talebinde oldukları i'lâm olunmuş zikr olunan Kazaklar bundan akdem ve hâlen oldukları mahalde istikrârları dahi Moskov Çarı ile olan sulh ve salâha muğâyir olmayıp himâyet ve sıyânetleri iktizâetmeğin oturdukları yerde hallerine münâsib kâr ve kesb ile meşgul olup ve Moskov hududuna ve reâyâsına ve'l-hâletü hâzihî Moskov tarafında bulunan sâir Kazak taifesine bir türlü taarruz ve bir güne teaddî ve tecâvüz etmeyip ve Tatar tâifesini bahusus Kobanlıyı sulh ve salaha muğâyir harekât nâ-şâyesteye tahrik ve iğrâ ile ifsâda kast etmeyip el-hâsıl veçhen mine'l-vücûh bir vaz-ı nâhemvâre cesâret ve yevmen min'l-eyyâm sizin ra'y ve rızanızdan hâric-i harekete cür'et etmemek üzere tarafınıza itimâd-ı küllî ve i'tikâd-ı kavî hâsıl olacak keyfiyet ile bir suret-i ifrâğ olunup ve hâlâ oturdukları mahall-i mezkûrların ikametlerine çespân değil ise eğer Moskov tarafına ve eğer hâlen Moskov itâatında olan Kazak taifesine ve eğer Devlet-i Aliyyemiz daâyasına zarar ihtimâlinde baîd münâsebet gördüğünüz mevzi-

i âhara nakil ve iskân ve ahvâllerine dahibu vecihle nizâm verip ve bundan akdem Halil Paşa yurduna îvâ olunan kabâil-i Nogay'dan nümâyan aşiretinden Gül Mehmed ve Kokrat Aşiretinden Yusuf

[196]

ve Tîn Ahmed nâm mirzâlar hevâlarına Mirzâyân ile nokerleri olan Tatarlar ile ittifâk ve Namyân aşiretini basıp beş nefer âdemlerin katl ve yurdların ihrâk ve aşiret-i mezbûrenin kuyularında ve tarlalarında olan terekelerini zapt edip ve bu mekûle zulm vve udvâne ictirâ etmeleriyle bundan akdem Özi Valissi Yusuf Paşa'ya sâdır olan emr-i şerîfimiz mücebince eşkıyây-ı mezbûrenin ahz ve te'dîbi için müşârun ileyh tarafından Yalı ağasına tenbîh olundukta ol dahi tarafınıza i'lâm ve isti'zâne havâle edip ve bu şekâvete cesâret edenlerin eşer ve azarını mezbûrân Yusuf ve Tîn Ahmed ile Türkmen aşiretinden Topal Ahmed ve Dokuzlardan Haro nâm Mirzalar olduğu i'lâm olunmakla mezkûru'l-esâmî olan dört neferin def-i mazarrat-ı için kabâil-i mezbûr arasından tard ve ib'âdî iktizâ etmekle Özi Vâlisi Yusuf Paşa tarafınız ile haberleşip mezkûrları Kırım canibine iclâ eylemek üzere emr-i şerîfimiz ile müşârun ileyhe tenbîh-i hümâyunumuz olmakla siz dahi canibinizden adamlar ta'yîn ve mezkûru'l-isim olan dört nefer şakileri ahz ve Kırım'a getirip bir münâsib gördüğünüz mahalde eyvâ vesâir uhde-i ihtimâmıza müteretteb olan umûr ve hususlarda bezl-i cidd-i evfâ eyleyesiz. Hasıl Kırım vilâyetinin kâffe-i umurunun kemâ yenbağî tanzimi vesâir ahvâlin dahi gereği gibi tekâmîl ve tetmîmi sizden matlûb ve muntazar olmakla Kırım tarafına dair cemî-i umûr ve hususların levâzim-i ra'y ve tedbirini kemâl-i istiklâl ile itmâm ve ikmâl edip her halde rızâ-i hümâyunumuza muvafık âsâr-ı hamide ve etvâr-ı pesendîde zuhura getirmeğe mübâderet ve müsâberet eylemeniz me'mûldür. Fî evâhir-i Zilhicce sene 1121.

Kırım Hanı Devlet Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Ba'de'l-elkâb bundan akdem Halil Paşa yurduna îyvâ ve iskân olunan kabâil-i Nogaydan Nayman aşiretinden Gül Mehmed ve Kokrat Aşiretinden Yusuf ve Tîn Ahmed nâm Mirzâlar hevâlarına tâbi' sâir Mirzâlar ve Nokerleri olan Tatarlar ile ittifâk ve Nayman aşiretini basıp beş nefer adamların katl ve yurdların ihrâk ve aşiret-i mezbûrenin kuyularında ve tarlalarında olan terekelerin gasben zapt edip bu mekûle

A_{DVNSNMH_d___00006_00102}

[197]

Zulm ve adâvete ictirâ etmeleriyle bundan akdem Özi vâlisi Yusuf Paşa tarafından eşkiyâ-i mezbûrenin ahz ve te'dîbi hususu Yalî ağasına tenbîh olundukta tarafınıza i'lâm ve isti'zâna havale edip ve bu şekâvete cesâret edenlerin eşer ve azarı mezbûrân Yusuf ve Tîn Ahmed ile Terkemân aşîretinden Topal Ahmed ve Tokuzlardan Haro nâm mirzalar olduğu dürr-i devletmedârımıza i'lâm olunmağa mezkûru'l-esâmî olan dört nefer-i şakîlerin kabâil-i mezbûre arasından tart ve ib'âdları iktizâ etmeğin mezburlar Kırım cânibine iclâ olunmağiçin bundan akdem cânib-i hânîlerine şerefyafte-i sudûr olan nâme-i hümâyunumuzda tavsiye ve tahrir olunmuş idi. Lakin ol nâme-i inâyet alâmet-i mersûb-ı şehâmet mevsûllerine mersûl olduktan sonra zikr olunan şakîler Yalî ağasına itâat ve inkiyâd eylemeyecekleri zâhir olup mezbûrların ahz ve istîsâlleri bin-nefs hareket-i hânîlerine muhtac olmağa tekrâr işbu nâme-i hümâyun mülâtefet makrûnumuz ısdâr ve ile irsâl olunmuştur. Lede'l-vusul tevâif-i mezbûreden zikr olunan şakîlerin ahz ve te'dîbi cenâb-ı ni'me'l-meâblarının uhde-i kifâyetlerine havâle olunmakla bu husus için ne mikdar adam ile gidilmek iktizâ eder ise alâ cenâhi'l-isti'câl Kırım'dan azîmet ve ber vech-i müsâraat Bender'e veyahut Akkırman'a gelip mezbûrların keyfiyet-i şekâvetlerine ve ahz ve istîsâllerinin tarafına ittilâ-ı tâm hâsıl eyledikten sonra iktizâsına göre hareket ve bi-tevfikihî Teâlâ zikr olunan dört nefer şakîlerden birisini bir tarafa firar ettirmeyip cümlesini ahz ve haps ve kabâil-i mezbûrdan eğer emvâl ve eşyâ mekûlesinden ve eğer arâzî ve hubûbât nev'inden bi-gayr-ı hakkın zulmen her ne ki gasb ve celb etmişler ise ashâbına red ettirdikten sonra kendilerini mahsûben Kırım'a götürüp bir münâsib gördüğünüz mahalle iskân ve kabâil-i mezbûre üzerlerinden mezkûrların şer ve mazarratların bu vecihle def'a mübâderet ve Kırım vesâir ol havâlilerin kâffe-i umûrun tanzîm ve tensîki uhde-i kifâyet bâ-dirâyetlerine müveffaz olmakla her halde alâ vechil-istiklâl hareket ile nizâm-ı bilâd ve def-i fesâd ve salâh-ı umur-ı ibâda sarf-ı kudret ve ale'd-devâm istihsâl-ı rızâ-yı humâyunumuza bezl-i cell-i himmet eylemeleri me'mûldür. Fî Zilkâde sene 1121.

A_{DVNSNMH_d__00006_00106}

[205]

Kırım Hânı Devlet Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Bundan akdem vilâyet-i Kırım'da Kağılkây olan Saâdet Giray Sultan'ın ol tarafta ihtilâle bâis bazı etvârına hemvârî zuhur etmekle azl olunup ve Kağılkaylık avâtıf-ı aliye-i hüsrevânemizden hâlâ Çerkes tarafında hademât-ı aliyyede olan halefû's-selâtîni'l-izâm şerefû'l-havâkînil-kirâm Baht Giray Sultan dâme uluvvühûye inâyet ve ihsânımız olup ve sâbıkan Kağılkay olan mûmâ ileyh Saâdet Giray Sultan'ın Yanboli'ye nakil ve anda meks etmek üzere hatt-ı hümâyun şevket-makrûnumuz sâdır olmakla husûs-ı mezbûr için mübâşir ta'yîn ve irsâl olunmuştur. Siz ki hân-ı müşârun ileyhsiz işbu nâme-i hümâyun mülâtefet makrûnumuz vusûlünde mûmâ ileyh Saâdet Giray Sultânı marifetiniz ve mübâşir mûmâ ileyh marifetiyle Kırım'dan Kefe'ye ve ondan dahi bir münâsîp sefîneye vaz' ve bir gün evvel mahal-i me'mûra irsâle takayyüd ve ihtimâm eylesiniz. Şöyle bilesiz. Tahrîran fî evâsıt-ı Receb sene 1122.

A_{DVNSNMH_d__00006_00123}

[240]

Kırım Hanı Devlet Giray Han'a ve İsmail Paşa'ya sûret-i hatt-ı humâyun şevket-makrûn:

Siz ki Devlet-i Aliyyemizin hayırhâh sadâkat nişânı bil-fiil Kırım Hânı Devlet Giray Han'sınız. Teveccühât-ı pâdişâhânemizle hâl ve şânınız terfi' olunup ve Senke Bender tarafına me'mûr askere başbuğ olan İsmail Paşasın sana dahî tevcîh-i hitâb-ı mülûkânemden sonra malum ola ki Moskovlu ile musâlaha ahvâli İngiliz ve Flemenk elçilerinin tevassutlarıyla Moskov'un yedinde olan murahhas rehinleriyle mükâleme olundukta cümle vüzerâ ve ulemâ ve ocaklar halkının bil-ittifâk isticvâblarıyla bazı mevâdd üzerine akd-i sulh olunup ve rehinlerden temessük alınıp Devlet-i Aliyyemden dahi temessük verildikten sonra Moskov Çarı ahidnâme-i hümâyun almak için elçi tayin etmek üzere rehinler çarları tarafına adam gönderip bundan sonra hareket-i hümâyunum iktizâ etmemekle Anadolu tarafından gelecek asâkirin yerlerinde istikrârları için evâmir-i şerîfe ile tenbih ve inşâAllahü Teâlâ İsveç

kralının gitmesi vesâir iktizâ eden umurun nizâmına istihdâm olunmak için Rumeli ve Özi eyâletleri askeri Bender cânibine me'mur olmuşlardır. Ez cümle İsveç kralının bu sene vilâyetine gitmesi emr-i mühim olup ve bunun husûlü elbette sizden matlûb-ı hümâyundur. Ve Leh içinden gayrı tarîk-i melhûz olmamakla kral-ı müşârun ileyhın Leh içinden emn ve selâmet ile geçip gitmesi ne vechile iktizâ ederse Lehli ile söyleşip mevâniini def' ve müşkilâtını hallederek husn-i tedbîr ile bu ahvâle bi-eyyi hâl sûret verip ve te'hîr ve tevkîf ettirmeyip İsveç Kralı'nın Leh içinden emn ve selâmet ile vilâyetine irsâl ve îsâl vesâir lazım gelen serhad umûruna dahi iktizâsına göre nizam verip ve Moskov'lu ile akdolunan musâlahaya muğâyir ol taraflarda bir hareket-i nâ hemvâr dahi zuhur etmemek üzere ihtimâm eylesiniz. Hele İsveç kralının bu sene gitmesi akdem-i umûrdandır. Zinhar tehâvün ve tekâsül etmeyip Ahsen-i hâl ile Leh içinden bir gün evvel irsâline ve rızâ-i hümâyunum tahsiline gayret ve hamiyet ile bezl-i kudret eylesiniz. Husn-i teveccüh-i mülûkânem sizinle bilebilir.

A_{DVNSNMH_d_00006_00124}

[241]

Kırım Hânı Devlet Giray Han'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşem alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hanı olan Devlet Giray Han dâmet meâlîhi teveccühât-ı şâhâne ve telattufât-ı pâdişâhâne ki ayn-ı inâyet ve mahz-ı mükerrerden sâdır ve mütebâdir olur mütalaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki Devlet-i Aliyyemiz ile Moskov Çarı beyninde musâlaha-i ahvâli İngiliz ve Filemenk elçilerinin tevessutlarıyla Moskov Çarı'nın istiâne-i saâdetimizde olan murahhas rehinleriyle mükâleme olundukta cümle vüzerâ ve ulemâ ve ocaklar halkının bil-ittifâk istisvâblarıyla bazı mevâd üzerine akd-i sulh olup rehinlerden temessük alınıp taraf-ı devlet-i aliyemizden dahi temessük verildikten sonra Moskov Çarı ahidnâme-i hümâyun almak için elçi tayin etmek üzere Moskov rehinleri çarları tarafına adam gönderip bundan sonra hareket-i hümâyunumuz iktizâ etmemekle Anadolu ve Rumeli tarafından gelecek asâkirin yerlerinde istikrârı için evâmir-i şerîfemiz ile tenbîh olup ancak bundan akdem Devlet-i Aliyyemize ilticâ edip hâlen Bender'de meks üzere olan iftihârü'l-evâmirü'l-izâmi'l-İseviyye muhtârü'l-

küberâi'l-fehâmi'l-Mesîhiyye musallah-i mesâlih-i cemâhîri't-tâifeti'n-Nasrâniyye İsveç Kralı Karolos hammet avâkibehû bi'l-hayri ve'r-reşâdın bu sene Leh memleketi içinden emnen ve salimen vilayetine irsâl ve îsâli murâd-ı hümâyunumuz olmakla kral-ı müşârun ileyhin vech-i meşrûh üzere vilâyetine gönderilmesinde ve sâir iktizâ eden hademât-ı aliyemizin temşît ve tekmilinde istihdâm olunmağıçin Rumeli ve Özi eyâletleri askeri Bender tarafına tayin ve düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem Haleb vâlisi olup hâlen Bender muhâfazasında olan vezirim İsmâil Paşa edâmellâhü Teâlâ iclâlehû bender tarafına tayin olunan askere başbuğ olup ve inzimâm-ı ra'y-i hânîleriyle her ahvâlin tekmîl ve itmâmına ihtimâm eylemek üzere emr-i şerifimiz ile tenbîh-i hümâyunumuz olup ve siz erûğ bâ fûrûğ ilhânînin kiyâset ve celâdet ve ru'yet ve nesâlet ile müşârun ileyh bil-benânı ve eben an ceddin Devlet-i Aliyyemizin hayırhâh sâdiku'l-cinânı olduğunuz hasebiyle Bender tarafında iktizâ eden umurun nizâmında ve hassaten İsveç Kralı'nın emniyet ile vilâyetine irsâlinde sizden eslâf-ı saâdet ittisalinizden ziyâde mesâi-i cemîle me'mûl

[242]

muntazar olmakla hâliyen avâtıf-ı seniyye-i mülûkânemizden müknetinize medâr olmağıçin cenâb-ı hamiyet meâbınıza dört bin altın ve bi-tevfikihi Teâlâ İsveç Kralı vilâyetine gönderildikte tarafınızdan yanına selâtından her hangisi tayin olunursa ona dahi bin altın inâyet ve ihsanımıza olmakla işbu nâme-i hümâyun mülâtefet makrûnumuz dahi ısdâr ve sâbıkan Çavuşbaşı olan iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim Ahmed dâme mecidühû ile irsâl ve bu tarafta söyleşip sûretbulan keyefiyet-i masâliha malum olmağıçün tarafeynden alınıp verilen temessükün sureti dahî cânib-i hânîlerine gönderilmiştir. Ve bundan akdem Leh Memleketi'nin baş hatmânî olan Snaveskî'nin haber resân tabir olunur adamıyla gelen mektubunun mefhumunda Leh cumhurunun ittifâklarıyla Mazuviye Platîni büyük elçilik ile dürr-i devletmedâdırımıza ba's ve irsâl olunmak üzere hâzır ve mehyâ olduğunu i'lâm ve Devlet-i Aliyyemiz tarafından elçinin kabul olunması iltimâs ve istid'â edip lâkin cevâbı bu vakte değın tehir olunmuş idi. El-hâletü hâzihî İsveç Kralı'nın Leh içinden vilâyetine gitmesi hususu söyleşmek için Leh elçisinin bu tarafa gelmesi istisvâb olunmakla binâenaleyh düstûr-ı ekrem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem mükemmil-i nâmûsı's-saltanati'l-uzmâ mürettib-i merâtibi hilâfeti'l-kübrâ el-makûku bi-sunûf-i avâtifi'l-meliki'l-a'lâ Vezîri A'zam âsıf-ı şım

ve vekîl-i mutlak kaviyyü'l-himemimiz Yusuf Paşa edâmallâhü Teâlâ iclâlehü ve zâafe iktidârahü tarafından Leh elçisinin gelmesine izn-i müş'ir mektûb ile Hatmân-ı mesğûrun adamısı îadeolunmağın inşâAllâhü Teâlâ Bender tarafına vüsûlünde eğer cânibi hânîlerinden ve eğer Bender muhâfızı olup ve ol tarafa me'mûr askere başbuğ olan İsmâil Paşa tarafından Leh cumhuru tarafına iktizâ eden mektûblar tahrîr ve Hatmân-ı mesğûrun adamı Bender'de tevekkuf ettirilmeyip acâleten sûb-ı maksuda irsâl ve Leh elçisi bu tarafa azîmet edip serhad-i mensûremiz hududuna dâhil oldukta yollarda emniyeti hususuna ve bir gün evvel âsitâne-i saadetimize îsâline ihtimâm oluna ki akd olunan musâlaha temessükünde Moskov Askerinin külliyyet ile Leh Memleketi içinden çıkıp gitmesi için üç ay müddet tayin olunmakla mddet-i mezbûre tamâmına değin Leh elçisinin dahi bu tarafa gelmesi ve bi-tevfikihî Teâlâ İsveç Kralı Leh memleketi içinden gönderildikte dostluk tarikiyle gideceğine ve Lehli'ye bir türlü zarar ve ziyan erişmeyeceğine hâsıl olacak vecihle Leh elçisiyle bu tarafta söyleşilip suret verilmesi melhuz olmakla inşâAllâhü Teâlâ minvâl-i meşrûh üzerine elçi-i mesğûr ile söyleşilir ancak bu emrin teshili ve murâd-ı hümâyunumuz üzere

A_{DVNSNMH_d__00006_00125}

[243]

Tetmîm ve tekmîli cenâb-ı sadâkat meâblarının uhde-i himmet-i hânîlerine tahmil olunmuş maslahat olup ve murâd-ı hümâyunumuz üzere husûlü elbette tarafınızdan matlûb ve muntazır olmakla bu ahvâl Leh elçisiyle taraf-ı Devlet-i Aliyye'de söyleşilmeye kaldı deyu a'sâb-ı himmetinize fütur getirmeyip fitrat-ı zekiyye ve seciyye-i behiyyenizde muzmar olan sadâkat-i kaviyye ve hamiiyyet-i celiyye muktezâsı üzere siz dahi bu me'mûlün husulüne kıyâm ve Lehli kurb-ı civârınızda olmakla muktezâ-i hâle muvafık vech-i vecîh ile haberleşip ve söyleşip inşâAllâhü Teâlâ İsveç Kralı gönderildikte dostluk tariki ile gideceğine ve Lehli'ye bir türlü zarar ve ziyan erişmeyeceğine itimâd ettirip bi-eyyi hâlin mevâniini defî'le itmâm-ı merama ihtimâm ve şimdiden kral-ı müşârun ileyh ile gidecek askerin mühimmât-ı seferiye ve yol zahîraları vesâir levâzım-ı zarûriyenin dahi tehniye ve tedarikine vech-i münâsib ne ise İsmâil Paşa ile muâzadet ve muvâfakat olunarak mübâşeret ve eğer Lehli ve eğer Moskovlar ile olan sulhun şurûtunu dahi gereği gibi muhafazaya mübâderet olunup ve bi-avnihî Teâlâ İsveç Kralı'nın vech-i meşrûh üzere dostluk tarikiyle Leh memleketi içinden gitmesinin mevâniî mündefî' olduğu gibi kral-ı

müşârun ileyh ile gidecek askerin iktizâ eden yol tedârikleri bil-cümle görülmüş bulunup sûb-ı maksuda teveccüh veazîmetlerine bâis tehir olur bir nesne kalmamak üzere himmet-i hânîleri me'mûldür. Eğer cenâb-ı müsehhili's-siâb taraf-ı hânîlerinden tertîb-i esbâb ile bu emri teshil edip Leh elçisinin bu tarafa gelmesine ve onunla söyleşilip suret verilmesine kalmayıp akde küşâî sezây-ı âlileriyle İsveç Kralı'nın dostluk tariki ile Leh memleketi içinden gitmesi hususu murâd-ı hümâyunuz üzere hayyiz-i husûlde cilveger olursa sizin sıtk-ı niyetiniz ve Devlet-i Aliyyemiz'e sadâkatınız eseri züyûr-ı cerîze rüzgâr ve pesendîde zümre-i üli'l-ebâr olup saâf-ı muzâaf duây-ı hayrımıza ve nice tevcîhât-ı mülûkânemize mazhar olursunuz. Vallâhü'l-muvaffiku ve'l-müeyesser. Fî evâhir-i Receb sene 1124

A_{DVNSNMH_d_00006_00147}

[277]

Sûret-i Hatt-ı Humâyun-ı Şevket-makrûnumuz

Siz ki Devlet-i Aliyyemizin hayırhâh-ı hâlisu'l-cinânı Kırım Hanı Kaplan Giray Hânsız. Teveccühât-ı şâhânemiz ile hâl ve şânınız terfî olunduktan sonra malumunuz ola ki Hotin Kal'asının binâsı ve ol taraflarda bazı serhad umurunun nizâmı Devlet-i Aliyyemizin ehemmi mehâmından olup ve bu husus için Rumeli'nden ve Anadolu'dan ol tarafa tayin olunan asâkir-i Nusret eserimizin üzerine Rumeli Vâlisî Abdi Paşa serasker nasb olunup ve işbu sene-i mübâreke Receb-i Şerîfinin on birinci hamîs günü bulunduğu yerden hareket ve Hotin'e varıp kal'ayı mezbûrenin alâ vehi'l-istihkâm binasına ikdâm ve ol taraflarda serhad-i mensûremize ve Lehli'ye müteallak nizâmı musammem olan hususlara inzimâm-ı ra'y-i rezîn-i hânîleriyle dikkat ve ihtimâm etmek üzere emr-i şerifimiz ile tenbîh ve te'kîd olunup ve sizin dahi bir gün evvel mahall-i mezbûrede bulunmanız murâd-ı hümâyunumuzdur. İmdi işbu hatt-ı hümâyun şevket-makrûnumuz ... kulumuz ile varı vâsil oldukta sizdahi seraskerimiz müşârun ileyh ile haberleşip müstevfâ asâkir-i Tatar adüvv-i şikâr ile Hotin canibine azîmet ve onda darb-ı hıyâm âdâm ve her hususta müşârun ileyh Abdi Paşa ile ittifâk ve ittihâd ve gönül birliği ile dîn ve devlet-i aliyye ve ırz ve nâmûs-ı saltanat-ı seniyyemize muvafık hademât-ı celîle ve âsâr-ı pesendîde vücuda getirip rızâ-yı hümâyunumuz tahsiline müsâraat eyleyesiz. Fî evâhir-i Cemâziyelevvel sene 1125.

A_{DVNSNMH_d___00006_00151

[295]

Kırım Hânı Kaplan Giray han'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hanı olan Kaplan Giray Han dâmet meâlîhi tahiyât-ı behiyât-ı şâhâne ve teslîmât-ı selîmât-ı pâdişâhâne ki husn-ı teveccühât-ı peykerâne-i husrevânedden fâiyih ve lâiyih ola mütâlaa kılındıktan sonra malumları ola ki işbu sâl-i meymenet iştimâlde hotin Kal'asının binâsı ve ol taraflarda olan serhad-i mensûdem umûrunun lüzûmu ve Lehli'nin tesisi mebâni-i mesâfâtına mûtaallak hususlar için Rumeli ve Anadolu câniplerinden ol tarafa tayin olunan asâkir-i zafer şîârımızın üzerine seraskerimiz olan Düstûr-ı Mükerrrem Müşîr-i Müfehham Nizâmülâlem Rumeli vâlisi vezirim Abdi Paşa edâmallâhü Teâlâl iclâlehûye hatt-ı hümâyunum şevket-makrûnumuz şeref-yafte-isudûr olmuş idi. el-hâlet-ü hâzihî vakt-i tenk olup ve bi-tevfikihî Teâlâ seraskerimiz müşârun ileyh Abdi Paşa ile ittihâd ve ittifâk ile Hotin Kal'asının alâ vechi'l-istihkâm binâsında ve ol taraflarda vâki' serhad-i mensûremizin umurunda ve Lehlinin keyfiyet-i hallerine ve sulh ve salâha mürâat ve adem-i mürâatlarına dâir olan esrârlarının tahsîl-i ittîlâ ile i'lâmı hususlarında sizden sıtk-ı niyet ve safâ-yı taviyyet ile eslâf-ı saâdet ittisâfınızdan ziyâde mesâğî cemîle ve meâsir-i meşkûre

[296]

me'mûl tab-ı safâ makrûnumuz olmakla nâme-i hümâyun-ı mülâtefet numunemiz şerefyafte sudûr ve hakkınızda nüvâziş ve iltifât-ı şâhânemiz cilveger-mensa-i zuhûr olup avâtıf-ı aliye-i mülûkânemizden size semur-ı fâiyizi's-sürûre dohte bir top hil'at mûrisü'l-behcet sultânî inâyet ve ihsanımız olmakla teblîğ ve îsâli hizmetiyle ... tayin ve irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vusûlünde inâyet ve ihsânımız olan hil'at-i fâhramızı ta'zîm-i evfâ ile iksâ ve nüvâziş ve iltifât-ı pâdişâhânemiz ile ızhâr-ı mübâhât ettikten sonra fitrat-ı pâkize tînetinizde merkûz ve hilkat-i bâ hamiyetinizde mermûz ve meknûz olan cevher-i asâlet ve besâlet muktezâsınca bi-tevfikihî Teâlâ seraskerimiz müşârun ileyh Abdi Paşa ile ittihad ve ittifâk ile Hotin kal'asının alâ vechi'l-istihkâm binâsında ve ol taraflarda vâki' serhad-i mensûremiz umurunun

tanzîminde ve Devlet-i Aliyye-i ebed peyvenedimiz ile Leh Cumhuriyeti beyinde munakid olan şerâit-i musâlaha ve müsâlemeye muhâlif bir emr-i nâ mülâyim hudûsünden tevakkî olunarak Devlet-i Aliyyemiz'e nâfi' ve rızâ-i hümâyunumuza muvâfık hareket saîdü'l-âfiyete icâle-i kemiyet meknet eylemeniz melhûz olunur ve me'mûldür. Şöyle bilesiz. fî evâil-i Şa'bân sene 1125.

A_{DVNSNMH_d__00006_00154}

[300]

Kırım Hânı Kaplan Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hanı olan Kaplan Giray Han dâmet meâlîhi tahıyyât-ı anber-i bâr ve teslîmât-ı abher-i nisâr ki mahz-ı inâyet-i şâhânedan sâdır ve husn-i teveccühât-ı pâdişâhânedanmütebâdir olur müteâlaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki bi-tevfiki Teâlâ HotinKal'asınınbinâsı ve ol taraflarda olan serhad-i mensûremizin umuru bundan akdem hatt-ı humâyun şevket-makrûn ve nâme-i humâyun mevhibet numûnumuz ile uhde-i hamiyet hânîlerine havâle ve tefviz olunmuş idi. Hâlâ bi-avnillâhi'l-meliki'l-müsteân Hotin cânibinde asâkir-i zafer şîarımıza seraskerimiz olan vezirim Abdi paşa edâmallâhü Teâlâ iclâlehü ile ittihâd ve ittifâk ile HotinKal'asınınbinâsıkarîn-i husn-i hitâm olduğu taraf-ı hânîlerinden ve vezir-i müşârunileyh tarafından mesâmi-i alıyye-i hüsrevânemizeilkâ ve izz-i huzur ve fâyizi'l-hubûrmülûkânemizeinhâ olunmakla cilvegermensa-i zuhur olan mesâiy-i cemileniz her veçhile meşkûr olup vel-hâletühâzihî dikkat-i şitâ takarrub etmekle ol cânibten avdet ve ric'atleri cenâb-ı ni'me'l-meâbları tarafından iltimâs olunduğuna binâen nâme-i hümâyun mülâtefet numûnumuz şerefyafte-i sudur ve hakkınızda teveccühât-ı pâdişâhânemiz serzede-i zuhur olup avâtıf-ı alıyye-i mülûkânemizdenmü'netinize sarf için iki bin tuğrâlî altın inâyet ve ihsânımız olup teblîği hizmetiyle dîvan-ı hümâyunumuzda bilfiil Çavuşbaşı olan Abdurrahman dâmemecdühûirsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vusulünde Moskov ile sulh ve salâhı munâkızasâkir-i Tatar tarafından bir emr-i nâ mülâyim zuhur etmeyip şerâit-i ahd ve mîsâkikemâyenbağîmurâât olunmak için bu kış bizzâtcenâb-ı meâlîsimâtları Kırım'a varıp anda ikâmet edip

[301]

halefû's-salâtîni'l-izâm şerefü'l-havâkîni'l-kirâm Kalğây Sultân dâmeulüvvühü asâkir-i Tatar gereği gibi zapt ve raptve Devlet-i Aliyyemiz ile Moskov Çarı ve Lehli beyinde mun'akid olan şerâit-i sulh ve salâhîsiyânet ve riâyet etmek üzere bu câkta bulunmaları mı ma'kûldür yoksa cenâb-ı ni'me'l-meâbları bu câğa gelip sultân-ı müşârunileyh Kırım tarafında meks etmeleri mi münasiptir ra'y- reîzn-i hânilerinevech-i müvecceh her hangisi ise ona göre amel ve hareket edip ba'dehû keyfiyet-i hâli rikâb-ı hümâyun şevket-makrûnumuza arz ve i'lâm eylemeniz me'mûldür. Tahriran: fî evâil-i Zilhicce sene 1125.

A_{DVNSNMH_d__00006_00159}

[310]

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun-ı Şevket-makrûnumuz

Bi-meşiyetillâhi Teâlâ arâyış-i ibâd ve âsâyış-i ziyâ' ve bilâd için Devlet-i Aliyye ebed peyvendemiz ile Moskov Çarı beyinde musâlaha ve mevâdda in'ikâd bulmakla hâlâ Moskov Çarı tarafına müceddeden verilen ahid-nâme-i hümâyunumuzda hududa müteallık olan mevâddın şurutu üzere tahdîd-i hudûd ve temyiz-i arâzî ve süğûr bu emr-i müsâlemet-bürûzun tetimmesinden olup ve bu maslahatın birgün evvel itmâm ve ikmâlî Devlet-i Aliyyemiz'in lâzîmü'l-ihimâm olan mehâmmından olmakla evvelâ Devlet-i Aliyye tarafından murâd olunan Kazaklar'ın iskânı için Erel ile Samad suyunun nehr-i Özi'ye karıştığı mahalden zikrolunan Erel ve Samar sularının rast ertesiyile başlarına varına hudud kat' olunup Samar tarafı Devlet-i Aliyye'nin zîr-i hukûmetinde ola ve zikr olunan Erel ve Samar sularının başlarından Ten suyuna ve Azak'a varınca mâ beyinde olan arâzi-i Azak Kal'ası Moskov eline girmezden evvel Devlet-i Aliyye'nin zaptında iken ne veçhile mahduduna taraftan tasarruf oluna gelmiş ise hâlet-i kadîmesi üzere kala. Ancak ol yerlerde kal'a pelenkavâr ise hâlen kimin zaptında

[311]

bulunur ise evvelki hâl üzere onun zaptında kala ve müyiş-i yanlarında olan yurd yerleri alâ hâlihî hâlî kala deyu ahidnâme-i hümâyunun yedinci maddesinde mestur olmakla vech-i meşrûh üzere tahdîd ve temyiz ve tefrik-i arâzi ve vaz-ı alâim olunmağ için taraf-ı Devlet-i Aliyyemizden bil-fiil Tuğrâ-i Şerîfimiz hizmetinde olan İbrahim ve Tersâne-i Ma'mûre mezâmîni Hacı Mehmed dâme uluvvühümâ tahdîd-i hududa me'mur ve Erdevî hümâyunumuz Kadısı Mevlânâ Murad zîdetfezâilühû dahi hududa müteallak hususu tahrîr ve imzâ için mûmâileyhimâ İbrahim ve Hacı Mehmed dâme uluvvühümâ ile maan ta'yîn ve sâniyenÖzi Suyunun öte tarafında olan Kazaklar memleketleriyle ve Kal'alarıylaMoskovÇarı'nın yine ke'l-evvel tasarrufunda kala. Ve nehr-i mezbûrun beri tarafında olan Keyu Kal'ası ve ona tâbi olan Pelanka'lar Keyu Kal'asının kadîmi merhum ve mağfurun leh Sultan Mehmed Han Hazretleri zamânında tahdîd olunduğu üzere Çar-ı müşârunileyhin taht-ı hükûmetinde ola. Ve bunların mâadâsından Özi Suyunun beri tarafından Moskov Çarı el çeke. Ve nehr-i mezbûrun beri yakasına ittisâli olan Seyecenâm cezîradan dahi Moskov Çarı elçekedeyu ahidnâme-i hümâyunun üçüncü mâddesinde mestur olmakla ol tarafın arazisinin dahi hududu sınırı temyiz ve tahrîr olunmağ için Seyyid Mehmed Sebzî ve Abdülkâdir dâme mecdihü mâtahdîd-i hududa me'mûr ve Anadolu kuzâtından siteden ma'zûl Mevlânâ Şeyh Mehmed zîde fazluhû dahi kezâlike hududa mütaallak hususu tahrîr ve imzâ için mumâileyhimâ Seyyid Mehmed Sebzî ve Abdülkâdir dâme mecdihümâ ile maanta'yîn ve vech-i meşrûh üzere bu iki tarafa me'mûr olan sâlifü'z-zikrmuhaddidler ile Mevlânâ-i mûmâileyhimâÖziKal'asına varıp Moskov Çarı tarafından kat-ı hududa nâzır ve murahhas ta'yîn olunan KeyûKoberNaturi hâlâ KeyûKal'asında hazır ve Devlet-i Aliyyemizmuhaddidlerine muntazır olduğuna hâlen dürr-i devlet-medârımızda ikâmet üzere olan Moskov murahhasları ve elçisi memhûr-i temessük verilmeleriyle meşgûrKoberNator ile haberleşip ve düstûr-ı mûkerrem müşir-i müfahham nizâmü'l-âlem Özi vâlisi olup hâlen Hotin muhâfızı olan

A_{DVNSNMH_d__00006_00160

[312]

Vezirim Abdi Paşa edâmellâhü Teâlâ iclâlehû Samar ve Azak taraflarına me'mûr-ı mârru'z-zikir muhaddidler yanlarına bir mu'teber ve mu'temed aleyh adamıyla ol

tarafların ahvâline ve hudûd ve sınırına vukuf ve şuuru olan serhad-i mensûremiz ricâlinden Hotin'den veyahut Bender'den zabitleriyle kifâyetmikdârınefâretefrâz ve vakt-i ve zamanıyla irsâl eyleyip ve nehr-i Özi ve Keyucâniblerineme'mûr olan sâlifü'z-zikrmuhaddidlerin yanlarına dahi yine vezir-i müşârunileyh bir muteber ve mu'temed-i aleyh adamıyla ol câniblerin ahvâline ve hudud ve sınırına vukuf şuuru olan serhad-i mensûremiz ricâlinden yine Hotin'den veyahut Bemder'denzâbitler ile kifâyetmikdârıneferât-ı efrâz ve vakt ve zamanıyla îsâl eyleyip ve hâlen Hotin'demeks üzere olan mûmâileyhimâ Murad zîdetfezâilehû ile SeyyidMehmedSebzîdâmemecidühûyu dahi gönderip cümlesin vaktiyle Özikal'asındahâzır ve âmâde ettirip ve bu esnâdaMoskov Çarı tarafından muayyen olan muhaddidlerinâzır ve Keyu'dahâzı' olan sâlifü'z-zikrKeyûKoberNaturi ile dahi haberleşip ne vakitte ve ne mahalde mülâkât olunmak karardâde olur ise ol vakitte ve ol mahalde mülâkî olmak üzere tarafının muhaddidlerini mev'ûd olan mahalde ictimâ ve kat-ı hududa mübâşeretve nezâret etmek için vezir-i müşârunileyh emr-i şerifimiz ile tenbîh ve te'kîd olunup ve emr-i tahdîd mâdde-i azîme ve cenâbve'l-ensâblarınınmukârenet-i himmet-i celîlerine merbut olan umurdan olmakla nâme-i hümâyun mülâtefetmakrûnumuzşerefyafte-i sudur olupile irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vüsûlünde Devlet-i Aliyyemiz ile Moskov Çarı beyninde kat-ı hudûd maslahatının ahidnâme-i hümâyunumuz mevâddına muvafık temşîti için taraf-ı bâhiru'ş-şeref hânilerindenSamar ve Erel sularının başlarından Ten suyuyuna ve Azak'a varınca me'mûr olan mârru'z-zikrmuhaddidlerin yanlarına ol tarafların ahvâline ve hudud ve sınırına vâkıf bir muteber ve mutemed-i aleyh adamınızı iktizâsı mertebe Tatar ile ve Özi ve Keyu taraflarında bâlâda

[313]

Zikr olunan mahallerin hududu kat'ına memur olan sâlifü'z-zikr muhaddidlerin yanlarına dahi kezâlike ol tarafların ahvâline ve hudud ve sınırına vâkıf bir muteber ve mutemed aleyh adamınızı iktizâsı mertebe Tatar ile tahdîd maslahatı karîn husn-i hitâm olunca muhaddidler ile mûmâşât etmek üzere tayin ve muhaddidlerin yanlarına Özi'yeirsâl ve cenâb-ı ni'me'l-meâbları dahi bu iki tarafa nezâret ve muktezâ-i sadâkat ihtivâ-i İlhânîleri üzere icrâyılevâzım-ı kifâyet edip ahidnâme-i humâyunumuzmevâddına muvafık Moskov ile tefrik-i arâzi ve temyiz-i hudud ve sınır ve vaz-ı alâim ile bu emr-i mühimminitmâm ve ikmâlinebezl-i cidved-i mevfûr ve sarf-ı sa'ynâ mahsur eyleyip ve bundan mâadâMoskov Çarı tarafına verilen

ahidnâme-i hümâyununun dördüncü mâddesinde Azak Kal'ası Devlet-i Aliyyenin sınırı ucunda ve Çerkes Kirmân Kal'ası dahi Moskov Çarının sınırı ucunda vâki serhadkal'aları olup bu iki kal'aların beyninde kal'aihdâsı ihtilâle bâis-i vaz-ı fâsid olmakla zikr olunan kal'alarınmâ beyninde iki taraftan dahi kal'a yapılmaya ve mukaddemen Azak Kal'asının Devlet-i Aliyyeye teslimi ve Tayğânın hedmî esnâsında mühimmât-ı vaz'î için Çerkes Kirman Kal'asıyla Azak Kal'ası beyninde Çerkes Kirman toprağı üzerine ihdâs olunan kal'a ve kal'amisillibinâderetâye değin hedm oluna deyu Yusuf Paşa temessükünde şart olunmakla eğer şimdiye değin bu şart külliyet ile icrâ olunmamış bilâte'hîrkülliyyet ile icrâ oluna lâkin Azak Kal'asıMoskov Çarı zaptında iken kal'a-i mezbûreninmukâbilinde Ten Suyunun karşı kenârında Çar tarafından bir kal'abinâ olunup ba'dehû Azak kal'ası Devlet-i Aliyye tarafına red ve teslim olunacağı vakitlerde ol kal'ahedm olunmuş zikr olunan kal'a-i mehdûme yerinin Azak Kal'asıyla beyninde Ten suyundan gayrı fâsılası olmayıp Azak Kal'asına tâbi' olan kal'alardan olmakla Devlet-i Aliyye ol kal'ânın yerine kal'a yapmak murâd eder ise binâ oluna deyû mestur olup ve beşinci mâddesinde Azak Kal'ası nice alınmış ise kemâfi'l-evvel arâzî vesâir tetimmâtıyla teslîm oluna deyu

A_{DVNSNMH_d__00006_00161

[314]

Kırım Hânı Kaplan Girayhan'a nâme-i hümâyûn şevket-makrûn

Devlet-i Aliyye-i ebed peyvendimiz ile Moskov Çarı beyninde mün'akıd olan sulh ve salâha mugâyir-i asâkir Tatar encüm-i şimârdan bir emr nâ-mülâyim zühûr itmeyüb şerâyit-i ahd ve misâka kemâ yenbagî mürâ'ât olunmak üzere cenâb-ı me'âlî intisâbınız bu kış bi'z-zât Bucak tarafında ikâmetiniz ile havza-ı hükûmetiniz olan diyâr-ı Kırım'a atf-ı inân-ı kemmiyet-ı azimetiniz husûsunda tahyîr olunmuş idiniz binâ'en-aleyh rey-i rezîn-i hânîlerine vech-i müvecceh her kangısı eylese ona göre amel ve hareket eylemeniz için Divân-ı Hümâyûnumuz da bi'l-fi'il Çavuşbaşı olan Abdurrahman dâme mecdühû vesâtetiyle cenâb-ı ne'ami'l-meâblarına irsâl olunan nâme-i hümâyûnumuzda ale't-tafsîl tahrîr ve tavsiye olunmuş idi hâlâ Özi Vâlisi ve Hotin muhâfızı olub asâkir-i Nusret-i eserimize ser-askerimiz olan düstûr-ı mükerrerem müşîr-i müfahham nizâmü'l-âlem Vezirim Abdi Paşa edâmallahü te'âlâ iclâlehûnun kapucular kethüdâsı Ali zîde mecdühû ile der-i devlet-medârımıza

gönderdiğiniz kâ'imenizin hülâsa-ı mefhûmunda ... ve İsvec ve Kazak ahvâllarının keyfiyâtına dâ'ir taraf-ı bâhiri's-şeref hânîlerinden i'lâmı müstelzim ba'zı ahvâl zâhir olmak ihtimâliyle Kili Kasaba'sında kışlamaların tercih ve bu husûs için cânib-i Devlet-i Aliyyemizden emr-i şerîfimiz ile bir ağa ta'yîn e irsâl olunmasını iltimâs eylediğimize binâ'en cenâb-ı vâlâ nisâblarının bu kış Kili Kasaba'sında

[315]

Kışlamalarına müsâ'ade-i hümâyûnumuz olub ve hâlâ bi-meşitullahu te'âlâ Devlet-i Aliyyemiz ile çar müşârün-ileyh beyinde vâki' olan musâliha ve mevâdd'a tahdîd ve müşârün-ileyh tarafına ahdnâme-i hümâyûn muhbet(?)i makrûnumuz i'tâ olunmağla diyâr-ı Kırım ve muzâfâtından olan mahallerde dahi bu emr-i hayr encâmın neşr ve i'lânı ve mâbeynde hâsıl olan muzâfâtın levâzım-ı istihkâmının îfâsı cenâb-ı vâlâ nisâblarının mukârenet-i himmet-i hânîlerine vâbeste olan umurdan olmağla nâme-i hümâyûn mülâtafat-ı makrûnumuz şeref-yâfte-i sudûrdur

İle irsâl olunmuşdur inşâllahü te'âlâ vüsûlünde iltimâsınız üzere cenâb-ı me'âlî semâtınız bu kış Kili Kasaba'sında kışlayub ve zât-ı sa'âdet-i semâtınız da merkûz olan cevher-i giyâset muktezasınca Devlet-i aliyyemiz ile çar müşârün-ileyh beyinde müceddeden mün'akıd işbu musâliha ve mevâdd'anın istikrâr ve istihkâmına bast-ı cenâh-ı kifâyet ve diyâr-ı Kırım ve muzâfâtında vâki' mahallerde sâkineyn ve kâtineyn olan selâtîn ve ümerâ ve mirzâyân ve bi'l-cümle asâkir-i Tatar encüm-i şimâra i'lân ve işâ'at ve bâ-husûs halefi's-selâtîni'l-azâm şerefü'l-havâkîni'l-kirâm kâlgâ-yı sultan dâme ulivvihi asâkir-i Tatarı gereği gibi zabt ve rabt idüb vech-i meşrûh üzere mâbeynde karardada olan musâlihaya muhâlif çar müşârün-ileyhin memleketlerine ve Moskov ve Kazak vesâ'ir re'âyâlarına ta'arruz ve ta'addî olunmamak üzere tenbîhi lâzım gelenlere muhakkem tenbîh ve te'kîd ve şerâyit ahd ve misaka mugâyir bir emr nâ-mülâyim hudûsuna bâ'is olur hâlet ü keyfiyetden mücânebet olunmak ile istirzâ-yı hatır-ı safâ müzâhir-i mülûkânemize bezl-i himmet vâlâ-ı nehmet-i hânîleri me'mûldür. Fî evâhir L sene 125.

A_{DVNSNMH_d__00006_00162}

[316]

Kırım Hânı Kaplan Girayhan'a nâme-i hümayûn

Bi-meşîttallah-i te'âlâ Devlet-i Aliyye ebed-peyvendimiz ile Moskov Çarı beyninde müceddeden mü'esses ve mün'akıd olan müsâlaha ve mevâdd'anın mürâ'âtı ve mersûm ahidnâme-i hümayûn inâyet-i meşhûn olan şerâyit-i musâfâta muhâlif bir emr nâ-mülâyim hudûsuna bâdî olur hâlet ü keyfiyet sudûrunda vikâye için cenâb-ı me'âlî semâtları mukırr-ı hükûmetleri olan Diyâr-ı Kırım'a inân-ı rîz-i azîmet olmayub istisvâb gerde-i re'y-i rezîn-i hânîleri üzere hâlâ aramgahları olan meşâda basit-i besât-ı ikâmet itmeleriyle bi-tevfikullahi'l-mülki'n-gaffâr Asâkir-i Tatar encüm-i şimârdan ve Kazaklardan Moskov Çarı'nın memleket ve re'âyâsına ber-vechle îsâl-i hasâret olunmamak üzere hıfz ve siyânete ve Lehlü husûsuna vesâ'ir uhde-i kifayetinize müterettib olan umûr u husûsda islâf-ı sa'âdet ittisâfınızdan iz'âf-ı muzâ'af mesâ'î hamide ve harekât-ı pesendide melhûz tab'-ı safâ makrûnumuz olmağın hâlâ hakkınız da i'tâf-ı celîha hüsrevâne eltâf-ı semmîye-i mülûkânemiz cilve-i rîz-i vukû' olub hasseten kendü me'unetinize harç ve sarf için üç bin tuğralu altın ve tavîle-i sıtbal(?) ma'mûre-i memleketimiz de merbuta olan yekrân-ı ateş inânımızdan on rü'es-i mehûl(?)'ı huyûl ve hîn-i iktizâda ashâb-ı istihkâkı teşrif için yanınızda mevcûd bulunmak üzere hal'-ı fâhire-i mülûkânemizden otuz sevbi hal'at mûrisü'l-behce-i atıyye ve ihsânımız olmağla iş bu nâme-i hümayûn mülâtafat-ı makrûnumuz ısdâr ve dergâh-ı mu'allâmız Gediklü çavuşlarının emîni Mehmed zîde mecdühû ile irsâl olunmuşdur inşâllahü te'âlâ şeref-i vusulde vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan nâme-i hümayûn meserret-i makrûnumuz ta'zîm ve tecîl ile feth ü kır'at ve izhâr-ı istibşâr ve ibtihâc ve müfâharet itdikden sonra Asitâne-i Sa'âdet-i Aşiyânemiz de olan

[317]

Sadâkat-ı kâmile ve istikâmet-i şâmileniz muktezâsı üzere Devlet-i Aliyyemiz ile Moskov Çarı beyninde in'ikâd bulan mevâdd sulh ve salâhın istihkâmına ve leşker-i Tatar add u şikârdan ve Kazakların çar müşârün-ileyhin memâlik ve re'âyâsına kat'â ta'arruz olunmamak üzere şerâyit-i ahidnâme-i hümayûnumuzun siyânetine

cânib-i cenâb-ı ne‘amü’l-me’âblardan kemâ yen-begî takayyüd tam ve sa‘y ve ihtimâm olunub ve inşâllahü te‘âlâ havalara i‘tidâl geldiği gibi Devlet-i Aliyyemiz ile çar müşârün-ileyh beyninde kat‘-ı hudûd maslahatına dahi me‘mûr olanların mübâşeretleri ve cenâb-i âlî hânîlerinin nezâretleriyle ahidnâme-i hümâyûnumuzun şurûtu üzere bir gün evvel tahdîd-i hudûd ve tefrîk ve temyîz-i arâzi ve sınırdaki bezl-i himmet vâlâ-ı nehmet hânîleri me‘mûldür. Fî evâsıt M sene 126.

Kırım Hânı Kaplan Girayhan’a nâme-i hümâyûn ki

Devlet-i Aliyyemiz ile Leh Kralı ve cumhuru beyninde mukaddemâ Karlovice nâm mahallde mün‘akıd olan müsâlaha ve müsâleme için i‘tâ olunan ahidnâme-i hümâyûn taraf-ı bâhiri’ş-şeref-i salatanat senemizden henüz te’kîd ve tahdîd olunmaduğundan mâ‘adâ gerek Devlet-i Aliyyemiz ile Moskov Çarı beyninde tahdîd-i hudûda ta‘yîn olunan muhaddedlerin me‘mûr oldukları tahdîd-i hudûd-ı maslahatın tetmîmi ve gerek Hotin Kal‘asının bakiyye-i ebniyesinin tekmihi dahi Devlet-i Aliyyemizin lâzımü’l-ihtimâm olan muhâmmeden olduğuna binâ’en bu sâl-ı meymenet iştîmâlde dahi bu husûslar için cenâb-ı me‘âlî intisabınızın Bucak tarafında meks ve adamları istisvâb olunmağla nâme-i hümâyûn mülâtafat nümûnemiz şeref-yâfte-i sudûr ve hakkınızda teveccühât-ı padişahânemiz ...de-i zühûr olub avâtıf-ı aleyh-i mülûkânemizden ücret-i sekbânân için kırk bin guruş ve hasseten kendünüze harçlık için iki bin tuğralı altın Hazîne-i Âmiremiz’den boruca nakd-i inâyet ve ihsânımız olub teblîği hidmetiyle bu tarafda bulunan baş ağamız iftihârü’l-emâcid ve’l-ekârim El-hâcc Ali dâme mecdühû

A_{DVNSNMH_d__00006_00163

[318]

Vesâtetiyle irsâl olunmuşdu inşâllahü te‘âlâ vüsûlünde zât-ı besâlet semâtınızda mermûz ve meknûz olan cevher-i asâlet muktezasınca Devlet-i Aliyyemiz ile Moskov Çarı beyninde bu def‘a ve Lehlü beyninde mukaddemâ mün‘akıd olan şerâyit-i sulh ve salâha mugâyir asâkir-i Tatar tarafından bir emr nâ-mülâyim zühûr itmek üzere kemâ yen-bagî mürâ‘ât olunub ve bi’l-cümle ol-etrâf ve havâlînin her ahvâline dîde-i güşâ-yı intibâh olub Moskov tarafıyla tahdîd-i hudûda me‘mûr olanlara dahi nezâret ve muktezâ-yı vakt ve hale göre mukaddemâ ve hâlâ ahidinde hamiyet-i hânîlerine ihâle olunan umûr ve hususların temşîtinde rızâ-yı yümn

iktizâ-yı mülûkânemiz üzere hareket icâle-i kemmiyet-i miknet ve mesâ'î-i cemîle ve mü'esser-i meşkûre vücûda getürmeğe bezl-i himet vâlâ nehmet-i hânîleri me'mûldür.

İşbu nâme-i hümâyûn mahalline gitmemişdir. Fî Evâhir sene 126

Kırım hânı Kaplan Girayhan'a nâme-i hümâyûn şevket-makrûn

Bi-meşîttullah-i te'âlâ aramış-ı(?) ibâd ve asâyiş-i ziyâ' ve bilâd için Devlet-i Aliyye-i ebed peyvendimiz ile Moskov Çarı beyninde musâliha ve mevâdda'a in'ikâd bulmağlaçarmüşârûn-ileyh tarafına müceddeden verilen ahidnâme-i hümâyûnumuzda hudûdda müte'allık olan mevâddın şurût ve kayudu üzere tahdîd-i hudûd ve sınır ve temyîz ve tefrîk-i arâzî ve sügor ve vaz'-ı alâyim olunmağıyçün taraf-ı Devlet-i Aliyyemiz de tuğra-yı şerifimiz hizmetinde olan İbrahim ve Tersâne-i ma'mûramız emîni El-hâcc Mehmed dâme uluvvihümâ Samar ve Arel tarafında tahdîd-i hudûda me'mûr ve Ordu-yı Hümâyûnumuz Kâdîsı Mevlânâ Murad zîdet-i fezâ'ile dahi hududda müte'allık husûsu tahrîr ve imza için mûmâ-ileyhümâ İbrahim ve El-hâcc Mehmed dâme uluvvihümâ ile me'ân ta'yîn ve Nehr-i Özi'nin bir tarafında olan arazinin dahi hudûd ve sınuru temyîz ve tahrîr olunmağıyçün Seyyid Mehmed Sabri ve Abdulkadir dâme mecdühümâ tahdîd-i hudûda me'mûr ve Anadolu Kazâtından sitteden magrûl Mevlânâ Şeyh Mehmed zîde fazlehû dahi kezalik hudûda müte'allık husûsu tahrîr ve imza için mûmâ-ileyhümâ Seyyid Mehmed Sabri ve Abdulkadir dâme mecdühümâ ile

[319]

me'ân ta'yîn ve veche meşrûh üzere bu iki tarafa me'mûr olan sâlifü'z-zikr muhaddedlerin yanlarına ol-câniblerin hudûd ve sınırına vukûf ve şu'uru olan serhadd-i mansûre ricâlinden zabıtlarıyla kifâyet mikdârı neferât ve taraf-ı hânîlerinden dahi birer mu'teber ve mu'temed-i aliyye ademlerinizi iktizâsı mertebe-i Tatar ile tahdîd-i maslahatı karîn hüsn-i hitâm olunca muhaddedler ile mûmâşât itmek üzere ta'yîn ve irsâl ve Moskov Çarı tarafından kat'-ı hudûda nâzır ve murahas ta'yîn olunan Ceneral Şermet oğlu ili haberleşüb tarafeynin muhaddedlerini mev'ûd olan mahalde ictimâ' ve kat'-ı hudûda mübâşeret ve bu iki tarafa tahi nezâret ve ahidnâme-i hümâyûnumuzun şurûtu üzere tefrîk-i arazi ve temyîz-i hudûd ve sınır ve vaz'-ı alâyim ile bu emr-i mühimmenin itmâm ve ikmâli

bundan akdem nâme-i hümâyûn şevket-makrûnumuzda alî vecih't-tevcîh ve't-tasrîh cenâb ne'âmü'l-me'âblarına tahrîr ve tavsiye olunmuş idi el-hâletü hazîhi evvel bahar meymenet-i asâr irişüb ve tahdîd-i hudûd ve sinur ve temyîz-i arazi ve sügor ve madde-i azîme ve bu emr-i müsâlemet ... tetimmesinden olub ve hâlâ mevsim ve evânî dahi duhûl itmekle cenâb-ı âlî ilhânîlerinin nezâretleri ve mukaddemâ me'mûr olan mârû'z-zikr muhaddedlerin mübâşeretleriyle bi-tevfîka-ı te'âlî bu maslahatın bir gün evvel itmâm ve ikmâli Devlet-i Aliyyemizin akdem-i mehâmm lâzü'l-ihimâmından ve cenâb-ı vâlâ nisâblarının mukârenet-i himmet-i hânîlerine müfevvez ve merbût olan umûr-ı celîleden olmağla nâme-i hümâyûn mülâfatat-ı nümûnemiz ısdar ve irsâl olunmuşdur inşallahü te'âlâ vusulünde Devlet-i Aliyyemiz ile Moskov Çarı beyninde kat'-ı hudûd maslahatının ahidnâme-i hümâyûnumuz mevâddına muvâfîk temşîti için taraf-ı bâhiri's-şeref-i hânîlerinden Samar ve Arel sularının başlarından Ten suyuna ve Azağ'a varınca me'mûr olan mârû'z-zikr muhaddedlerin yanlarına serhadd-i mansûremiz ricâlinden zâbitlarıyla ta'yîn

A_{DVNSNMH_d_00006_00164}

[320]

Olunması fermânımız olan neferâtdan mâ'adâ ol-tarafların ahvâline ve hudûd ve sinuruna vâkf-ı ber-mu'teber ve mu'temed-i aliyye ademinizi iktizâsı mertebe-i Tatar ile ve Özi ve Kiyô(?) taraflarında kat'-ı hudûda me'mûr olan sâlifü'z-zikr muhaddedlerin yanlarına dahi kezalik serhadd-i mansûremiz ricâlinden zabıtlarıyla ta'yîn olunması fermânımız olan neferâtdan mâ'adâ ol-câniblerin ahi ahvâline ve hudûd u sinuruna vâkîf bir mu'temed-i aliyye ve mu'teber ademinizi ve iktizâsı mertebe-i Tatar ile tahdîd-i maslahatı karîn hüsn-i hitâm olunca muhaddedler ile mümâşât itmek üzere ta'yîn ve muhaddedlerin yanlarına irsâl ve Moskov Çarı tarafından kat'-ı hudûda nâzır ve murahhas ta'yîn olunan Ceneral Şermet oğlu ile dahi haberleşüb tarafeynin muhaddedleri mev'ûd olan mahalde müctemi' ve kat'-ı hudûda mübâşeret ve cenâb-ı ne'ami'l-me'âbları dahi bu iki tarafa nezâret ve muktezâ-yı sadâkat ihtivâ-yı ilhânîleri üzere icrâ-yı levâzım-ı kifâyet idüb ahidnâme-i hümâyûnumuzun mevâddına muvâfîk Moskov ile tefrîk-i arazi ve temyîz-i hudûd ve sinor ve vaz'-ı alâyim ile bu emr-i mühimm ve müsta'celin bir gün evvel itmâm ve ikmâline bezl-i cedd mevfûr ve sarf-ı sa'y nâ-mahsûr eyleyesiz ve bundan mâ'adâ eğerçe Lehlü ile henüz tahdîd-i sulh olunmadı amma mukaddemâ Karlovice nâm

mahallde Devlet-i Aliyyemiz ile Lehlü beyninde mün'akıd olan musâliha kemâkân bir kaar ve pâydâr ve istivâr olmağla gerek Moskov Çarının ve gerek Leh Cumhuriyunun memleketlerine ve ahâlî ve re'âyâlarına kat'â ta'addî ve tecâvüz olunmamak üzere asâkir-i tatarın zabt ve rabtlarında ve ol-hudûd ve havâlîde şerâyit-i musâlihaya muhâlif bir hâlet ü keyfiyet zühûrundan vikâyede vesâ'ir ahde-i himmet-i hânîlerine müterettib olan hususlarda sıdk-ı niyet ve safâ-yı taviyyet ile isticlâb hâtır-ı feyz müzâhir-i mülûkânemize bezl-i cell-i himmet eylesiniz. Fî evâil Ra sene 126.

A_{DVNSNMH_d__00006_00169}

[331]

Kırım Hanı Kaplan Giray Han'a Nâme-i Hümayun

Özbek ve Harzem Hanları vesâir aktârda olan hanlar taraflarından bazı umûr-ı muazzamayı muhbir hâlât iktizâ ettikçe ızhâr-ı müvâlât-ı kadime ve iş'âr-ı musâfât-ı müstedîme zımnında merci-i selâtîn-i izâm ve melce-i havâkîn-i kirâm olan südde-i seniyye-i âli-makâm ve atabe-i aliyye-i sipher-i irtifamıza elçi irsâl eylediklerinde kendilere semt olan serhadd-i mensûremizin hukkâm-ı zevi'l-ihtirâmı taraflarına dahi dürr-i devletmedârimıza sefir ba's eylediklerin iş'âr ve sûb-ı memurlarına îsâl olunmasını tezkâr-ı birle tavsiye nâmeleri gelmesi veyahut bu mekûle sefirlerin memâlk-i mahrûsemiz hududuna duhulleri haberi alındıkda müşârun ileyhim câniblerinden

A_{DVNSNMH_d__00006_00170}

[332]

Elçileri geldi deyu hukkâm-ı serhadd-i mensûremiz taraflarından atebe-i aliyye-i mülûkânemize arz ve i'lâm ve keyfiyet-i hâli muhâtilm-i âlem ârây-ı husrevânemiz olup ve münbais olan elçileri südde-i seniyye-i felek temkinimize vusullerinde layık-ı şân-ı devlet ve sezâ-i rütbe ve menziletlerine göre haklarında merâsim-i mihmandârî ve mihmânnüâzîicrâ ve şîme-i kerîme-i âbâ-i bülendevsâf ve didene-i kadime-i eslâf saâde tittisâfımızın zamân-ı saâdet iktirânlarında ve benim dahi eyyâm-ı saltanat ve hengâm-ı hilâfetimde cârî olan âdet-i müstahsine-i dirine üzere cevap nâme ile âminen ve salimen sûb-ı maksuda muâvedetleri lâzım iken ahd-i

karîbden beri etrâf ve eknâftan elçilik nâm ve şanıyla dürr-i devlet medârımıza gelmek niyeti ile hudud-ı memalik-i fesîhati'l-mesâlikimize vusulleri haberi ve şöhret ve şîâr ve keyfiyet-i ahvâlleri hukkâm-ı serhadd-i mensûremiz taraflarından arz ve i'lâm olunmazdan mukaddem hudûd-ı memalik-i mahrûsemizdenÂsîtâne-i Saâdetmedârımız tarafına vürûd edip vemâlezimehûmihmân-ı nüvâzî her ne ise mu'tâd-ı kadîm üzere mehyâ ve i'tâ ve merâsim-i mihmândârı kemâ yenbağî mürâat olunduktan sonra intisâb iddiâsında oldukları hanları taraflarından rikâb-ı cihân-tâb-ı pâdişâhânemize olan nâmeleri ğarr-ı huzur fâyizü'n-nûr husrevânemize arz olunmak için vükelâ-i saltanat-ı seniyyemiz taraflarından talep ve nazar ve kırâat olundukta eğerçi yedlerinde olan kağıdları hanlardan birinin ismine mutâbık mührüyle mevsûm ve mahtûm olup ancak nâmelerinin mührü ve ta'bîrât-ı elfâz ve inşâsısakîm ve ekserinin netîce-i meâlî dahi bir şahs-ı meçhulün iskât-ı fariza-i hac arzusuyla revan olduğun iş'âr ve elçilik şîârı sahte olduğu âşikâr olup sıhhat ve adem-i sıhhatinin tefrik ve temyizi hadd-i imkânda olmadığından nâşî nâme itlâkına ahrâ ve rikâb-ı muallâ cenâb-ı şâhânemize

[333]

arz olunmağa seza olmayıp kabul ve adem-i kabulünde külliyyet ile tereddüt ve iştibâh vaki olmakla südde-iseniyyemize bu şekil tevârüd edenler sahih elçi midir değil midir mukaddem malum-ı hümâyunumuz olup dürr-i devlet medârımıza geldikerinde sahih elçi olanların haklarında vech-i lâyıık üzere merâsim-i mihmânnüvâzîicrâ ve nâmeleri hayyiz-i kabule makrûn olmak için bu husus bir suret-i merğûbeye ifrâğ ve zâbita-i mahsusaya i'dâ' ile bu şüphenin def' ve izâlesi lazım geldiği cenâb-ı ni'me'l-meâbımızaiş'âr için işbu nâme-i hümâyun mülâtefet makrûnumuz ısdâr ve cânib-i hânîlerine irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vusulünde fimâba'd Özbek ve Harzem hanları vesâir aktarda olan hanlar taraflarından elçilik nâmıyla memalik-i mahrûseti'l-mesâlikimize gelenlerden hizmet-i risâlet ile münbais olmuş sahih elçi midir yoksa mücerred hacc-ı şerîfe gitmek kastı veya âhar veçhile azîmet edip elçilik nâm ve şîârını kendilere celb-i menfaat ve itibarlarına vesile ve zerîa ittihâz etmektedir. Her ne veçhile mümkün olursa olsun Cenâb-ı meâlî intisâbınız her birinin keyfiyet-i ahvâllerine sıhhati ve hakikati üzere vukuf-ı tam tahsiline kemâyenbağîtekayyüd ve ihtimâm ve muttali oldukları üzere nâm ve nişân ve şöhret ve unvanlarıyla keyfiyet-i ahvâllerin alâ vechi't-tafsîl tahrîr ve kendileri dürr-i devlet-medârımıza mürur etmezden

mukaddem arz ve i'lâm olunup el-hâsıl bu misillilerden ahvâllerine vukuf tahsil olunanları i'lâm ve ahvâllerine tahsil ittılâ' olunmayanların dahi keyfiyeti malum değildir deyui'lâmda taksir olunmayıp ne mertebeye dek hâlve şanlarına tahsil-i vukuf mümkün olur ise ittılâ-i hânîleri mertebesin arz ve i'lâm etmeye ikdâm ve ihtimâmeyleyesiz ki maksûd-ı aslî tahkik ve sahte birbirinden mümtâzve sahih elçi malum olub

A_{DVNSNMH_d__00006_00171}

[334]

Vech-i lâyıkı üzere ikrâm ve i'zâz olunmaktır yohsa bâb-ı devlet-meâb-ı pâdişâhânemiz herkese küşâda ve naim-i celîle-i mülûkânemiz cümleye âmâde olmağla gerek sahih ve gerek sahte mâdâmki der-i devlet-medârımıza arz ve cevâbı vürûduna dek lebs ü meksi muktezî olur halâti olmayub mutlakâ âsitân-ı felek-unvân-ı hüsrevânemize arzûmend ve ruymâl olanlar tard u ib'âd olunmayub her birinin kadir ve rütbelerine göre i'tâk-ı cemîle-i şâhânemiz ma'tûf ve bîdiriğdir binâenaleyh meksi mûcib olmayanları bilâ-mûcib havza-ı hükûmetimizde meksü tevakuf etdirmeyüb semt-i dilhâhlarına azîmete ruhsat gösterüb ancak keyfiyet-i hâllerin vukûfunuz mertebede i'lâma sarf-ı himmet ve kemâl-i dikkat eyleyesiz fî evâsıt-ı Ş sene 126

A_{DVNSNMH_d__00006_00173}

[338]

Kırım Hanı Kaplan Giray Han'a Nâme-i Hümâyun

Bi-meşiyetillâhi Teâlâ Devlet-i Aliyyeedbedpeyûnedimiz ile Moskov Çarı beyninde bu defâ ve Leh Kralı ve Cumhuru beyninden mukaddemen Karloyça nam mahalde mun'akid olan musâlaha ve müsâleme kemâ yenbağî istikrâr ve istihkâm bulunca asâkir-i Tatar encüm-i şimârdan ve Kazakların şerâit-i mesâfâta bir emr-i nâ mülâyim husûsünebâdî olur hâlet ve keyfiyet sudûrundanvikâye için istisvâb kerde-i rây-ı rezînhânîleriüzerecenâb-ı meâlîmeâbları hâlen iramgâhları olan keylîmüştâsındabast-ı bisât-ı ikâmet eylemeleri için bundan akdem nâme-i hümâyun saâdetmakrûnumuz sâdır olmuş idi.

[339]

Bi-tevfikihi Teâlâ gerek Moskovlu ve gerek Lehli ile olan musâlaha ve müsâleme ahvâli ve tetimmâtıkarîn-i husn-i hitâm olup ve âsitâne-i saâdetimizde meks üzere olan Moskov ve Leh elçileri dahi bundan sonra cenâb-ı besâlet-simâtlarının müştâde meks ve ârâmlarını muktezi bir ahvâl kalmayıp ve eğer Lehli ve eğer Moskovlu ile olan musâlaha ve müsâlemenin makarr-ı hukûmetleri olan Kırım tarafında dahi muhafazası ve vilâyet-i Kırım'ın kâffe-i umurunun tanzîm ve tensîki uhde-i kifâye tahânîlerine müteretteb olan umurdan olmakla ol canibe inân-ı birr-i azîmet olmaları evfak ve enseb görüldüğün ve serzede-i zuhur olan hizmet-i mebrûdeniz huzur-ı lâmii'n-nûrmülûkânemizde meşkûr olduğun iş'âr için cenâb-ı ni'me'l-meâbınız işbu nâme-i hümâyun mülâtefet numûnumuz şerefyafte sudur ve hakkınızda nüvâziş ve iltifât-ı şâhânemiz cilveger mansa-ı zuhur olup avâtıf-ı seniyye-i mülûkânemizden hassaten kendi mü'netinize harç ve sarf için atlı bin tuğralı altun ve samur fâyizü's-sürûraduhte izrâr-ı zeheb ile mükemmel bir sevb-i kabâniçe bâhiru'l-behce ve bir ifâka-i hümâyun sâye ve bir kabza şimşîr-i adüvedmîrsâhibkırânî ve bir aded murassa' tirkeş ve ısdabl-ı ma'mûrahâssamızdan mükemmel donanmış bir esb-i güzîninâyet ve ihsânımız olmakla teblîğ ve irsâli hizmetiyle tebyîn ve irsâl olunmuştur. Lede'l-vusûl fitrat-ı pâkizenizde merkûz olan cevâhir-i asâlet ve Âsitâne-i Saâdetâşyanımıza olan vüfûr-ı sadâkatiniz muktezasınca tekâmîl-i levâzım tebcil ile meblağ-ı mezkûru ahz ve kabâyince-i bâhiru'l-behceyidüş-i gayret pûşunuzazebûr ve itâka-i übuhhet eseri pürser ve tirkeş-i cevzâpeyker ile tîrsertâ cevher dahi ta'lîk-i kemer eyleyip ızhâr-ı mübâhât ve müfâheret eyledikten sonra inâyet ve ihsânımız olan rahş-ı meserret-bahşhûş-i reftâdesivâr

A_{DVNSNMH_d__00006_00174

[340]

Ve makarr-ı hükümetiniz olan diyâr-ı Kırımı atf-ı inân-ı azîmet ve zât-ı besâlet-nihâdımızda merkûz ve cibillet-i rezânet-i i'tiyâdınızda mermûz olan hamiyet-i halâdâd ve kiyâset-i kifâyet mefâd-sedâd-ı istinâd muktezâsı üzere Kırım vilâyetinin ve ol-havâlinin kâffe-i umûrunun tanzîm ve tensîkine ve devlet-i aliyyemiz ile Moskov çarı beyninde bu def'a ve lehlü beyninde mukaddemâ mün'akid olan şerâit-i sulh ve salâha mugayir asâkir-i Tatar tarafından bir emir-nâmülayim zuhûr itmek üzere kemâ yenbeği siyânet ve mirâ'âtine ihtimâm olunub her hâlde dîn ü devlet-i

aliyyemize ve âmme-i müminiyyete nâfi' etvâr- hâmidde ve mina serpesendîde vücûda getürmekle celb-i hâtır safâ müzâhir-i pâdişâhânemize bezl-i cedd-i himmet eylemeleri müteemmüldür şöyle bilesiz fî evâil-i r Sene126

A_{DVNSNMH_d___00006_00176

[344]

Kırım Hânı Kaplan Giray Hân'a nâme-i hümâyûn:

Bundan akdem Devlet-i Aliyye-i ebed peyvendimiz ile Venedik keferesi sûret-i zâhire sulh üzere iken cibletlerinde merkûz olan adâveti i'lân ve nakz-ı ahd ve peymân itmekle bi-avnullahi'l-mülki'l-müte'âl işbu sâl-ı meymenet-i iştîmâlde kefer-i mezbûrenin mihter ve tedmîrleriyle mukaddemâ Bosna Eyâleti hudûdlarında vâki' ahz itdikleri arazi ve kılâ' ile mülk-i mevrûsumuz iken ihtilâs eyledikleri Mora ceziresinin eyâdî-i zelâlet mübâdîlerinden nez' ve tahlîsi ve kurb-ı civâr-ı İslâmiyeden tard ve ib'âd olunmalarıyçün hâlâ Bosna Beylerbeyisi olan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm kebîrû'l-küberâi'l-fihâm Mustafa Paşa dâmet-i me'âliye Bosna tarafına me'mûr-ı Asâkir-i Mansûremiz üzerlerine ser-asker ta'yîn ve Mora tarafına dahi düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmû'l-'âlem nâzım-ı münâzımı'l-ümem Vezîr-i A'zamım ve Serdâr-ı Ekrem'im Ali Paşa edâmallahû te'âlâ iclâlehû vezâ'if-i iktidara umûmen ocaklarım halkı ve Rumeli ve Anadolu câniblerinden me'mûr olan Asâkir-i Nusret-i mü'essirem ile taraf-ı Berden ta'yîn ve Rumeli Beylerbeyisi pâyesiyile hâlâ Deryâ-ı kapûdanım olan emîrû'l-ümerâi'l-kirâm kebîrû'l-küberâi'l-fihâm Mehmed Paşa dâmet-i me'âliye dahi umûmen Donanma-yı Hümâyûn zafer-i meşhûnum ile cânib-i bahriden me'mûr kılınub vech-i meşrûh üzere berren ve bahren müteveccih gazve-i meymûn ve cihâd-ı zafer-i nümûnemiz olan cümle-i muvahhadeyn ve âmme-i mücâhideyne nezâret ve emirlerine takvît ve temşît için bi'z-zât cenâb-ı hilâfet-i me'âb-ı saltanat nisâbım dahi devlet ve ikbâl ve sa'âdet ve iclâl ile Mora ve Bosna taraflarına semt olub Rumeli memleketinin hadd-i vasatında vâki' olan Despot Yaylası'na teveccüh ve azîmet-i hümâyûn meymenet-i nümûnemiz muhakkak ve mukarrer olub ve iş bu mâh-ı Rebî'ü'l-ahir'in on dördüncü hamîs günü müşârün-ileyh Vezîr-i a'zam ve Serdâr-ı Ekrem'im Edirne Sahrası'nda hareket ve savb-ı maksuda teveccüh ve azîmet itmekle bu cihâd-ı meymenet-i me'âd için taraf-ı bâhiri'sh-şereflerinden dahi münâsib gördükleri sultanlardan birisi ile Asâkir-i Tatar

encüm-i şimârdan beş bin nefer Tatar efrâz ve Mora cânibinde müşârün-ileyhe Vezîr-i a'zam'ım ve Serdâr-ı Ekrem'im yanına ta'yîn ve irsâl

[345]

Ve bir gün evvel varub re'y-i savâb-dîdeleriyle iktizâ iden hidemât-ı aliyyemizde bulunmaları gereği gibi tavsiye ve sipariş ve mukaddemâ Bosna tarafına münâsib gördüğünüz sultanlardan birisi ile irsâl olunmak için taraf-ı hânîlerine tahrîr olunan üç bin nefer Tatar'dan mâ'adâ iki bin nefer Tatar sabâ reftâr dahi ta'yîn ve onlar dahi alî-cenâhi'l-isti'câl varub mârû'z-zikr üç bin nefer Tatar'a mülhak ve melâkı ve Bosna Beylerbeyisi olan mîr-mirân mûmâ-ileyhin re'yi ile iktizâ iden hidmet-i dîn-i mübînde istihdâm olunmak üzere irsâl ve Azak tarafında olan tavâyif-i Tatar'dan Moskov Çar'ının memleketine ve re'âyâsına mâbeynde meştîd(?) ve istivâr olan musâlihaya ve ahidnâme-i hümâyûnumun şerâyitine mugâyir ber-vechle îsâl-i Nusret olunmamak üzere hıfz ve siyânet için tenbîhi lâzım gelenlere tenbîh ekîd ve bir dürlü fikri çekilmeyecek vech-i vecîh ile tedârîki görülüb ve kezalik memleket-i Kırım ve havâlisinin dahi muhâfaza ve muhâsara ve şerâyit-i müsâlahayı mûra'at birle lâzım gelen umûr ve husûsda dikkat ve ihtimâm eylemek üzere iktizâ idenlere muhkem tavsiye ve tenbîh ve te'kîd olunduktan sonra cenâb-ı ne'ami'l-me'âbları dahi inşâllahü te'âlâ rûz-ı hazar duhulünde mukırr-ı hükûmetleri olan Kırım'dan Bucak tarafına atf-ı inân-ı azîmet Van'da münâsib olan mahalde meks ve ikâmet ve dâ'imâ etraf ve eknâfa çeşm ü kûş olub hıfz ve hırâset-i memleketde ve Devlet-i Aliyye-i ebed peyvendimiz ile Moskovlu ve Lehlü beyninde mün'akıd olan musâliha ve mevâdd'ayı kemâ-yenbagî mûrâ'at ile ahidnâme-i hümâyûn şerâyitine muhâlif bir emr nâ-mülâyim hudûsuna bâdî olur hâlet ü keyfiyet sudûrunda vikâyede vesâ'ir uhde-i kifayetinize mürettib olan umûr u husûsda sizden fimâ-ba'd dahi eslâf-ı sa'âdet ittisâfınızdan iz'âf-ı muzâ'af mesâ'î-i hamide ve harekât-ı pesendîde zühûru melhûz tab'-ı safâ makrûnumuz olmağın hâlâ avâtıf-ı aliyye-i hüsrevânemizden sekbân ücreti olmak üzere kırk bin guruş ve hâssa kendü me'UNETIZE

A_{DVNSNMH_d___00006_00177}

[346]

Harç ve sarf için on bin guruş ve halefü's-selâtîni'l-a'zâm kağılgâ-yı sultan dâme uluvvihiye dahi dört bin beş yüz guruş ihsânımız olmağla işbu nâme-i hümâyûn

mülâtafat makrûnumuz ısdâr ile irsâl olunmuşdur inşâllahü te‘âlâ vusulünde vech-i meşrûh üzere şeref-yâfte-i sudûr olan nâme-i hümâyûn mevhubet makrûnumuzu ta‘zîm ve tecîl ile feth ve kır’at ve izhâr ve ibtihâc ve müfâheret eyledikten sonra Asitâne-i Sa‘âdet-i Aşiyânemize olan sadâkat-ı kâmile ve istikâmet-i şâmileniz muktezâsı üzere gerek müşârün-ileyh Vezîr-i a‘zamım ve Serdâr-ı Ekrem’im yanına ve gerek mukaddemâ gönderilenden mâ‘adâ bu def‘a Bosna Beylerbeyisi mîr-mirân mûmâ-ileyhin yanına ta‘yîn olunmaları uhde-i himmet-i hânîlerine havâle olunan Tatar add u şikârı bir an evvel ihrâc ve mahallerine irsâle ihtimâm Tam ve Azak tarafında olan tavâyif Tatar’dan Moskov memleketi ve re‘âyâsına bir dürlü mazarrat irişdirilmemek üzere tenbîhi iktizâ idenlere muhkem tenbîh ve kezalik Kırım ve havâlîsinin muhâfazasını dahi münâsib olduğu vechle mücerrebü’l-etvâr olanlara tavsiye ve vech-i lâyıkı ile hareket eylemelerin şipâriş eyledikten sonra cenâb-ı me‘âlî nisâb-ı ilhânîleri dahi inşâllahü te‘âlâ rûz-ı hazar duhûl itdiği gibi mukırr-ı hükûmetleri olan diyâr-ı Kırım’dan Bucak tarafına inân-ı rîz azîmet ve varub onda münâsib olan mahallde meks ve ikâmet ve dâ’imâ etraf ve eknâfa çeşm ü gûş olub hıfz ve hirâset-i memleketde ve bâ-husûs Devlet-i Aliyye-i ebed peyvendimiz ile Moskov ve Lehlü beyninde pâydar ve istivâr olan musâliha ve mevâdd’anın ahidnâme-i hümâyûn mücebince şerâyiti mürâ‘âtında vesâ’ir uhde-i hamiyet kâânîlerine müterettib olan umûr u hususların temşîtinde rızâ-yı yümn iktizâ-yı mülûkânemiz üzere harekete icâle-i kemmiyet-i meknet ve mesâ’î-i cemîle ve mü’esser cezîle vücûda getürmeğe bezl-i himmet vâlâ nehmet-i hânîleri me’mûldür. Fî evâhir Rebî‘ü’l-âhir sene 127.

A_{DVNSNMH_d__00006_00189}

[371]

Kırım Hanı Kaplan Giray Hana Nâme-i Hümayun

Cenâb-ı emâret-meâb eyâlet-nisâb saâdet-iktisâb devlet-intisâb zü’l-kadri’l-etemmi ve’l-fahri’l-eşem alem-efrâz hıttâ-i şehâmet yekke tâz-ı arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdemân-ı İlhânî bil-fiil Kırım Hânı olan Kaplan Giray Han dâmet meâlîhi tahyiyât-ı behiyât-ı şâhâne ve teslîmât-ı selîmât-ı pâdişâhâne ki husn-i teveccühât-ı peykerâne-i husrevânededen fâyih olur mutâlaa kılındıktan sonra malumları ola ki bi-tevfikillâhi’l-Meliki’l-Müteâl i’zâz-ı dîn-i mübîn ve ihyâ-i sünnet-i seniyye-i Fahri’l-Murselîn niyeti ile işbu sâl meymenet-i iştîmâlde dahi

Venedik keferesinin kahr ve rumarları için sefer-i hümâyun Nusret-makrûnumuz muhakkak ve mukarrer olup berran ve bahran müteveccih ğazve-i zafer numûdfer olan âmme-i mücâhidîne nezâret ve emirlerine takviyet ve temşît için bizzât cenâb-ı hilâfet-meâb saltanata nisâbım dahi devlet ve ikbâl ve saâdet ve iclâl ile kefer-i mezbûre memleketine semt olan bir münâsib mahalle tevcih-i veçhe-i azîmet-i hümâyun meymenet makrûnumuz muhakkak ve mukarrer olmakla bu cihâd-ı meymenet maâd için taraf-ı bâhiru's-şereflerinden dahi münâsib gördükleri sultanlardan birisi ile asâkir-i Tatar encüm-i şimârlardan on bin nefer Tatar efrâz ve Bosna tarafına tayin vergi..... varıp Devlet-i Aliyye-i ebed peyûnedimizle Moskovlu ve Lehli beyinlerinde mün'akid olan musâlahayı kemâ yenbağî mürâat ve taviyyet Tatardan Moskovlu ve Leh memleketlerine îsâl-i mazarrat olunmamak üzere hıfz ve sıyânetinde ve bir emr-i nâ mülâyim hudûsüne iktizâ eden hizmet-i dîn-i mübînde bulunmak üzere tavsiye ve irsâl ve cenâb-ı besâlet simâtları dahi dîma etraf ve eknâfa çeşm ve gûş olup ..

A_{DVNSNMH_d_00006_00190}

[372]

Bâdî olur hâlet ve keyfiyet sudûrundanvikâyede ve bil-cümle Kırım ve havâlîsininmuhâfaza ve mûmâresesinde ve kezâlike Bosna tarafına gidecek asker-i Tatar dahi Nemçe memleketi karîb olmak takrîbi ile hılâf-ı musâlahâ harekete tasdiyeden bi-gâyet ittikâ eyleyip şerâit-i muâhedey iriâyette ihtimâm eylemeleri için tayin olunacak sultan Demirâdelere muhkem tenbîh olunmakta vesâir uhde-i kifayetinize müterettib olan umur ve hususlarda sizden fîmâba'd dahî eslâf-ı saâdet ittisâfınızda nez'âf-ı muzâaf mesâi-i hamide ve harekât-ı pesendîde zuhuru melhuz-ı tab-ı safâ makrûnumuz olmağın hâlâ avâtıf-ı aliyye-i husrevânemizden sekban ücreti olmak üzere kırk bin kuruş ve hassaten kendi mü'netinize harç ve sarf için on bin kuruş ve halefü's-salâtîni'l-izâm Kağılkây Sultan dâmeuluvvühûye dahi dört bin beş yüz kuruş ihsânımız olmakla işbu nâme-i hümâyun mülâtefetmakrunumuzısdâr ve ile irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vusulünde vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sudur olan nâme-i hümâyun mevhibetmakrunumuzuta'zîm ve tebcil ile feth ve kırâat ve ızhâr ve ibtihâc ve müfâheret eyledikten sonra Âsitâne-i SaâdetÂşiyânımıza olan sadâkat-i kâmile ve istikâmet-i şâmileniz muktezasınca uhde-i hamiyet-i hânilerinedâir olan umur ve hususların temşîtinderizâ-i yümniktizâ-i

mülûkânemiz üzere harekete icâle-i kemiyet-i meknet ve mesâi-i cemîleve meâsır-ı cezîle vücuda getirmeye bezl-i himmet-i vâlânehmet-i hânîlerime'mûldür. Fî evâil-i Rebûlâhir 1128

Kırım Hanı Kaplan Giray Hana Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıtta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hânı olan Kaplan Giray Han dâmet meâlîhi tahyiyât-ı anber-i bâr ve teslîmât-ı abher-i nisâr ki mahz-ı inâyet-i şâhânedan sâdır ve husn-i teveccühât-ı pâdişâhânedanmütebâdir olur mütâlaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki Devlet-i Aliyye ebed peyvendimiz ile mevâdd-ı müteaddide ile nakz-ı ahdi zahir olan Venedik keferesi ğılzat ve haşûnet ve tarafı İslâmiyyân'a sû-i kasd ile kemâfi'l-evvel mel'anetten hâli olmayupdonanmay-ı menhusun hudûd-ı İslâmiye'den Rumeli'nin büyük kıyasına iki mil karîb olan Körfez Cezîrasında kışladıp ve azîm tedârik ve mühimmât ve malzeme ihzarıyla leyl ve nehâr evkâtgüzâr ve hudûd-ı İslâmiye'den Preveze ve Veniçe taraflarına ve Karlı İli ve Yanya ve Dolonya sancaklarında vaki bazı mahallere îsâl-ı mazarrat ve haşarat kasd-ı fâsidinde olduğu serhadd-i mensûremiz muhâfazasında olan vülât ve kuzât ve muhâfîzinden peyderpey arz ve i'lâm olunmak hasebiyle işbu bin yüz yirmi sekiz senesinde dahi müstâinen billâhi berran ve bahran düşman-ı merkumun üzerine hareket ve def-i şer ve mazarratına sa'y ü dikkat ile Venedikli'nin Körfez Cezirasını dest-i dalâlet peyûsetlerindenistihlâsıyla ol havâlîyikeyd ü mekrlerinden

[373]

te'mîne azîmet ve mecmu-ı orduyu hümâyunumuz ile Davud Paşa Sahrasına çıkılıp hareket-i hümâyunumuz esnâsında Nemçe Serhaddinde olan vüzerâ ve muhâfîzinden Nemçe'nin asker ve zehâyir ve mühimmâtedârik-i külliyesi ve Tuna üzerine sefâyinihrâc ve sû-i kasd ve hıyânete dikkat ve ihtimâmı olduğu i'lâm ve işbu Rebûlâhirin yirmi sekizinci günü Casar'ın baş vekilinden dürr-i devletmedârımızda olan Kapu kethüdâsı vesâtatiyle bir kıta mektubu gelip derununda evvela Devlet-i Aliyyemiz ile sulhu nakz ettiğın iş'âr ve tekrâr-ı tecdîd olunmak iktizâ etmiştir deyu kasd-ı fâsidin ızhârdan sonra eğer tecdidini murâd ederseniz ve nedbeglûyekasd olunan haşarat ve adâvet mekûlesinden bir gün mukaddem bil-külliye fâriğ olunup şimdiye değın Venedik Cumhuriyetine Devlet-i Aliyye tarafından îsâl olunan ziyan ve

zararları o da nevb gereği gibi tazmin olunmadıkça zikri murûr eden sulh ve salâhın şurût ve kuyûdun muhkem pâyidâr olmaz ancak hareketinizden bu teklife adem-i müsâadeniz zâhir ve âşikârdır. İmdi tarafınızda olan Kapu kethüdâmızı elçilerin emniyetine binâen bil-cümle tevâbi' ve levâhıkıyla bir gün mukaddem tarafımıza gönderesiz deyu tahrîr ve Nemçe ile olan musâlahada verilip alınan ahidnâmenin mevâdd-ı temessükâtında Nemçe'nin sulh ve cengi Venedik'e yahut âhara merbut ve muallak olmayup her biri başlı başına sulh etmişikenvâhid-i hümânın âharabir türlü irtibâtı had ve şart olunmamış iken mutlakanızhâr-ı ğalebe ve ğurûr ile mütekebbirâne böyle hareket ve sevâlif-i ezmânın hiç birinde mülûk-ı Nasârâ'nın birinden Devlet-i Aliyye-i ebedpeyûnedimiz tarafına bu misillü tahakküm üzere bîdeebâneevzâacerâet olduğu yok iken Çasar mağrurun nakz-ı ahd ile Devlet-i Aliyyemiz'ehiyânet ve sû-i kasdini bu vecihle i'lân ve tekrar kendi ile akd-i musâlahayı Venedik melâinindennez' ve tahlis olunan memalik-i İslâmiyye'nin geri Venedikli'yered veteslîmVenedikli'ye mal ve memleket verilmesine ta'lik ile Devlet-i Aliyye-i ebedpeyûnemize mağrurane ızhâr-ı tecebbür ve tekebbür eyleyip bu mekûle tahrirat –ı ğururâmizine ve serhadd-i mensûremizde olan vüzerâ vesâir muhâfizînden pey enderpey tevârüd eden ihbâr-ı müvahhişeye göre Nemçe'nin bu mekûleale'l-gaflet nakz ile hareketi iyâzen billâhi Teâlâ hudûd-i İslâmiye'den bir mahalle nâgehânî istîlâ ve ızrârını mucip olacağı bîştibâh olmakla kablehulûlî'l-esef tedârîki görülmek ferîza-i zimmet-i şâhânemiz olduğuna binâen “Veşâvirhümfi'l-emri” mezmûn-i münîfi üzere bil-cümle vüzerâ ve ulemâ

A_{DVNSNMH_d___00006_00191}

[374]

Ve sulehâ ve meşâyih-i kirâm ve ocaklarımız halkı ve ihtiyârları vesâir hayr-hâhân-ı devlet-ulyâmızdan müşâvere ricâlinden olanlar ile nemçenin bu ğüne ale'l-gafle zuhûr iden mekr ü hîlesi ve nakz-ı ahd ile düşmanlık izhar etmesiyle suğûz-ı islâmiyeye terettübedecek zarar ve hasâratın def'inde istişâre ve a'lâmu'l ulemâ-ı mütebahhirîn efdalu'l fudala-i müteverri'în bil-fîil şeyhu'l islâm ve müfti-il enâm olan Mevlana Abdurrahim edamallahu te'âlâ fezâilühüden istiğnâ olundukda pâdişâh-ı islâm hullidet devletehü vehilâfetehü ilâ yevmi'l kıyâm hazretlerinin Nemçe çasarıyla beyninde müsâlaha ve muahede vukûndan sonra şems-i dîn olan Venedik Kralının nakz-ı ahdine binâne pâdişâh-ı islâm hazretleri kral-ı mezbûr

üzerine asâkir-i mansûre irsâliyle memâlikinden bazısını tahrîb ve bazı kalâsın aldıkdan sonra çasar-ı mezkûr pâdişâh-ı islâm hazretlerine ve dîn-i mübîne suikasd ve kral-ı mezbûra i'ânet murad idüb sizinle ba'de'l yevm sulhümüz yokdur mâdâmki Venedik kralı tarafından alınan eşyânın mevcûdesini tamâmen yine kendüsüne red ve eşyâ-yı müstehlekesini zâmen olmayasız deyu pâdişâh-ı islâm hazretleri tarafına kendü adamlarıyla kağıd irsâliyenakz-ı ahid eylese pâdişâh-ı âlempenâh hazretleri çasar-ı mezkûr üzerine asâkir irsâl idüb mezbûr ile muhârebe itmek meşrû' olur deyu fetvâ-yı şerîfe virilmekle işbu sene-i mübâreke kârfes tarafına seraker tayini ile iktifâ olunub i'lâ-yı kelime-i dîn ve ihyâ-yı sünnet-i seniyye-i fahru'l mürselîn için umûmen asâkir-i mansûremiz sedd-i sedîd-i suğûz-ı islâmiyeden olan Belgrad ve ol-havâliye varub avn-ı inâyet-i rabbaniye tevekkül ve mu'cizât-ı kesiretü'l berekât-ı gahr-i kâinât aleyhi efdalû's-salavâta tevessül birle ol-cânibleri keyd ü mekr ve şems-i dînden temin ve ale'l-gafle bu gûne nakz-ı ahd-ı bâdi olan şems-i bedâyin kahr u dimarına bezl-i iktidâr ve sa'y-ı bi-şümâr olunması fermânımız olub ve cenâb-ı me'âli-nisâb hânilerinin dahi bu sene-i mübâreke düşman-ı dînin kahr u tedmîrleri ve serhad-ı mansûremiz hudûd ve sinorlarının vesâir mahallerinin muhâfaza ve muhâreseleri husûsunda ne vechile hareket ve ne tarafa teveccüh ve azimet eylemeniz münâsib ve mütasavvib görülür ise ana göre amel olunmak üzere istişâre için seriyen ve acilen ordu-yı hümâyûnumuz tarafına gelmeniz mühim ve muktezî olmağla hâlâ işbu nâme-i hümâyûn-mülâtefet-nümûnumuz ısdâr ve avâtıf-ı aliyye-i hüsrevânemizden tirkeş bahaile ma'an sebkân ücreti kusûru olan elliüç bin yedi yüz elli guruş ihsân-ı hümâyûnumuz olub iftihâru'l-emâcid ve'l ekârim dergâh-ı muallamız kapucuları kethüdâsı vekili Süleyman dâme mecdihü ile irsâl olunmuşdur inşallahü te'âlâ vusûlünde hâlâ olduğunuz mahalde yerinizde münâsibinizde(?) gördüğünüz sultânlardan birisini meks ü tevakkuf ve etrâf (...) çeşm ve gûş ve iktizâsına

[375]

Hareket etmek üzere alıkoyub ve siz aslâ anda eğlenmeyüb bulunduğunuz mahalden sebk-bârice tahazzut ve yollarda sürat ve şitâb ile yürüyüb ordu-yu hümâyûnumuz Edirne sahrâsından hareket etmezden evvel erişmeğe ihtimâm-ı tam eyleyesiz ve eger ordû-yı hümâyûnumuz Edirne sahrâsından hareket eylediği haberi esnâ-yı râhda istimâ'nız olur ise rikâb-ı hümâyûnumuz cânibine gelmeyüb mesmû'ınız olduğu mahalden doğru ordu-yu hümâyûnumuz tarafına atf-ı inân-ı azimet ve düstûr-ı ekrem

müşîr-i efhem nizâmu'l a'lâm nâzım-ı münâzımu'l ehem-i mükemmel nâmusu's-saltanatı'l azim müretteb-i merâtib-i hilâfet-kübrâ el-gâzi livechillahu'l mücâhid fi sebîlullah vezîr-i a'zâm ve serdar-ı ekrem Ali Paşa edâmallahu te'âlâ iclâlehü vezâif-i iktidâra ile mülâkat ve keyfiyet-i hareketinizi kendüleriyle istişâre ve vezîr-i a'zâm ve serdâr-ı erkemim müşârunileyhin rây-ı serrîn ve fikr-i isâbet-karînleriyle istisvâb ve istihsân görölüb kararda olan vech-i vecîhe üzere hareket ve inşallahu te'âlâ bu sene-i amîmetü'l meymenede serdâr-ı ekrem olan müşârunileyhin yanında ma'an bulunmak üzere heman şimdiden tavâyif-i tatarın şeci' ve bahadır olanlarından ekall-ı mertebe otuz bin ve otuz binden dahi ziyâde teziye her ne kadar mümkün olur ise cem' ü tertîb ve serdâr-ı ekrem müşârunileyhsavb-ı maksûde varmazdan evvel hâlâ Niş tarafına mukaddem ceşş ta'yin olunan emiru'l-ümerâ-i'l-kirâm Rumeli Beylerbeyisi Ahmed Paşa dâmet meâlihinin yanına varub erişmeleri için bir an mukaddem irsâl ve kezâlik Bosna tarafına bundan akdem ale'l-acele irsâlî fermânımız olan on bin nefer Tatar sebk-i refâtı dahi eger henüz bu vakte değin gönderilmemiş ise kat'an tevakkufu tecviz kerde-i tab'-ı saf-ı safa ittisâf-ı ilhânileri olmayub bir gün evvel onları dahi Niş üzerinden Bosnaya irsâl ve îsâl ve dîn ü devlet-i aliyyemize lâyük ırz u nâmus-ı saltanat-ı seniyyemize muvâfık mesâ'î-i cemiletü'l esâde icâle-i kemiyet-i müknet ve cenâb-ı besâlet-simâtınızdan ma'mûl tab'-ı safâ makrûnumuz olduğu üzere eslâf-ı saadet-ittisâfınızdan iz'âf-ı müzâ'af-ı hidemât-ı mevfüre ve mesâ'î-i meşküre vücûda getürmekle istihsâl-ı rızâ-yı yemn iktizâ-yı mülûkânemize bezl-i himmet vâlâ-nehmet-i hânileri me'mûldür fi evâil-i câ sene 128

A_{DVNSNMH_d__00006_00202}

[397]

Kırım Hanı Saâdet Giray Hân'a Nâme-i Hümayun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî hâlen Kırım Hânı Saâdet Giray Han dâmet meâlîhi teveccühât-ı şâhâne ki ayn-i inayetten sâdır ve telettufât-ı pâdişâhâne ki mehz-ı mevhibetten mütebâdir olur mutâlaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki a'ddâ-i dîn ve Devlet-i Aliyyemiz olan Nemçe Venedik Mehazili birbirlerine istizhâr "ve'l-küfru milletün vâhidetün" muktezasınca sâir milel-i Nasârâ'dan dahi istimdâd

ve istinsâr ile taraf taraf memalik-i İslâmiye'ye sû-i kasd ve hücum ve bazı mahallere istîlâ etmeleriyle “Kâtilü'llezîne yelûneküm mine'l-küffâr” nass-ı celîli'l-fassî üzere bi-tevfikillâhi'l-meliki'l-müteâl bu sâl-i meymenet iştimâl evvel bahârda i'lâ-i kelime-i dîni mübîn ve ihyâ-i sünnet-i seniyye-i fahri'l-mürselîn ve nasr ve te'yîd-i cünûd-i müvahhidîn için sefer-i hümâyun Nusret-makrûnumun mukarrer ve muhakkak ve bütün Donanmâ-yı Hümâyun zafer-meşhûnum sene-i sabıkadan ziyâde sefâyin-i kesîra ve mücâhidîn vefra ile Venedik keferesinin kahr ve tedmîrleri için taraf-ı Bahr-i Sefîd'den memurlar olup ve “İnnellâhe yuhibüllezîne yukâtilûne fî sebîlihî saffen keennehüm bünyânün mersûs” fahvâ-i saâdet ihtivasından ihtiyâz-ı sehm-i evfâ ümniyyesiyle bizzât Cenâb-ı Hilâfetmeâb Saltanat Nisâbımız dahi Rumeli ve Anadolu ve eyâlet-i sâireden teçhiz ve i'dâd olunan ecnâd-ı duâ i'tiyâdıyla cânib-i berden Nemçe keferesi üzerine teveccüh ve azîmet-i hümâyun-ı meymenet makrûnumuz mukarrer olup ve cenâb-ı âli-i ilhânîlerinden sebîl-i Dîn-i Mübîn ve kahr u tedmîr-i melâîn dûzah mekînde eslâf-ı saâdet insâfınızdan ziyâde mesâiy-i cemîle ve me'ser-i celile me'mûl-i tab-ı safâ makrûnumuz olup ve hâlen mevsim-i bahâr-ı meymenet âsâr erişip bu ğazâ-i ğarrâdan cenâb-ı ni'me

A_{DVNSNMH_d_00006_00203}

[398]

El-meâbları dahi mevkib-i hümâyunumuz ile mürâfekata şimdiden akd-i niyet ve bi-tevfikihî Teâlâ diyâr-ı Kırım ve muzâfâtından olan mahallerde vâki' selâtîn-i celâdet karîn ve imrâr-ı şîr-i bünyân ve mirzâyân mübâreze tâyîn ve Kırımlı ve Koğaylı vesâir kabâil-i Tatar şecaat şîâr ile atf-ı inân-ı azîmet ve vakt ü zamanıyla asker-i Nusret eserimizde bulunmaları melhuz-ı zamir-i saâdetsemîrimiz olmakla işbu nâme-i hümâyun mülâtefet numûnumuzş erefyafte-i sudur ve avatıf-ı aliyye-i hüsvânemizden otuz üç bin yedi yüz elli kuruş tirkeşbahâ..... İle ile irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vusulünde zât-ı saâdetmeâbınızda mermûz ve merkûz olan cevher-i şecâat ve âsâr-ı şehâmetmuktezâsı üzere Selâtîn-i Rüstem musâfдемirezibân ve şîr-i bünyân şecâat iksâf vesâir asâkir-i Tatar encüm-i şemâdî mevsim ve âvânıyla yanınıza istishâb ve diyâr-ı Kırım ve bucak ve muzâfâtından olan mahallerin muhâfaza ve mümâreseleri ve sâiruhde-i hamiyet kâinlerine müteretteb olan umûr ve hususları selâtînden umûr-dîde ve kâr-ezmûde olanlardan münâsib gördüklerinize kemâ yenbağî tavsiye ve sipariş ve vaktü zamanıyla bâlâda

bast ü tafsil olunduğu üzere asâkir-i Tatar zafergerdâd ile mevkib-i hümâyun hâmûn boyumuz canibine atf-ı inân-ı azîmet ve rızâ-i yümn iktizâ-i mülûkânemiz üzere harekete icâle-i kemiyet meknet ve hidemât-ı mîrûde ve mesâfy-i meşkûre vücûde getirmeye bezl-i himmet-i vâlânehmet-i hânîleri me'mûldür. Şöyle bilesiz. Fî evâhir-i Rebiulevvel sene 1129.

Kırım Hânı Saâdet Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî hâlen Kırım Hânı Saâdet Giray Han dâmetmeâlHITEVECCUHÂT-ı şâhâne ve telettufât-ı pâdişâhâne ki mahz-ı mevhibettenmütebâdir olur mutâlaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki işbu sâl-i meymenet iştîmâlde bizzât cenâb-ı Hilâfetmeâbımız Rumeli ve Anadolu ve eyâlet-i sâireden teşhiz ve i'dâd olunan ecnâd-ı vegâ i'tiyâd ile dîn ve Devlet-i Aliyyemizin düşmanı olan Nemçe keferesinden ahz-ı ... niyetiyle üzerlerine tavsiye-i azîmet-i hümâyun meymenet makrûnumuz mukarrer olup Vakti gelip erişmekle halefû's-salâtîni'l-izâm Baht Girây Sultan dâme ulüvvühû dahi bulunduğu semtlere tâbi' olan asâkir-i Tatar adüv-şikâr ile sefer-i humâyun Nusret makrûnumuzaakd-i niyet ve tahrik-i tâziyâne himmet ve atf-ı inân-ı semend-i azîmet ve cenâb-ı âli-i ilhânîlerininra'y-i rezîn ve fikr-i isâbetkarînleri üzere münâsib gördüğünüz mahalden bir kol edip düşmen-i dînî tazyik ve iğâra ile ahz-ı intikama tasdîre cenâb-ı ni'l-meâblarına muvâkaat ve mütâbaat ile bulunmaları melhuz-ı zamir-i feyz-i pezîrimiz olduğuna binâen müşârunileyh

[399]

Baht Giray Sultan dâme ulüvvühûyu bu ğazâ-i ğarrâya daveti terġib ve tahrîz ve tertîb rivâyet mâcerâ âmirârlarını ve envâ-ı iştîmâlinive şimdilik kendilerine harç-ı râh için bin altın irsâl ve inşâAllâhü Teâlâ beru taraflara çıktıklarında şâyeste-i hizmet meşkûresini olan vecih ile ve sâyenizle atâyâ-i mütevâfira-i pâdişâhânemiz ile olmasını müş'irmüşârunileyh Baht Giray Sultan dâmeulüvvühûyeemr-i şerîf-i vâcibü'l-ımtisâlimşerefyafte-i sudur olmakla bu keyfiyet cenâb-ı besâletsimâtlarının dahi ma'lûmları olmak için işbu nâme-i hümâyun mülâtefet meşhûnumuz ısdâr.....ileileirsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vusulünde râsihu'l-erkân ve hânedânmüşeyyidü'l-beyânımız olan husn-i niyyet ve hulûs-ı taviyyetiniz

muktezasınca taraf-ı bâhiru's-şerefleri dahi müşârunileyh Baht Giray Sultan'a muhabbet nâme tahrîr ve irsâl veOlan dağdağa-i vahşeti defi' ve izâme ile cihâd-ı a'dâyaterğîb ve tahrîzı ve vücûh-ı meyl ve rağbet ve envâ-i iştimâletilekalpleriniimâle ve taraf-ı saltanat-ı seniyyemizdenkendilereatâyây-ı vâfiramıza mazhar olacakların ifâde ve tefhim ve hâlen buldukları semtlere tâbi' asâkir-i Tatar encüm-i şimâr ile cenâb-ı ni'me'l-meâblarınınmünâsib gördüğünüz ve katl-i cihâd-ı a'dâ için hareket ve atf-ı inân-ı semend-i azîmet ve müstahak gördükleri kuldan düşmen-idîn ve melân-i dûzah müktesebe îsâl-ı nikâl ve istibsâl ve izmihlâl ve ahz-ı intikâmınızhâr ve gayret ve hamiyet ile bezl-i cell-i himmet eylemelerin tavsiye ve sipariş ve cenâb-ı ilhânîleri dahi mukaddemen ba's ve irsâl olunan nâme-i hümâyun-ı numunumuz canibine atf-ı inân-ı azîmet ve rızâ-i yümniktizâ-i mülûkânemiz üzere harekete icâletenkemiyet-i meknet ve hademât-ı mîrûde ve mesâfy-i meşkûre vücuda getirmeğe bezl-i himmet-i vâlânehmet-i hânîlerime'mûldür. 6 Rebiulevvel sene 1129

Kırım Hanı Saâdet Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî hâlen Kırım Hânı Saâdet Giray Han dâmetmeâlîhitahiyât-ı anber-i bâd ve teslîmât-ı abher-i nisâr ki mahz-ı inâyet-i şâhânedan sâdır ve husn-i teveccühât-ı pâdişâhânedan mütebâdir olur mütâlaa kılındıktan sonra malumunuz ola ki mütevekkilen alellâh ve müstaînen billâh işbu sene-i amîmetü'l-meymenedei'lâ-i kelime-i dîn-i mübîn ve ihyâ-i sünnet-i seniyye-i Fahri'l-Murselîn ve nasr ve te'yîd-i cünûd-ı müvahhidîn için bizzâtCenâb-ı Hilâfet-meâb Saltanat-nisâbımız Rumeli ve Anadolu ve eyâlet-i sâireden teçhiz ve i'dâd olunan ecnâd-ı vegâ i'tiyâd ile

A_{DVNSNMH_d__00006_00210

[412]

Hâlâ Kırım Hânî Saâdet Giray Hân'a yazılan Nâme-i Hümâyun müsveddesidir.

Ba'de'l-elkâb bi-te'yîdillâhi'l-Meliki'l-Muîn ber muktezâyı “Ve kâtilü'l-müşrikîne” a'dâ-i dîn-i mübîn ve küffâr-ı şirk-i âyinden Nemçe melânin inşirâre bâş olan Nâire-i şerr u fesâdlarının ihmâd ve itfâsı ve müstedây-ı hamiyet-i İslâmı ve mübteğây-ı himmet-i cihânbanî üzere eydi-i dalâlet şîâr istidrâclarına giriftar olan bilâd-ı

İslâmiyenin tahlis ve istisfâsı için “Ve eıddülehümmesteta’tümmin kuvvetin ve minribâtı’l-nhaylitürhibûnebihâdüvellâhi ve adüvveküm” nass-ı hikmet fassı üzerine tevfir-i udde ve itâd ve teksir-i ecnâd-ı cihâdi’tiyâd-ı sahîhü’l-i’tikâd ile tasmim ve niyet olunan sefer-i meymenet miâdavakt-i hareket karîb olup ve cenâb-ı celâdet meâbınızerûme-i zekiyye-i ilhânîlerinden eslâf-ı saâdetittisâfımızzamân-ı saâdetiktirânlarındai’lâyıa’lâm-ı dîn ve İslâm ve takviyet-i devletlâzîmü’l-ihtirâmımız için neşr-i livâ-i şecâat ve ızhâr-ı cüyûş-ı gayret ve hamîyyet ile nice kere mesâi-i cemîle ve âsâr-ı celîlesikarîn-i husûl olmakla indellâhi Teâlâ istîfâ-i sevâb ve teveccühât ve in’âm hidivâne ile meşmûl olan Selim Giray Han mağfîret nişânın eruğ-ı saâdetfürûğu ve hânedân-ı azîm’ş-şânımızın hayırhâh sâdıkü’l-cinâmı olmanız ile inşâAllâhü Teâlâ sıtk-ı niyet ve safâ-i taviyyet ile bu ğazâ-i ğarrâ ve vecihâd-ı a’dâda muâzadet ve mürâfakatiniz ile vüfûr-ı şehâmet mâderzâdî muktezasınca bâis-i zikr-i cemîl olacak sizden nice hidemât-ı celîle melhuz-ı pâdişâhânemiz olmakla hakkınızda neyyir-i inâyet-i aliyye-i hüsrevânemiz rahşân ve muhit-i iltifât-ı seniyye-i pâdişâhânemiz heyecân edip hassaten elbise-i fâhira-i mülûkânemizden bir sevb-i semure kaplı hil’atmurisü’l-behcetsultânî ve altmış bin kuruluş dahi ücret-i sekbânân olmak üzere atiyye-i cihânbanımız olmakla hazîne-i âmiremizden ihrâc ve nâme-i hümâyun mülâtefet numunumuz ısdâr ve dergâh-ı muallâmız kapıcı başlarından Süleymân dâme mecdühü tebliği hizmetiyle tayin ve irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vusulünde dergâh-ı saltanat-ı penâh ve bârigâh-ı hilâfet destegâhımıza olan kemâl-i sadâkat ve ihlâs ve fart-ı intimâ ve ihtisâsınız muktezâsı üzere hil’at-i fâhira ve kisve-i bâhira-i şâhânemizi merâsim-i ta’zîm ve tebcil-i birle iktisâ ve ızhâr-ı mefâhîrat-ı evfâ eylediğinizden sonra cibillet-i şecaat nihâdınızda merkûz ve zât-ı necâbet mu’tâdınızda mermûz ve meknuz olan hamiyet haddâdâd ve cevher-i vâlâterânınız muktezasınca tertîb ve teçhiz-i asâkir-i Tatar ğazâ-i mu’tâd ve teksir-i ecnâd-ı cihâd i’tiyâd edip vakt ü zamanıyla hareket ve muasker-i humâyunumuz tarafına atf-ı inân-ı azîmet ve acâleten mülâkâta sarf-ı himmet eyleyip bi-avnillâhi Teâlâ kam-ı a’dâda nihâd-ı celâdet ve i’tiyâdınızda muhammer olan cevher-i gayret ve hamiyetiniz cilveger sâha-i zuhur ve bürûz olmakla mazhar-ı rızâ-i hâtır-ı hatîr-i pâdişâhânemiz olmakla ihtimam eylemeniz hayrunnâsırîn olan Hazret-i Allah Azîmü’ş-Şân her halde tevfiik ve inâyet-i aliyyesinrefik ve bedreka-i tarik edip telâfi-i mâfât ve envâ-ı fütûhât-ı celîle husûlüyle mükâfât-ı vuud-ı cemîl müyesser eyleye. Fî evâil-i Rebiulâhir sene 1130.

[413]

Hâlâ Kırım Hânı Saâdet Giray Hân'a Nâme-i Hümâyun

Ba'de'l-erkâbbi-te'yîdillâhi Teâlâ himâyet-i millet-i beyzâ ve sıyânet-i şeriat-i ğarrâ için bu sene-i meymenet ihtivâda musammem olan ğazve-i izzet-i efzâdacenâb-ı celâdet meâbınız bundan akdem nâme-i hümâyunumuz ile mürâfekatada'vet ve ücret-i sekbânân olmak üzere hazîne-i âmiremizden altmış bin kuruş ifrâzve dergâh-ı muallâmız kapıcı başlarından Süleyman dâme mecdühû ile irsâl olunmuş idi. Hâlen hengâm-ı gazv ve cihâd hulûl etmekle inşâAllâhü Teâlâ işbu mâh-ı Cemâziyelülâ'nın beşinci gübü Edirne Kazasına rezk-i râyât-ı hareket ve nasb-ı hıyâm-ı azîmet ve isticmâm-ı rekâib için birkaçgün meksten sonra veçhe-i merama tevcih-i vücûha'lâm zafer irtisâm kılınmak mukarrer ve muhakakk olup ve cenâb-ı meâlî intisabınızdan bu hânedân-ı bir ve ihsân ve dûdemân-ı rasînü'l-erkânımız âbâ-i emcâd ve ecdâdı âli-i nejdâdınızdan mevrûs-i hulûs fuâd ve sıtk-ı nihâdınız muktezasınca ızhâr-ı gayret-i dîn-i perverî ve icâle-i hamiyet şehâmetgüsterî ile bu ğazâ-i garrâdaensâr-ı dîn-i mübîne münâseret ve envâ-ı me'ser-i cemile vücûda getirmeğe mübâderet melhuz-ı mülûkânemiz olmakla hakkınızda pürtohurşîd-i âtîfet hidîvânemizle meân ve ummân-ı peykerân-ı inâyet ve ihsân-ı şâhânemiz feyzân eyleyip mürhefât murassa' niyâm hüsrevânemizden bir kabza mücevher şimşîr zafer-i te'sîr-i hâkâni ve bir tirkeşlü'lü'kâr ve bir mükemmel evibe-idilkeş ve hazâin-i âmiremizden otuz üç bin yedi yüz elli kuruş bahâyı tirkeş ve halefû's-selâtîni'l-izâmKağılgay Sultan dâmeulüvvühûye harç-ı râh iki bin beş yüz ve Nureddin Sultan dâme ulüvvühûya harç-ı râh iki bin ve Niş havâlisine memur Halîm Girây Sultan ve Vidin tarafına memur Sultan dâmeulüvvühümâya biner kuruş ve bu cihâd Nusret meâbdacenâb-ı saâdetnisâbınız ile hemrikâb olan selâtîn-i âli tibârve ümerâ-i nâmdâr ve şîrniyânşecâat şîâr vesâira'yân-ı kuzât-ı Tatar adüv şikâra elli sevb-i hul' serâser-i behcet eser-i in'am ve ihsânımız olmakla işbu nâme-i hümâyun mülâtefet-numunumuz ısdâr ve dergâh-ı muallâmız kapıcı başlarından Ali dâme mecdühû teblîği hizmetiyle ta'yîn ve irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vüsûlünde bârigâh-ı bülend-i âvân-ı âsitân-ı saltanat âşiyânemize olan kemâl-i sadâkat ve ihlâs ve nihâyet hulûs ve ihtisâsınız müsted'ası üzere mürâât-ı merâsim-i ta'zîm ve tebcil-i birle inâyet ve ihsânımız olan şimşîr-i adüvv-i tedmîrhüsrevânemizibend-i meyân-ı hamiyet perver ve tirkeş-i dil pezîrmülûkânemizizüyûr-ı kemer-i saâdet eser ve evbe-i râhatresânıfezâ-i kazâda sâyebân ve bahây-ı tirkeşi mevsûl-i hürde kabul ve ihrâz-ı

merâtibibtihâc ve imtiyâz eyledikten sonra selâtın-i müşârunileyhimein'âmât şâhânemiz olan

A_{DVNSNMH_d___00006_00211}

[414]

Akçeleri îsâl ve umum hil'atlerini dahi kânun-ı sâbikâ-i cengizyân ve miâd-ı sâlîfeilhânîyân üzere alâhaseb-i merâtibihim ve istihkâkihim her birine ilbâs ve “harrizî'l-mü'minîne ale'l-kitâl” fahvâ-i saâdet iştimâli üzere sebîl-i kazâ ve cihâdatahrîz ve terğîb ve kemâyenbağî teçhiz ve tertîb ve inşâAllâhü Teâlâ ordu-yı Hümâyunumuz Sofya sahrasına vürudundan mukaddem muasker-i zafer rehberimze vusule icâle-i semend-i himmet eyleyip nihâd-ı celâdet i'tiyâdınızdameremûz ve meknuz olan cevher-i şecâat ve âsâr-ı gayret ve hamiyetiniz ccilvegersâha-i zuhur ve buruz olmakla sebîl-i dîn-i mübînime 'ser-i celîle ve mesâiy-i cezîle vücuda getirmekte eslâfınıza musâbakat ile isticlâb-ı rızâ-i hâtır-ı hatîr-i mülûkânemize ihtimâm ve dikkat eylemeleri me'mûldür. Şöyle bilesiz. Fî evâil-i Cemâziyelevvel sene 1130.

[415]

Hâlâ Kırım Hânı olan Saâdet Giray Hâna Nâme-i Hümâyun

Ba'de'l-elkâb bermuktezâ-i himmet-i âlîrütbet-i cihanbânîtevfikât-ı Rabbânî ve te'yîdât-ı Sübhânî birle işaatmerâsim-i kazâ ve takvîyet-i millet-i beyzâ için bu sene-i meymenet-i ihtivâda Anadolu ve Rumeli'nden teçhiz ve ihtişâd olunan asâkir-i cihâdi'tiyâdımız ile düstîr-ı ekremmüşîr-i efhamnizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem vezir-i a'zam ve serdâr-ı ekremim ve dâmâd-ı muhteremimİbrâhim Paşa edâmallâhü Teâlâ iclâlehû ve zâafe bin-nusrive't-te'yîd iktidara müstaînen billâhi ve mütevekkilenailellâhisûb-ı maksuda tevcih-i i'lâm zafer-i ittisâmazîmet eylemek üzere fermân-ı hüsrevânemiz şeref resân nüfuz ve cerayn olup ve cenâb-ı ni'me'l-meâbınızme'mûl-i hidîvanemiz olan satk-ı tavîyet ve cevher-i hamiyet dînperverîmüsted'âsınca bu kazâ-i şeref efzâdaserdâr-ı erkânımız ve dâmâd-ı muhteremimiz müşârunileyhemürâfakat ve i'lâ-i kelime-i ulyâ-i dîn-i mübîn ve himâyet-i i'zâz-ı müslimîndemuâzadet ve ensâr-ı dîn-i kavime munâsarete davet ile mülâtefet-i pâdişâhânemizemakrûn iki defa ısdâr ve irsâl olunan nâme-i hümâyunumuz mucebinceserdâr-ı ekremim ve dâmâd-ı muhteremim müşârunileyh

Filibe sahrâsına vusul ve rezk-i a'lâmnüzül etmezden mukaddem muasker-i zafer-i rehberimize iltikânız melhuz-ı pâdişâhânemize olmakla işbu nâme-i hümâyun mülâtefetmakrûnumuzısdâr ve dergâh-ı muallâmızda bil-fiil müteferrikabaşı olan kıdvetü'l-emâcidvel-ekârim Mustafa zîdemecdühû ile irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vüsûlünde zât-ı necâbetâyâtınızdamerkûz ve tînet-i bâhiru's-şehâmetinizdemûde' ve mermûz olan gûher-i asâlet ve Âsâr-ı şecâat ve mezîd-i reşâd ve şeddâdmuktezâsı üzere havze-i hukûmetiniz olan diyâr-ı Kırım ve muzâfâtından olan mahallerin muhâfaza ve mümâresesiumurunu vesâir uhde-i hânîlerinemüteretteb olan hususları mücerrebü'l-etvâr olan selâtîn-i umûr-i dideden münâsip gördüğünüze tavsiye ve tefviz ve cenâb-ı saâdetâyâtınızselâtîn-i celâdet karîn ve ümerâ-i şîr-i bünyân ve mirzâyân mübârezetemîn ve Kırımlı ve Nogaylı vesâir Tatar encüm-i şimâr ile ref-i livâ-i nehzat ve bast ve tafsil olunduğu üzere muaskeri hümâyun meymenet makrûnumuz canibine atf-ı inânsür'at ve melhuz-ı mülûkânemiz üzere harekete icâle-i kemiyet meknet eyleyip bu kazâ-i saâdetiktizâdabâis-i zikr-i cemîl ve muris-i şerefe-i cezîl olur mesâiy-i hamide ve me'ser-i pesendîde vücuda getirmekle istihsâl-i rızâ-i hümâyunumuza bezl-i takdîne-i himmet vâlâmünkabet-i hânîlerime'mûldür. Şöyle bilesiz. Fî 18 Cemâziyelâhirsene 1130

A_{DVNSNMH_d__00006_00225

[442]

Hâlâ Kırım Hanı Saâdet Giray Hân'a Nâme-i Hümâyundur

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hânı olan Saâdet Giray Han dâmet meâlîhi tahyiyât-ı behiyât-ı şâhâne ve teslîmât-ı selîmât-ı pâdişâhâne ki husn-i teveccühât-ı peykerâne-i husrevânedden fâyih olur mutâlaa kılındıktan sonra malumları ola ki cenâb-ı celâdet meâbınız kiyâseten ve şehâmeten ve sadâkaten ve şecâaten eslâf-ı saâdet ittisâfınız etem ve ekmeli olup zât-ı şahâmet âyâtınızda merkûz ve taviyyet-i pâkize-i tînetinizde muntavî ve mermûz olan alâmet-i besâlet ve âsâr-ı sadâkat muktezasınca sizden her halde sıtk-ı niyyet ve hulûs-ı taviyyet ile Dîn ve Devlet-i Aliyyemize layık hademât-ı celîle ve mesâiy-i cezîle melhuz-ı hümâyunumuz olmakla emrinize sebab-i takviyet ve şânınıza bâis-i iz ve rif'at olmak için hatt-ı hümâyunumuz şevket makrûnumuz ile Kırım Hanlığı'nın kemâ kâne

cenâb-ı celâdet meâbınıza takrir ve ibkâsını müş'ir berat-ı âlişânı meâlî nişânımız ile işbu nâme-i hümâyun mülâtefet makrûnumuz şeref-bahş sudur ve hakkınızda bahr-i zâhir-i atûfet şâhânemiz heyecân ve neyyiz-i âlem efrûz-ı mekârim-i seniyye-i pâdişâhânemiz lemâan edip hâssa-i elbise-i fâhira mülûkânemizden bir sevb-i semûre kaplı hilât-i mûrisü'l-behçeti's-sultânî on bin kuruş dahi ücret-i sekbânân olmak üzere hazâini-i âmiremizden ihraç ve dergâh-ı muallâmız Kapucubaşlarından (Boş) dâme mecdühû tebliğ hizmetiyle ta'yîn ve irsâl olunmuştur. İnşâAllâhü Teâlâ vüsûlünde hânedân-ı bir ve ihsân vedûdmân-ı muhalledü'l-erkân hilâfet nişânımıza olan kemâl-i sadâkat ve ihlâs ve mezîd-i intimâ ihtisâsınız muktezâsı üzere hil'at-i fâhira ve kisve-i bâhira-i şâhânemizi merâsim-i tebcil ve ta'zîm birle züyûr-ı dûş ve bir ve ücret-i sekbânân olan meblağ-ı mezbûru dahi mevsûl mevkii-i kabul ve mahalline sarf ve ihrâz-ı merâtib ibtihâc ve imtiyâz eyledikten sonra cenâb-ı saâdet simâtınızdan melhuz-ı mülûkânemiz olan mezîd-i reşâd ve reviyet

[443]

ve kemâl-i sadâkat ve şehâmet müsted'âsınca kalem ve hükûmetiniz olan Kırım ve muzâfâtının tanzim ve tensik-i umurunda ve etrâf ve havâlîsinde vaki serhadd-i mensûremizde iktizâ eden hademât-ı dîn ve Devlet-i Ebed Müddetimiz'in temşîtinde bezl-i cell-i himmet ve bundan akdem Bahtgirây'ın hılâf-ı sulh ve salâh Moskovlu'dan sebî ve istirkâk eylediği üsârânın vedfa-i uhde-i ihtimâmın kılındığı üzere her kim yedinde bulunur ise bir an evvel ve bir sâat mukaddem ahz ve cem' ve Kapucu mûmâ ileyh ve mukaddemen mübâşir ta'yîn olan Mehmed dâme mecdühû marifetleriyle red ve teslimi ile tahsil-i rızâ-i hümâyun mülûkânemize an samîm-i dil ve cân-ı dikkat ve ihtimâm ve sarf-ı nakdîne-i tâb u tevân eyleyesiz. Fî evâhir-i Receb sene 1131.

A_{DVNSNMH_d__00006_00250

[493]

Kırım Hânı Saâdet Giray Han dâme meâliye hûye Nâme-i Hümâyun Saâdet-makrûn Müsveddesidir

Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî bil-fiil Kırım Hanı olan Saâdet Giray Hân

dâmemeâlihî mihr-i irtışam şâhânediyâm ve dâd-ı ihtitâm birrişâhâne ki mahz-ı hub ve velâdan sânih ve teveccühât-ı peykerâne-i hüsrevânemizden layuh olur mütâlaa kılındıktan sonra malumları ola ki bundan akdem rıka-i itaatten serkeşide olan Kabartî taifesinin te'dîb ve güşmâlleri ile kerfve-i şikâk ve inâddan semt-i salâh ve inkiyâda ircâ' ve iâdeleri için mefâhiru'l-aşâyir ve'l-kabâil şîrîn beyleri ve mirzaları zîde kadruhümün ittifâk ve ittihâdlarıyla ol sûba atf-ı inânyekrân-ı azîmet eylemiş idiniz. Taife-i mezbûreden bazıları henüz câdde-i itâate gelmekten ibâ ve inâdlarında ısrar ile sa'bü'l-mürûr olan senksitân mahallere ilticâ eylemeleriyle İnşâAllâhü Teâlâ itmâm-ı mehâm için bu kış ol taraflarda âsûde-nişînmeştâ olmanız muktezî olduğun arz ve inhâ eylemeniz ile cümle ittifâkıylaıstabûr ve ma'kûl ve münâsib gördüğünüz vecih üzerine amel ve hareket ve inşâAllâhü Teâlâ bir gün evvel itmâm-ı mehâma bezl-i kudret ve bu mühim hatîrde temşît-i umurunuz medâr ve takvît için hâssa-i hul-i fâhira-i pâdişâhânemizden semûr-ı fâyizi's-sürûr kaplı bir sevb-i hil'at mûrisü'l-behcet ve hazâne-i peykerâne-i avâtıf-ı seniyye-i şâhânemizden on bin kuruş i'tâ ve ihsân-ı hidîvânemiz ile işbu nâme-i hümâyun mevhibet-makrunumuz isdâr ve dergâh-ı muallâmız kapıcıbaşlarından tebliğine memur olan iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim (Boş) Dâme mecdühû ile irsâl olunmuştur. Ve lede'l-vusûl hânedân-ı müşeyyedü'l-erkânımıza olan ihtisâs ve hulûs-ı taviyyetiniz muktezasınca inâyet ve ihsanımız olan hil'at-i fâhira ve kisve-i zâhiramızılhutuvât-ı ta'zîm ve iclâl ile istikbâl ve iktisâ ve atıyye-i behiyyemiz olan nukudu dahi ahz ve ızhâr-ı mübâhât ve ifithâr-ı pîşmâr ve inşâAllâhü Teâlâ vakt ü zamanıyla itmâm-ı mehâmma kıyam ve bi-tevfikillâhi'l-meliki'l-allâm tâife-i merkûmenin ahvâline nizâm-ı tâm ile zât-ı sadâkat simâtınızda merkûz ve cibillet-i saâdet ittisâfınıza muhammer ve mermûz olan âsâr-ı necâbet ve vakur-ı hamiyet müsted'âsınca Dîn ve Devlet-i Aliyyemize nâfi' ve lâyıq ve ırz ve namus-ı saltanat-ı seniyyemize muvafık mesâi-yimebrûre ve maâsır-ı meşkûre vücuda getirmeğe bezl-i cell-i ihtimâmeyleyesiz. Ve Devlet-i Aliyyemize tâbi Birayaş tâbir olunan Kazak Taifesi geçen sene hılâf-ı şurût-ı müsâleme Moskov Çarı Memleketinden İşûm ve Harkovi nâhiyelerinde bid-defaât hücum ve ahalisinin emvâl ve eşyaların ğârat ve devâb ve mevâşîlerinsürüp ve ol nevâhîde çâr-ı müşârunileyh canibinden nasb olunan zâbitin hânesin basıp oğlunu katl ve emvâl ve eşyasın ğârat eylediklerin Çâr-ı müşârunileyh tarafından münbais ve hâlen Âsitâne-i Saâdet âşiyânımızda ikâmet üzere olan elçisi arz ve inhâ ve şurût-ı musâlaha üzere ğârat olunan emvâl ve eşyaları alıverilip muktezâ-i şer-i kavîm icrâ olunmasını istid'â etmekle bu hususun ru'yet ve hak ve adl üzere mukil ve

hasmıuhde-i ihtimâm hânîlerine müteretteb olan umurdan olmakla bu ahvâli dahi Kuyucubaşı mûmâileyh muvaffakatiyle tetebbu' ve istiksâ ve ber muktezâ-i şeriat-i ğarrâ fasl ve merâm-ı adâleti icrâ ile def ve ref-i nizâa ihtimâm eyleyesiz. Şöyle bilesiz. 6 Teşrinievvel 1133.

S.(1,2,3,4,5).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00002},A_{DVNSNMH_d__00006_00005},A_{DVNSNMH_d__00006_00006})

Kırım Hânı El-Hâc Selim Giray Han'a yazılan mektuptur.Kırım'daki Müslümanları dış tehditlerden korumak ve düzeni sağlamak için Kerş ve Tuman Boğazına yapılacak kalenin yerinin tespiti için gönderilen Humbaracıbaşı mimar Osman ve Bina Nazırı Mustafa'nın kale yapılacak yerin kumsal olduğu için kale yapmaya uygun olmadığını belirtmesi hakkındadır.

Zilkade sene 1113/ 1702

S.(5,6,7,8).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00006} A_{DVNSNMH_d__00006_00007})

Kırım Hânı El-Hâc Selim Giray Han'a yazılan mektuptur.Kerş ve Tuman Boğazında ve deniz ortasında daha önce yapılan kalenin eskidiği, yapılan inceleme sonucu kumsal olduğu için yenilemenin imkanı olmadığı ve Temrük adlı yere yeni bir kalenin yapılması için gerekli malzemenin temin edilmesi ve bunun için Kaptan Mehmed Paşa ile birlikte donanmanın gönderildiği hakkındadır.

Muharrem Sene 1115 /1704

S.(14,15,16,17).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00010},A_{DVNSNMH_d__00006_00011}, A_{DVNSNMH_d__00006_00012})

Kırım Hânı El-Hâc Selim Giray Han'a yazılan mektuptur.Osmanlı İmparatorluğu'nun Lehistan Kralı ve Rus Çarı ile yaptığı antlaşmanın gereği olarak sınırların belirlenmesi için Özi Valisi Yusuf Paşa ile Rus ve Lehistan komiserlerinin bir araya gelip sınırları belirlemesi hakkındadır

Safer Sene 1115/1704

S.(27,28).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00017})

Kırım Hânı Selim Giray Han'a yazılan mektuptur.Padişahın tahta çıkışını bildirmek için Kırım Hân'ına bu mektupla birlikte samur bir elbise gönderilmiştir.Kırım'da bulunan kalelerden top atışı yaptırılması ve çeşitli şenlikler düzenlenmesi istenilmektedir.

Rebiulevvel Sene 1115 /1704

S.(71,72,73,74).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00039,A_{DVNSNMH_d__00006_00040})

Kırım Hânı Selim Giray Han'a yazılan mektuptur.Kırım'da Aknedi burnu denilen yerde daha önce yapılmış olan kalenin top ile güçlendirilmesi ve surlarının yenilenmesi için bina nazırı Mustafa ve Mimar Mehmed'in yaptıkları inceleme sonucu bir seneden uzun süreceğini bildirmesi üzerine onlara yardımcı olarak donanmanın gönderilmesi ve gerekli her yardımın yapılması hakkındadır.

Zilhicce Sene 1115 /1704

S.(99,100,101).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00053,A_{DVNSNMH_d__00006_00054})

Kırım Hanı Gâzî Giray Han'a yazılan mektuptur.Babası Selim Giray Han'ın ölümü üzerine tahta geçen Gâzî Giray Han'a ve kardeşi Kaplan Giray Han'a taziyeler iletilmekte ve dünyanın faniliğine ayetlerle vurgu yapılmaktadır.Babası ile olan bütün dostane ilişkilerin aynı şekilde devamı için temennilerde bulunmaktadır.Silah,top vesair eksik ve ihtiyacın donanma ile ilkbaharda gönderileceği bildirilmektedir.

Şa'ban 1116/1705

S.(101,102,103).B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00054,A_{DVNSNMH_d__00006_00055})

Kırım Hanı Gâzî Giray Han'a yazılan mektuptur.Aknedi burnunda yapımına devam eden kalenin eksik kalan yerlerinin tamamlanması için lazım olan kereste ve ağacın Çerkez dağlarından temin edilmesini, bunun için de Eflak ve Boğdan'dan iki yüz

askerin Kırım'a gönderildiği, Kırım'a ulaşır ulaşmaz Kaplan Giray Han'ın başlarında bulunarak onları Çerkez dağlarına götürmesini söylemektedir.

Zilhicce sene 1116 / 1705

S.(148).B(A_{DVNSNMH_d___00006_00077})

Kırım Hanı Gâzî Giray Han'a yazılan mektuptur. Aknedi burnunda yapımına devam eden yeni kalenin ve Temruk kalesinin eksik kalan mevzilerinin kale muhafızı Mehmed Paşa tarafından bu sene tamamlanması için lazım olan kereste ve ağacın geçen sene olduğu gibi Çerkez dağlarından temin edilmesi ve Kızıltaş gölünden taşınması , bunun için de Kaplan Giray Han'ın görevlendirilmesi hakkındadır.

Zilkade sene 1118/1707

S.(149,150).B(A_{DVNSNMH_d___00006_00078})

Kırım Hanı Kaplan Giray Han'a yazılan mektuptur. Gâzî Giray Han Kırım beldelerini korumada,halkın işlerine çözüm bulmada yetersiz olduğu için görevden azledilmiş ve yerine Kaplan Giray Han getirilmiştir. Padişahın mektupu ile birlikte samur kalpak ,mücevher kabzalı kılıç ve değerli taşlarla süslü bir okluk hediye edilmiştir.

Zilhicce sene 1118/1707

S.(166).B(A_{DVNSNMH_d___00006_00086})

Kırım Hanı Kaplan Giray Han'a yazılan mektuptur.Kırım'ın bütün işlerinin düzenlenmesi ve hudutların korunması ve benzer işler için üç bin hediye altın ve mektup mirahur vekili İbrahim ileKırım Hân'ına gönderilmiştir.Kırım'da huzursuzluk çıkarıp sadakatsizlik edenlerin cezasını verebilirsiniz diyor.

Şevvâl sene 1119 /1708

S.(193,194,195,196).B(A_{DVNSNMH_d___00006_00100,A_{DVNSNMH_d___00006_00101})

Kırım Hanı Devlet Giray Han'a yazılan mektuptur.Sultan Mustafa'nın ölümü üzerine tahta geçen padişahın ,Rus Çarı ile otuz yıldır devam eden barış antlaşmasını

yenilemesi ve bu antlaşmaya Kırım Hân'ının da uymasını istemesi ve Rus topraklarına saldırması muhtemel taifelerin kontrol edilmesi hakkındadır

Zilhicce sene 1121/1710

S.(196,197).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00101,A_{DVNSNMH_d__00006_00102})

Kırım Hanı Devlet Giray Han'a yazılan mektuptur. Nogay kabilelerinden, Nayman, Kokrat aşiretinden kişiler Tatarlar ile birleşip Nayman aşiretini basıp 5 kişiyi katli edip mallarını da gasp etmişlerdir. Özi Vâlisi Yusuf paşa'nın bu eşkiyaları yakalamak için görevlendirilmesi hakkındadır.

Zilkade Sene 1121/1710

S.(205).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00106})

Kırım Hanı Devlet Giray Han'a yazılan mektuptur. Daha önce Kağılgay olan Saadet Giray Sultan'ın ihtilal yapmaya çalışmasından dolayı kağılkaylıktan azledilmiş ve yerine Baht Giray Sultan gelmiştir. Saadet Giray Sultan'ın da Kırım'dan Kefe'ye ,oradan da bir gemi ile gönderilmesi hakkındadır.

Recep 1122 /1711

S.(240).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00123})

Kırım Hanı Devlet Giray Han'a ve İsmail Paşa'ya yazılan mektuptur. İngiltere ve Hollanda elçilerinin girişmeleriyle Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan barış ve İsveç kralının Lehistan topraklarından geçerek ülkesine dönmeye karar vermesi üzerine başına bir iş gelmemesi için her türlü tedbirin alınmasına dair .

S.(241,242,243).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00124,A_{DVNSNMH_d__00006_00125})

Kırım Hanı Devlet Giray Han'a yazılan mektuptur. İngiltere ve Hollanda elçilerinin girişmeleriyle Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan barış ve İsveç kralının Lehistan topraklarından geçerek ülkesine dönmeye karar vermesi üzerine başına bir iş gelmemesi için her türlü tedbirin alınması ve dört bin altın gönderilmesi hakkındadır.

Recep Sene 1124/1713

S.(277).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00147})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Hotin kalesinin yapılması ve sınırlardaki bazı eksiklerin giderilmesi için Anadolu ve Rumeli'den asker gönderildiği ve bu askerlere Rumeli Vâlisi Abdi paşa'nın serasker (baş komutan) tayin edildiği ,oraya vardıklarında onlara katılmasının gerekliliği hakkındadır.

Cemâziyelevvel sene 1125 /1714

S.(295,296).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00151})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur. Hotin kalesinin yapılması ve sınırlardaki bazı eksiklerin giderilmesi için Anadolu ve Rumeli'den asker gönderildiği ve bu askerlere Rumeli Vâlisi Abdi paşa'nın serasker (baş komutan) tayin edildiği ,oraya vardıklarında onlara katılmasının gerekliliği ve Lehliler ile olan anlaşmalar uyarınca onların topraklarına girilmemesi hakkındadır.

Şaban sene 1125 / 1714

S.(300,301).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00154})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur. Hotin kalesinin yapılması ve sınırlardaki bazı eksiklerin giderilmesi için serasker (baş komutan)Abdi Paşa ile yapılan işbirliğinden hoşnut olunduğu için iki bin tuğralı altın gönderilmesi ve kış yaklaştığı için yerine birini bırakarak Kırım'a gidebileceği hakkındadır.

Zilhicce sene 1125 / 1714

S.(310,311,312,313).B(A_{DVNSNMH_d__00006_00159},A_{DVNSNMH_d__00006_00160})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Rus çarı ile yapılan yeni anlaşmanın maddeleri ve Rus-Osmanlı sınırının nereden başlayıp nereden bittiği ve sınırda bulunan Kazakların Erel ve Samad'da nerelere iskan edileceği hakkındadır.

S.(314,315).B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00161})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Rusya ile yapılan barış antlaşmasının bozulmaması için tatar askerlerinin kontrol altında tutulması, Özi vâlisi ve serasker olan Abdi Paşa'nın Kazak ve İsveçlülerin Kili kasabasında kışı geçirmeleri için hazırlık yapması hakkındadır.

Şevval Sene 1125 /1714

S.(316,317).B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00162})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yeniden yapılan barış antlaşmasını bozacak herhangi bir sınır tecavüzünden ve saldırıdan emin olmak için Tatar ve Kazakların kontrol altında tutulmasının gerekliliği ve havaların ısınmasıyla sınırların belirleneceği hakkındadır.

Muharrem Sene 1126 /1715

S.(317,318).B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00162},A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00163})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur. Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında eskiden Karlovice denilen yerde yapılan barış antlaşması ve Hotin kalesinin eksiklerinin giderilmesinin önemi ,askerler için 40 bin kuruş ve Kaplan Giray Han'a hazineden iki bin tupralı altın gönderilmesi hakkındadır.

Rebiulahir sene 1126 / 1715

S.(318,319,320).B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00163},A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00163}, A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00164})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Rus çarının hududların belirlenmesi için görevlendirdiği General Şermetoğlu ile Osmanlı'nın görevlendirdiği Hacı Mehmed, İbrahim ve Mevlana Murad'ın sınırların belirlenip düzenlenmesi için görevlendirildiği, Tatar askerlerinin sınırları geçip leh ve rus topraklarına saldırmasının engellenmesi hakkındadır.

Rebiulevvel sene 1126 / 1715

S.(331,322,333,334).B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00169,A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00170,A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00171})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Özbek ve Harzem hanlarının gönderdiği elçiler sınırdan Osmanlı topraklarına girer girmez karşılanmaları ve gerekli önemin gösterilmesi, Hacca gitmek niyetiyle yola çıkıp,elçiyim diyerek kendilerine kolaylık sağlamaya çalışanların tespiti için ellerindeki belgelerin incelenmesi hakkındadır.

Şaban Sene 1126 /1715

S.(338,339,340).B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00173,A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00174})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.İstanbul'da kalan Rusya ve Lehistan elçileri ile yapılan antlaşmalar ve bu antlaşmaların gereği olarak Kırım'da sınırların belirlenmesi ve Rus topraklarına yönelik Tatar saldırısına müsaade edilmemesi hakkındadır.

Rebiulahir Sene 1126 / 1715

S.(344,345,346).B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00176,A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00177})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Venedik'in Mora'yı ve Bosna toprağından bir kısmını işgal etmesi üzerine Osmanlı Ordusu ve donanmasının savaşa gittiği, Kırım hânının da beş bin Tatar askeri ve onlara tayin edeceği bir komutanla iştirak etmesinin istendiği, geride kalanların ise Rus ve Leh topraklarına saldırmamalarının tenbih edilmesi hakkındadır.

Rebiulahir Sene 1127/ 1716

S.(371,372)B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00189,A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00190})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Venedik'e karşı girişilen savaşta on bin Tatar askeri ile yardım edilmesi ve askerinin ücreti ile bir miktar da hân için para gönderildiği , Venedik'e karşı savaşırken Nemçe topraklarına saldırılmamasına azami gayret gösterilmesi hakkındadır.

Rebûlâhir 1128 /1717

S.(372,373,374,375)B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00190,A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00191})

Kırım Hanı Kaplan Giray Hân'a yazılan mektuptur.Venedik'in donanma ile Preveze, Yanya, Karlı ili ve civarına gelmesi üzerine Nemçe'nin de daha önce yapılan barış antlaşmalarını askıya aldığı bildirilmesi üzerine Kırım Hân'ının yerine birisini bırakarak en az otuz bin olmak üzere bulabildiği kadar Tatar askeri ile hemen Edirne'ye gidip Osmanlı ordusuna katılması, eğer yetişemezse ,Niş'e kadar gidip orda katılmasının emri hakkındadır.

Cemaziyelevvel Sene 1128 /1717

S.(397,398)B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00202,A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00203})

Kırım Hanı Saadet Giray Hân'a yazılan mektuptur.Venedik ve Nemçe'nin birleşerek Osmanlı topraklarına saldırması ve bazı yerleri işgali üzerine,Kırım hânından Koğaylı ve Kırmılılardan müteşekkil bir bir Tatar ordusu ile Osmanlı ordusuna katılması istenmekte ve yapılacak olan savaşın gerekçeleri ayetler ile desteklenmektedir.

Rebiulevvel sene 1129 / 1718

S.(398,399)B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00203})

Kırım Hanı Saadet Giray Hân'a yazılan mektuptur.Nemçe'ye karşı girişilen savaşta Baht Giray ile birlikte bir tatar ordusunun gönderilmesi, bunun cihad olduğundan dolayı Müslümanların katılması gerektiği ve masraflar için bin altın gönderildiğine dairdir.

Rebiulevvel sene 1129 / 1718

S.(412)B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00210})

Kırım Hanı Saadet Giray Hân'a yazılan mektuptur.Din düşmanı Nemçelilerle yapılmakta olan cihada elindeki kuvvetlerle birlikte katılması,ecdâdı Selim Giray

Han gibi dine hizmet etmesi ,Samur bir elbise ile askerlere verilmek üzere 60 bin kuruş gönderildiğine dair mektuptur.

Rebiulâhir sene 1130 /1719

S.(413,414)B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00210},A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00211})

Kırım Hanı Saadet Giray Hân'a yazılan mektuptur.Devam eden gaza ve cihad için kapıcı başlarından Süleyman ile Kırım askerlerine 60 bin kuruş, Kağılgay Sultana iki bin beş yüz ,Nureddin Sultana iki bin, Niş memuru Halim Giray Sultana ve Vidin Memuru sultana biner kuruş gönderilmesi hakkındadır.

Cemâziyelevvel sene 1130 / 1719

S.(415) B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00211})

Kırım Hanı Saadet Giray Hân'a yazılan mektuptur.Anadolu ve Rumeliden toplanan askerlerin Damat İbrahim Paşa komutasında Allah ,din ve devlet için savaşmak üzere Filibe ovasında olduğu ,bu cihada emri altında bulunan Kırmımlı,Nogaylı vesair Tatarlardan oluşan birliklerle katılması gerektiği hakkındadır.

Cemaziyelahire Sene 1130 /1719

S.(442,443) B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00225})

Kırım Hanı Saadet Giray Hân'a yazılan mektuptur.Saadet Giray Han'ın sadakati ve yardımlarından dolayı kendisine samur kaftan ve nişan gönderilmiştir.Baht Giray'ın aldığı Rus esirlerin mübaşir tayin edilen Mehmed vasıtasıyla hemen geri teslim edilmesi bildirilmiştir.

Receb sene 1131 / 1720

S.(493) B(A_{A_{DVNSNMH_d__00006_00250})

Kırım Hanı Saadet Giray Hân'a yazılan mektup müsveddesidir.Devlete itaat etmeyen Kabarti taifesini yola getirdiğinden dolayı memnuniyet duyduğu, samur kaftan ile 10 bin kuruş gönderildiği, Birayaş adlı Kazak taifesinin Rusyaya bağlı İşüm ve Harkovi'ye hücum ederek oranın sorumlusunun oğlunu öldürdüğü, mallarını

yağmaladığı, İstanbul'da bulunan Rus elçinin malların geri alınması için rica etmesi üzerine yazılan mektuptur.

Teşrinievvel 1133 /1721

6.1. Belgelerin Konulara Göre Tasnifi

6. Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri'nden transkript ettiklerimizi konularına göre Askeri, İktisadi, İdari ve Dini olarak dört grup olarak tasnif ettik. Bazı Nâme-i Hümâyûnlar iki grupta da değerlendirilebileceği için her iki grupta da ayrı ayrı ele alınmak suretiyle bahsedilmiştir. Konularına göre tasnif edilen belgelerde geçen elklara da değinilmiştir.

6.1.1. Askeri Nitelikli Belgeler

A_{DVNSNMH_d__00006_00002} no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan II. Mustafa tarafından Selim Giray Hân'a yazılmıştır. Selim Giray Han için elkab olarak sadece "El-Hâcc" kullanılmıştır. Askeri nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00006} no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan II. Mustafa tarafından Selim Giray Hân'a yazılmıştır. Selim Giray Han için elkab olarak "El-Hâcc" ile birlikte "El-Hâcc , Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî" kullanılmıştır. Askeri nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00010} no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan II. Mustafa tarafından Selim Giray Hân'a yazılmıştır. Selim Giray Han için elkab olarak sadece "El-Hâcc" kullanılmıştır. Askeri nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00039} no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III. Ahmed tarafından Selim Giray Hân'a yazılmıştır. Selim Giray Han için elkab olarak "Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz hitta-i şehâmet fûrûğ-efrûz-ı âsâr-ı kiyâset sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî" kullanılmıştır. Askeri nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00054 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Gazi Giray Hân'a yazılmıştır.Gazi Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-eşemm alem-efrâz-i hıtta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî “ kullanılmıştır. Askeri nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00077 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Gazi Giray Hân'a yazılmıştır. Gazi Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıtta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî “ kullanılmıştır.Askerî nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00147 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Hân için elkab olarak “hayrhâh-ı hâlisu'l-cinân” kullanılmıştır.Askerî nitelikte belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00151 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Hân için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıtta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır.Askerî nitelikte belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00154 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Hân için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hıtta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır.Askerî nitelikte belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00161 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Hân için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.Askerî nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00162 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Hân için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.Askeri nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00163 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Hân için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.Askeri nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00189 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Hân için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.Askeri nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00190 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Hân için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî “ kullanılmıştır.Askeri nitelikte belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00202 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Hân için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır.Askeri nitelikte belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00203 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Hân için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır.Askeri nitelikte belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00203 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Hân için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-

fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır.Askeri nitelikte belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00210 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Hân için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.Askeri nitelikte bir belgedir

A_{DVNSNMH_d__00006_00210 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Hân için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.Askeri nitelikte bir belgedir

A_{DVNSNMH_d__00006_00211 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Hân için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.Askeri nitelikte bir belgedir

A_{DVNSNMH_d__00006_00225 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Hân için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî “ kullanılmıştır. Askeri nitelikte bir belgedir

A_{DVNSNMH_d__00006_00250 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Hân için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî “ kullanılmıştır. Askeri nitelikte bir belgedir

6.1.2. İktisadi Nitelikli Belgeler

A_{DVNSNMH_d__00006_00162 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İktisadi nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00189 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İktisadi nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00210 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İktisadi nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00210 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İktisadi nitelikte bir belgedir.

6.1.3. İdari Nitelikli Belgeler

A_{DVNSNMH_d__00006_00017 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Selim Giray Hân'a yazılmıştır.Selim Giray Han için elkab olarak “El-Hâcc” kullanılmıştır. İdari nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00053 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Gazi Giray Hân'a yazılmıştır.Gazi Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l-fahri'l-eşemm fûrûğ-efrûz-ı âsâr-ı kiyâset sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır. İdari nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00078 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır. İdari nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00086 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab olarak “Dûdmân-ı zâtü'l-ifnân-i ilhânînin ihrâz-ı necâbet ve asâlet ve ihtiyâz-ı celâdet ve besâlet ve hayrhâh-ı hâlisu'l-cinân” kullanılmıştır. İdari nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00100 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Devlet Giray Hân'a yazılmıştır.Devlet Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır. İdari nitelikli belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00101 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Devlet Giray Hân'a yazılmıştır.Devlet Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00106 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Devlet Giray Hân'a yazılmıştır.Devlet Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00123 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Devlet Giray Hân'a yazılmıştır.Devlet Giray Han için elkab olarak “Hayırhâh, Sadakat-nişan” kullanılmıştır. İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00124 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Devlet Giray Hân'a yazılmıştır.Devlet Giray Han için elkab olarak “-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb zü'l-kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî “ kullanılmıştır.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00151 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet-nisâb sa'âdet-iktisâb devlet-intisâb zü'l- kadri'l-etemmi ve'l- fahri'l-eşemm alem-efrâz-i hitta-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî” kullanılmıştır. İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00159 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00161 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00162 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00162 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00163 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00169 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00173 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00176 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân'a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba'de'l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00202 no'lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân'a yazılmıştır.Saadet Giray Han için

elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me’âb eyâlet-nisâb sa’âdet-iktisâb devlet-intisâb zü’l-kadri’l-etemmi ve’l- fahri’l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî “ kullanılmıştır. İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00203 no’lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân’a yazılmıştır.Saadet Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me’âb eyâlet-nisâb sa’âdet-iktisâb zü’l-kadri’l-etemmi ve’l- fahri’l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî “ kullanılmıştır. İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00225 no’lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân’a yazılmıştır.Saadet Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me’âb eyâlet-nisâb sa’âdet-iktisâb devlet-intisâb zü’l-kadri’l-etemmi ve’l- fahri’l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî“ kullanılmıştır. İdari nitelikte bir belgedir.

A_{DVNSNMH_d__00006_00250 no’lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Saadet Giray Hân’a yazılmıştır.Saadet Giray Han için elkab olarak “Cenâb-ı emâret-me’âb eyâlet-nisâb sa’âdet-iktisâb devlet-intisâb zü’l-kadri’l-etemmi ve’l- fahri’l-eşemm alem-efrâz-i hıttâ-i şehâmet yekke-tâz-i arsa-i celâdet sülâle-i hânedân-ı hânî nukâve-i dûdmân-ı ilhânî“ kullanılmıştır.İdari nitelikte bir belgedir.

6.1.4. Dini Nitelikli Belgeler

A_{DVNSNMH_d__00006_00169 no’lu belgede yazılı olan nâme-i hümâyûn Sultan III.Ahmed tarafından Kaplan Giray Hân’a yazılmıştır.Kaplan Giray Han için elkab kullanılmamıştır, bunun yerine “ba’de’l-elkâb” kalıbı kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.Hac vazifesi ve hacılarla ilgili kısımları da olduğu için dini nitelikte bir belgedir.

SONUÇ

Osmanlı Devleti Avrupa ve Asya'nın kesiştiği noktada, stratejik ve coğrafik özelliği bakımından önemini de hala kaybetmeyen İstanbul'un alınması itibariyle kısa sürede büyümüş ve gelişimini sağlayarak da bir cihan imparatorluğuna dönüşmüştür, bundan dolayı da hem politik hem kültürel, gelenek ve medeniyet tarihi açıdan önemli bir yer edinmiştir.

Kırım Hanlığı gibi önemli Müslüman ve Türk devletinin Osmanlıya katılması, Türk cihan imparatorluğunun temellerinin atılmasında en önemli hamlelerden biri olmuştur.

Kırım ile ilgili ilk münasebetler Fatih Sultan Mehmet'in, 1475 yılında Kırım'ı fethetmesiyle başlamıştır. Hanlığın Osmanlı tabiliğine geçmesiyle iç işlerinde serbest dış ilişkilerde ortak siyaset sergilemişlerdir. Böylelikle hanlık, her alanda önemli gelişmeler kaydetmiştir.

Kırım coğrafyası ticari faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı bir güzergahta bulunması nedeniyle uzun yıllar bölge, çeşitli milletlerin, Asya'dan gelen toplulukların uğrak yeri olmuştur. Kırım Osmanlı himayesine girdikten sonra Türk-İslam merkezi özelliği kazandı. Tarıma elverişli sahalar ekilmeye başlandı, ayrıca transit ticarete ön plana çıktı. Bu durum batılı devletlerin gözlerini Kırım'a çevirmesine neden olmuştur. Özellikle Rusya'nın Kırım'a yönelik tehditlerin oluşmasına neden oldu.

Bu nedenle Rusya, Karadeniz'e yani güneye inişte en büyük engel teşkil eden Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Kırım Hanlığı'nın yenilgiye uğratılması gerekiyordu. XVI. ve XVII. yüzyılda Ruslara karşı önemli mücadeleler veren Hanlık XVIII.Yüzyılda, iç çekişmeler neticesinde eski gücünden uzaklaşması Rusya karşısında zayıf düşmesine neden olmuş ve Rusya'nın gelişme, yayılma sürecine girmesi de Kırım Hanlığının aleyhinde durumlar ortaya çıkarmıştır ve Kırım 1783'te resmen işgal edilmiştir. Osmanlı- Rus ilişkilerinde ise Osmanlı, Karadeniz'e inmek isteyen Rusya'ya karşı toprak bütünlüğünü korumaya ve sıcak denizlere inmesine mani olmaktaydı.

Osmanlı-Rus ilişkilerinin en yoğun yaşandığı dönem XVIII.Yüzyıldır. Rusya'nın I.Petro'dan başlayıp II. Katerina döneminde yoğunlaşan Osmanlı Devleti aleyhinde politik stratejileri vardı. Bu doğrultuda hareket ederek diplomatik ilişkilerde bulunup hem karadenize hakim olacak hem de Osmanlı aleyhinde genişleme faaliyetinde bulunacaktı. Zaten Osmanlı Devleti'nin gerilemesinde ve yıkılış sürecinde Rusya ile yapılan savaşların etkisi olmuş, bu durum devleti ekonomik ve siyasi olarak çökertmiştir.

1774 Küçük Kaynarca ve 1792 Yaş Antlaşmasıyla Osmanlı, Rusya karşısında gerilemiştir. Böylece Rusya Osmanlının zayıf düştüğü her anı değerlendirerek kendi lehinde menfaat bulmuş, Avrupa devletlerle dahi ittifak arayışı girişiminde bulunmuştur. Rusların Karadenizdeki varlığı özellikle Karadenizde ticari faaliyetler yapan devletleri rahatsız etmişse de Avrupalı devletleri Rusların,Karadenize inmelerine engel olamamışlardır.

Rusya,Karadeniz'de konumunu kalıcı hale getire bilmek adına ele geçirdiği bölgelerde özellikle Kırım yarımadasında Ruslaştırma faaliyetleri gütmiştir. Kırım Hanlığı'nın Rusya üzerindeki etnik etkisi uzun süre boyunca hissedilmiştir. Asırlar boyunca bağımsız bir şekilde ya da Müslüman devletlerin himayesinde yaşamış hanlık Rusya Devleti'nin kontrolü altına girdikten sonra baskı altında tutulmuş, Kırım Tatarları asimilasyon politikalarına maruz kalmış, zorunlu göçe tabi tutulmuş, özgür bir şekilde dil, din ve kültürlerini yaşamaktan geri bırakılmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen özgürce yaşayabilecekleri bir devletin çatısı altında yaşama istekleri peşinde koşmuşlardır.

Kırım Hanlığı ile Osmanlı ilişkileri son derece önem arz etmekte olup bu konuya dair önemli bilgiler arşivde Name-i Hümayün Defterleri'nde bulmak mümkündür. Bu defterler genel olarak incelendiğinde, devletlerden gelen veya gönderilen namelerin diplomatik özellikleri dikkat çekicidir ve araştırmacılar için çok kıymetli bilgiler içermektedir.

Çalışmamızın konusu 6 numaralı Name-i Hümayun Defteri, 1703-1721 yıllarını kapsamakta ve Osmanlı-Kırım Hanlığı ilişkileri hakkında bilgiler vermektedir. Çalışmada yer alan sayfaların hükümlerinin çoğunda bozulan iskelelerin ve yeni kaleler yapılmasında gerekli malzemelerin temini gibi faaliyetler anlatılmaktadır. Sınırların korunmasında veya devlet elçilerinin şehre gelişinde

güvenliğin sağlanmasında sıkıntı yaşandığı zamanlarda bu durumu önlemek adına Osmanlı yöneticilerinden yardım almaya çalışılmıştır.

Transkripsiyonu yapılan belgelerden anlaşıldığı üzere Kırım Hanlarına gönderilen yazışmalarda en çok Osmanlı Devleti ile Rusya Devleti arasındaki ilişkilerden bahsetmektedir. Kırım Hanlarına gönderilen hükümler Osmanlı- Rusya arasında yapılan barış antlaşmalarının bozulmaması için gerekli düzenlemelerin yapılması ve bu konu da tedbirlerin alınması hakkındadır.

Rusya Devleti ile olan ilişkiler dışında dönemin diğer devletleriyle de bazı antlaşmalar imzalanmış. Bu belgelerde siyasi ilişkilerin yanı sıra, dönemin ekonomik ve sosyal yapısıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Kırım Hanı Selim Giray Han'ın ölümü üzerine tahta geçen Gâzî Giray Han'a ve kardeşi Kaplan Giray Han'a, Osmanlı tarafından taziyeler iletmek için mektuplar gönderildiğini görmekteyiz. Osmanlı Devleti'ne bağlı bölgelerin durumu, icraatları da yine bu belgeler ışığında öğreniyoruz.

Sonuç olarak bu çalışma araştırmaya konu olan 6 numaralı Name-i Hümayun Defteri'nin Kırım Hanlarına gönderilen hükümlerin transkribi ve değerlendirmesi olup 1703-1721 yıllarının siyasi, sosyo-ekonomik olayları gün yüzüne çıkarmamıza ve hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olacak mahiyettedir.

KAYNAKLAR

- ALAN, Hayrunnisa, “Altın Orda Hanlığında Hakimiyet Anlayışı ve Karaçi Beylerin Ortaya Çıkışı” *Tarih Dergisi*, S.54(2011/2), İstanbul, 2012, s.1-20.
- ARMAOĞLU, Fahir, *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010.
- AYHÜN, A.E, *Kırım Hanlığı ve Çöküş Sebepleri*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008.
- BAHARÇİÇEK, Abdulkadir- AĞIR, Osman, “Kırım’ın Rusya Federasyonu’na Bağlanması Rusya’ya Komşu Ükelere Olası Etkileri, *Akademik Bakış Dergisi*, S.52, Kasım-Aralık/2015, s.29-47.
- BALA, Mirza, “Hanlığın Sukutundan Sonra Kırım”, C.VI, DİA, İstanbul, 1955, s.756-762.
- _____, “Kırım”, DİA, C.VI, İstanbul, 1955, S.741-746.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul, 2010.
- BAŞER, Alper, “Kırım’da Rus Kolonizasyonu (1783-1850)”, *Karadeniz Araştırmaları*, C.6, S.24, Kış/2010, s.31.
- BAŞTÜRK, Harun, *9 Numaralı Name-i Hümayun Defterinin Transkribi ve Değerlendirmesi (s.116-237) (H.1186-1218/M.1172-1803)*, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kilis, 2016.
- BAYKAL, B.Sıtkı, “Makamat-ı Mübareke Meselesi ve Babialı”, *Belleten*, C.XXIII, S.90, Nisan/1959, s.241-266.
- BEYDİLLİ, Kemal, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı(XVIII. Yy’da Osmanlı-Purusya Münasebetleri)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981.
- _____, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, DİA, C. XXVI, Ankara, 2007, s.524-527.
- _____, “Paris Antlaşması”, DİA, C.XXXIV, Ankara, 2007, s.169-172.
- _____, “Rusya”, DİA, C.XXXV, Ankara, 2008, s.253-265.
- _____, “Yaş Antlaşması”, DİA, C.43, 2013, s.343-347.
- BIYIK, Ömer, *Osmanlı Yönetiminde Kırım (1600-1774)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2007.
- BOSTAN, İdris, “Navarin”, DİA, C.XXXII, 2006, s.441-443.

CEBECİOĞLU, Murat- SATAR Sinan vd., *Kırım Hanlarına Name-i Hümayun(2 Numaralı Name-i Hümayun Defteri)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul, 2013,

DERİN, Derya, *Abdülgaffar Kırımı'nın Umdet'ül-Ahbarı'na(Umdet'üt-Tevarih)Göre Kırım Tarihi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Basılmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2003.

_____”Altınorda ve Kırım Sahasında Bozkır Aristokrasisinin Güçlü Temsilcileri:Emir Rektemür ve Şirin Mirzalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Eylül/ 2014, s.147-185.

DİA, “Kırım”, C.XXV, Ankara, 2002, 447-450.

FISHER, Alan, *Kırım Tatarları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2009.

GÜMÜŞ, Musa “Anayasal Meşruti Yönetime Medhal:1856 Islahat Fermanı'nın Tam Metin İncelemesi”, Selçuk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, S.47, Güz/2008, s.215-240.

GÜNAY, Ramazan, “Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkam Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi”, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı.17, 2013/1, s.9-29.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK, Ankara, 1991.

HÜLAGÜ, M.Metin,“Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Türk-Rus İlişkilerindeki Yeri(1441-1783)”,*TİKA*, 31Mayıs- 4Haziran, 2006, s.1-39.

İLGÜREL,“Mücteba,“Ukranya Münasebetleri”,*Belleten*, LX/227, Ankara,1996, s.155-164.

İNALCIK, Halil, “ Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi”, *Belleten*, VIII/30, Ankara,1944, s.185-229.

_____, “Osmanlı- Rus Rekabeti'nin Menşei ve Don-Volga Kanalı Teşebbüsü (1569)”, *Belleten*, XII/46, Ankara, 1948, s.349-402.

_____,“Giray”, DİA, C, XIV, Ankara, 1996 .s.76-78.

.._____, “Kırım Hanlığı” , DİA, C.XXV, Ankara, 2002, s..450-458.

_____, “Kırım”, DİA, C.VI, İstanbul, 1955, s. 746-756.

KAFALI, Mustafa, “Cengiz Han”, DİA, C.VII, 2003, s.367-369.

KAMALAY, İlyas-Mirgaliyev İlknur,“Altın Orda-Osmanlı Münasebetleri”,*Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt2, S.3, Kış/2008, s.187-198.

- KARAL, Z.Enver, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII, TTK, Ankara, 1983.
- KAZICI, Ziya, “Osmanlı Müesseselerinin Yazılı Kaynakları”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, *İsem*, Sayı.5, 2005/3, s.105-133.
- KIRIMLI, Hakan, “Rus İdaresi Dönemi”, C.XXV, DİA, Ankara,2002, s.458-465.
- KİREÇCİ, M.Akif- Tezcan Selim, “Kırım’ın Kısa Tarihi”, *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi*, Yayın no:24, Ankara, 2015, s.1-64.
- KOCABAŞ, Süleyman, *Tarihte Türk-Rus Mücadelesi*, Vatan Yayınları, İstanbul, 1989.
- Komisyon, “Kırım Hanlığı”, Türk Ansiklopedisi, C. XXII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1975, s.58-60.
- KÖSE, Osman, “XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri”, Osmanlı, C.I, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.534-549.
- KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi*, TTK, Ankara, 1987.
- KURTARAN, Uğur, “XVIII.Yüzyıl Osmanlı-Avusturya İlişkileri”, *Tarih Okulu Dergisi*, S.17, Mart/2014, s.393-419.
- KURTOĞLU, Fevzi, “İlk Kırım Hanlarının Mektupları”, *Bellekten*, C.I, S.3-4, Ankara, Temmuz/1937, s.641-664.
- KUZUCU, Serhat, “II.Katerina Dönemi Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kırım” *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı.185, Nisan, 2010, s.107-118.
- _____, *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları (1787-1792)*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.
- _____, “Osmanlı Tarih Yazımında Önemli Bir Kaynak: Name-i Hümayun Defterleri ve 4 Numaralı Name-i Hümayun Defterinin Belge Özetleri”, *OTAM*, 40/Güz 2016, s.145-166.
- KÜTÜKOĞLU, M übahat, S, “Diplomatik” DİA, C.IX, Ankara, 1994, s.364-366.
- _____, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul,1988.
- MİSİROĞLU, Kadir, *Moskov Mezalimi*, C.I, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1979.
- MUTLU, Ahmet, “Hacı Giray I”, DİA, C.XIV, 1996, s.474-475.
- ÖZASLAN, B.Bumin, “Soğuk Savaş Sonrasında Kırım’ın ve Kırım Tatar Türklerinin Statüsü”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.10, S.39, 2014, s.97-135.

ÖZCAN, Besim, “1877-1878 Harbine Kadar Osmanlı-Rus Münasebetleri” *Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, S.22, 1995, s.111-122.

_____, “Kırım Savaşı(1853-1856)”, Osmanlı, C.II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.97-112.

ÖZERDİM, N.Sami, *Bilgi Kaynakları ve Arşivcilik*, Ankara, 1967.

Ankara, 1967.

ÖZTÜRK, Yücel, “Kefe”, DİA, C.XXV, Ankara, 2002, s.182-184.

_____, “Kırım Hanlığı”, Türkler, C.VIII, Ankara, 2002, s.480-495.

_____, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe(1475-1600)*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2014.

ÖZÜNLÜ, E.Erdoğan, Emine, “Mühimme Defterlerine Göre XVI.Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Kırım Hanlığı İlişkileri”, Gazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2008, s.489-503.

PAKALIN, M.Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, 1993.

RUKANCI, Fatih, *Türkiye’de Arşivcilik Eğitimi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998.

SARAY, Mehmet, “Altın Orda Hanlığı”, DİA, C.II, Ankara, 1989, s.538-540.

SITKI, Uluerler, “Kırım Savaşında(1853- 1856) Rus –İran Yakınlaşmasına Karşılık Osmanlı’nın İngiltere ile İzlediği Politikasının esasları”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.28, S.1, Ocak/20018, s.327-346.

..ŞAHİN, Cemile, “Rus Yayılmacılığına bir örnek:1944 Kırım Türklerinin Sürgünü”, *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, C.8, S.39, Ağustos/2015, s.326-339.

TOPSAKAL, İlyas, “Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C.III, S.2, Sonbahar/2016, İstanbul, s.33-53.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, TTK, Ankara, 1988.

_____, *Osmanlı Tarihi*, TTK, C.IV, Ankara, 1995.

_____, *Osmanlı Tarihi, Karlofça Antlaşmasından XVIII. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, C.IV, I.Kısım, TTK, Ankara, 1995.

YALÇIN, A.Mehmet, “Türk Diplomasinin Modernleşmesinde Reisülküttab Mehmet Raşit Efendinin Rolü”, *Osmanlı Araştırmaları XXI*, Enderun Yayınları, İstanbul, 2001, s.109-120.

YÜKSEL, Sinan, *Rusya'nın Karadeniz Olma Süreci ve Bu Süreçte Rus-Osmanlı İlişkileri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2011.

EKLER

Ek.A. 6 NOLU NÂME-İ HÜMÂYÛN DEFTERİNDEN ÖRNEK BELGELER

T. C. İSTANBUL KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA VE YAKLAŞTIRMA BAKANLIĞI

A.{DVNS.NMH.d.00006

Ek.A.1. Sultan III.Ahmed tarafından Kırım Hân'ı Saadet Giray Han'a yazılan nâme-i hümayûn metni

۲۱۸
 و ساطیتها ارسال اولیست بدان شاه الله تعالی وصلوات ذات بساطت سما کنیزه
 فرمود و مکتوب اولون جو هر صاقت نقضنا سجنه دولت علیه فرا ایله مسعود
 بنینک بود فعه و هلهو بنینه مقابله منعقد اولون شرط صلح و صلحه مغایر
 عساکر تانار طرفتند بر ارض نامویم ظهور ایمانک اوزده کابینگی مراعات
 اولونوب و بالجه اول طرف و حوالینک هر حاله دید کشتای انبناه اولوب
 مسعود طرفه تحدید حدوده مامور اولناره دخی نظارت و مقتضای وقت و حاله
 کوره مقابله و حاله عهدن حمیت خانیرتیه احواله اولنان امور و خصوصاً صلح
 تمسکین رضای من اقتضای ملاکانه فر اوزده حرکتها اجاله کتبت مکنت
 و مساعی جمیهه و مانز مشکوره و جرمه کتوریکه بدل همت و اولیست خانیرتیه
 ماملند
 فریم خانق بیرون گرای خانه نامه ها یون سوکت کتورون
 بمسبیه الله تعالی آقا مش عباد و اسائن ضیاع و بلاد ایچون دولت علیه ابدید فر ایله
 مسعود جاری بنینک مصلحه و مواده انعقاد بولغله عارشار الیه طرفه هجده
 و بیرون عهدنامه ها یونیزده حدوده متعلق اولون موادک شرط و فریدی اوزده
 تحدید حدود و سنوز و تمیز و تعریف اراضی و نفوز و وضع عابویم اولنای ایچون
 طرف دولت علیه مزده طغرای شریف خدشند اولون ابراهیم و ترسانه معز و انبانی
 الحاج محمد دام علوقها عصار و اول طرفتند تحدید حدوده مامور دام و دیها ایچون
 قاضیسی مولانا مراد ندیدت فضا نامه دخی حدوده متعلق خصوصی همز و امضا ایچون
 موی الیها ابراهیم و الحاج محمد دام علوقها ایله معا تعین و نه روز بنینک
 بر طرفتند اولون امرضینک دخی حدود و سنوزی تمیز و فر اولنای ایچون
 سید محمد سبزی و عبد القادر دام محمد تحدید حدوده مامور و ان طرف
 فضا ندت سسته دن معزول مولانا شیخ محمد ندیفضله دخی کدک حدوده
 متعلق خصوصی همز و امضا ایچون موی الیها سید محمد سبزی و عبد القادر

۱۹۹

۲۱۹
 مقابله و وجه مشروح اوزده بر ایکی طرفه مامور اولون سالف الذکر محمد اولون
 بانیرتیه اولجا بنینک حدود و سنوزیه و قوف و شعوری اولون سرحد منصوره
 ضابطه ایله کتابت مقادری لغزات و طرف خانیرتین دخی بر مقابله و مقابله علیه
 ادملر کیکی اقتضای هر تبه تا ارا ایله تحدید صلحی قرین حسن ختام اولغجه محمد
 ماسات ایتمک اوزده تعیین و ارسال و مسعود جاری طرفتند قطع حدوده و انظر
 تعیین اولنان جنال سزمت اوغلی ایله خول شیلوب طرفتینک محمد درین معز اولون
 محلل اجتماع و قطع حدوده مسابرت و بر ایکی طرفه دخی نظارت و عهدنامه ها یونیز
 سزوی اوزده تعریف اراضی و تمیز حدود و سنوز و وضع علامه ایله بر ایلم
 انام و اکالی بوندن اذیم نامه ها یون کتوریکه و مزده علوجه الوضیح و التصریح
 جناب نعم الما بانیرتیه همز و توصیه اولنمشیرکی الحاله هذه اقل بهار همت انار
 ایریشوب و تحدید حدود و سنوز و تمیز اراضی و نفوز ماده و خطیه
 و بر امر مسالمت بروزک تمه سندن اولوب و حاو مویم و اوائی دخی
 دخول ایتمکله جناب عالی الحفا بنیرتینک نظارتاری و مقابله اولون
 مار الذکر محمد اولونک مسابرتیه بر تبقیه فعالی بومصلحتک بر کون اولون
 اتمام و اکالی دولت علیه فزک اذیم مرام لوز الوهنا مندک و جناب
 والوضا بنیرتینک مقارنت همت خانیرتیه مقوض و مر بوط اولون
 امر جللیله دن اولغله نامه ها یون مالا طقت نمونمز اصدادر
 ارسال اولنشد دان شاه الله
 وصلوات ذات بساطت سما کنیزه
 عهدنامه ها یونمز موادینه موافق تمسیمی ایچون طرف باهر السرف خانیرتین
 عصار و اولن صلواتینک باشلرندن تن صوبینه و اراغه و اریخه مامور اولون
 مار الذکر محمد اولونک بانیرتیه سرحد منصوره فر و جاملندن ضابطه ایله تعیین

A.{DVNS.NMH.d.00006

Ek.A.2. Sultan III.Ahmed tarafından Kırım Hân'ı Kaplan Giray Han'a yazılan nâme-i hümayûn metni.

عواطف عليه شاهان نامۀ همايون شوکتقرن شرف صدوزيه نامه رسا کرامت
 سعادت بر عودت ايد رنگين بود دستگر طرهدن دخي مکتوب محالعت مصعب طر
 وار سال اولمشدان شاه المعوي وصولن سن دخي مصبکزه اولون بعضا عقبا نالت
 خاوق مصالمة تانا طرفه سنه ونوغا بويو و دولت عليه بالغا ادين قران طر
 مبدلوعدي ونفوسا مولد ريه بکونه عفاوز وله حدود نيه خاوق مصالمة مسفول
 وجها من الوجع دخل الباميريجين تبني اولون کلون جانکوزن محکم تبنيه واسر
 وغارت ايدکري نغیر موال هر نه اسيه ظهور کوز يوب کيورنه وشتم وانصا
 ايندکل جزالين ترتيب ايدکله مادامک جانکوزن مولا مصالمة نك سرط
 محي ومعتبر يوب سرعابت دقت واهام ايله خاوق ظهور ايله طر دولت
 دخي وجه لوجي اوزده مرهم مصافات و لغازم حسن مرالوف باونقصان مرعات
 اولنه دخي ملحوظ کرامه

۲۱۵
 زینچه پادشاهته نامه هارون
 انخار الامراء العظام العسرية مختار کبیر الفخا البسبية مصطلح معالج الجهر الطائفة الفصاحة
 صاحبذال الشبهة والوقار صاحب الاموال الخیر والاشارة زینچه پادشاهی اولون دخي روز غنمت
 الخیر وارشاد ترتیع بیع بیع هارون واصل ایمن معلوم اولد که حضرت حق وفان طلق عمل وعلو ناک
 علو وضایح وبعیر فرسول مجتبی شفع روزنرا غیر المصطفی علیه من الصاوة اکیبا حضرت الله عزوجل
 کثیر الله کایله بجاه سلاطین روی زمین و ملاذ حواقرین صاحب کین اولون سنه سعادت قرین
 وعینه علیه خلافت جنتین ارسال ایدیکر نامه سالت خاتمه کوز وصول یوب قاصد قرینه جانت
 اوزده العازی فی الله دلجاهد فی سبیل الله سره اراکم دور وخطم قوم رسالته با یسر رسالته
 خسران من طینس وضوین وین اول اول زینچه پادشاهی اولون بیک دوه کوز باراده مالک
 المقال دینان عقبا ارحال ایتکله بحسب اوت زینچه پادشاهی سندیبه استراکوزن دخي

دو شایسته بنا ا اعلام و قدیم لایمندن الی هذا الآن دولت علیه اید پوزیر ایه اسلا فکر
 بیند شمعقدا اولون صلح وصلاحه زیاده وشنکر وشریط وقرطباتک ناکد واستقر روی
 طر زها ووزدن ماموکر ادریق محیط علم عالیرای شاهان: و کافی الاول طر کوز ادریق لوزم
 مصافات قرایی ملحوظ خاطر ملوکا: فر اوله اشبو نامه هارون ملاطفت نوزم اصدار و آستانه
 سعادت اشنا ز زده شیم ایچکوز ارب طر کوزن کاکان خدمت مسوره به تیر اولونان جزال
 مار کوز در خدمت عواید الجیر و سالیسته ارسال الوتشدرد ان شأ المولی لدری لوصول الجراد
 عالی زیاد و اوله ماجده بنت برادر طر کوزن ویرلان عهد نامه لوده مسطور و سید اولان
 شرط مصافات کاکان اجرا ایچکوز مویله عهد نامه هارون موافق عرض ایچکوزی خصم صلوه
 ساعد علیه فر اوب تجار و عبا کوز مالک عمره فر اشنا سالا کلب کرب وین تجارت اوب دیر
 جا پاد شاهانه ز زده می اولدی ملحوظ کرامه و السلام علی من اتبع الهدی

۲۱۶
 زیم خانی قیلان کرای خانۀ نامه هارون
 جناب امارت باب الی انت نصاب سعادت اکتساب دولت انتساب ذوالقدر الائم الخوا
 علم افزا خطۀ نهامت بکه تازمه جلاوت سلاله طان خان قانده وودمان ایچان
 انصل قیر خانی اولون قیلان کرای خان دات عالیه تحیات بیات شاهانه و سلیات سلطنت
 پادشاهانه کحسن ترجمان بکرا: خسرو اذن فاج اولدر مطالع قلند بکده بفضله معلوم روی اولد که
 برقیق الله الملك المقال اعزاز دین سین واحیاست سنیه فخر الیدین بنیق ایه اشوسال
 میقت اشنا که دخي وند بیک کوزم شک تهر و در ماری ایچون سر هارون نغیر و ز غنمت و سر اولون
 برادر کرا سید غنم نظر نوو فر اولون عامه مجاهدینه نظارت وار لریه تقویت و شفیق ایچون
 باذن جناب خلافت سلطنت نصاب دخي دولت و اقبال و سعادت و جلال اولون و زوره
 ملکته سن اولون بر سباب عمله فزیه بجه غریمت هارون میقت ضرر نغیر حق و معرا اوله
 بر جد سعیت معاد ایچون طرف باهل انقیزلوزن دخي مناسب کوز دکلری سلطان کوزن و سیمی ایه
 عساکر انا باجم شارودن اون بیک نر تانا ارا و بوسه طرفه قیین و بیک کوز ارا و ب
 دولت علیه اید پوزیر ایه مسقول و هارون سالیسته شمعقدا اولون مصالمة کایشی برجات و سولیت
 تا اوزن مسقولوله ملک کوزنه ایصال مقربت اولانق اوزده حفظ و صیانتد و وار اولانم هدوشنه

A.{DVNS.NMH.d.00006

Ek.A.3. Sultan III.Ahmed tarafından Kırım Hân'ı Kaplan Giray Han'a yazılan nâme-i hümayûn metni.

باری اولر طالت و کینت صدور دن قارده و باطله فیر و عرسک محافه و عماره سنه
 و کزلک برسه طرفه کیم جات عسکر نادر دخی بجه مملکتی قریب اولن تیری ایله خلاف مصالحه کیمه
 تصدیق بنایت اتمام ایوب شرایط معاظه ی رعایت اتمام ایلمای بچون قیمن اولن بچ سلطان
 و عیزالو حکم نینه اولن و سار بر عیلم کما تیکون ترتیب اولان امور و خصوصاً سزین فایده دخی
 اسلاف سعادت انصاف کور دن انصاف مضاهف ساعی همی و جرات بسین ظهوری ظهوری صلح معنا
 مرتز اولن حاله اولن علیه ضرر نازیدن کیان جرفی اولن اوزده فرق بک غرض و فاضله
 کور و نیکو خرج و برین اولن بک غرض و خلفا السالین العظام تا خلفای سلطان دین
 دخی رفت بک بشیر و غرض اساتیر اولن اشو نامه هاین ماولت مرتز اصدارو

ایله ارسال اولن ان شاء الله تعالی و صلین و بر مشر و اوزده
 شرفا فیه صدور اولان نامه هاین مرهبت نردوزی نظم بعمل الله یفخ قهرت و انهار و یساج و منا
 ایلر کون صوره اسانه سعادت آشیانه نوز اولان صدق کامله و استقامت شامه کز منتضا سینه
 عهد حقیقت خانانیه دار اولن امور و خصوصاً کز منتضاه رضای بن امضای بلو کله نرا اوزده
 هر کله ادا و کت مکت و ساقی جمله و سار هر چه وجوده کور بک بذهت و الا بهت خانانیه ماملر
 قریب ایلان کرایه نامه هاین

جناب امارت ناب بالک نصاب سعادت کتتاب ذوالقدر الامم و العیال اسم علم اعزاز
 خطه شامت بک ناز عیبه جلالت سلاله خاندان خانی فاعده دودمان الخانی
 حاله قریم خانی اولان قیابون کرایه خان دامت معالیه تحتات منبر بار و سلیمان
 عیبه نزار کز محض عنایت شاهانه در صدار و حسن توجه با ادا شاهانه دن سید اولو
 مطالع قلد قدردن صکر معلوم کور که دولت علیه اید بیدوز ایلر او ارمعه ده ایلر
 نقض عهدی ظاهر اولان و ندیک همی حفاظت و خستوت و طرفی اسلامیه سوهده
 کافی اول ملصدن خالی ایوب و نهای محسن حدود اسلامیه دن روم الملیک
 بولک قیسینه اکی میل قریب اولان کوررض جزین سنده قتل و قوت و عظیم تدارک
 وجهات و مالز به لخصاً دله لیل و نازا و قانکوز و حدود اسلامیه دن بره و ده
 طرفه و قانطالی و اینه و دلوینه سخا قانده واقم بعضی حال ایصال حضرت خسار
 قصد فاسدانه اولدوغی سرحد مضمون مرغا فاضله سینه اولان ولایه و قضاء و حکم
 بی دروغی و اعلام اولن حسیله اشوبک بوز کیم سینه سنه دخی سینه
 باجه بزار و جگر دشمن قویک اولدونه حرکت و دفع و تشر و مضرتنه سوی وقت ایلر و ایلر
 کورش جزیره سوز ست ضلالت بویستلر دن استخلاصیله احوالی کیم و مکر اولد

تأسیسه غزبت و مجموع اردوی همایون ایلر اود با شایسته جفیلو حرکت
 همایون ایلر اسناد غیر سرحد دن اولان ووزا و محافظین دن عسکر و ذخایر و قنا
 تدارک کلیه سی و طوز و اوزونه سفاین اخرج و سوز قصد و حیانه وقت و اهل
 اولدوغی اعلام و اشوبک بوز کیم سکر کیم کوز جاسا ریک باش و کیم کوز
 و و عیال و غرض اولان قیر کیم آسی و ساطنله برضه بکیم کلوب درون اولدوغی
 علیه عز ایلر صلح نقض ایلر و کور ایشار و کور ایشار و کور ایشار و کور ایشار
 ایلر دن صکر اگر کیم بیدری مراد ایلر سکر و ندیک و تصد اولن ان خسارت و عدوات
 مقوله سندن برون مقدم بالکلیه فاع اولنوب شهید دیکن و ندیک جمود سینه
 دولت علیه طرفه ایلر ایصال اولن زبان و ضرر زری اوده ووب کیم کیم نقض اولدوغی
 ذکر می مر و ایلر صلح و مصالحه شروط و قیود و حکم و ایلر اولان قیر کیم کوز
 بویکلیه عدم مساعی کز ظاهر و اشکار در امدی طرفه اولان قیر کیم کوز
 الجبارک استیفته بنایه الجمله تابع و اولحقیه برون مقدم طرفه کوز سوز
 و غیر ایلر اولان مصالحه و بولوب لسان عهد نامه نل موافقت کیم کوز
 صلح و جنگی و ندیک و باخود اخرج مر و بوط و معلق ایوب هر می با ناولان صلح
 ایشکین و لحد همایون ایلر بر دلو ایشا علی عهد و شرط و انما ایشکین صلحاً ایشار
 غلبه و غرور ایلر متکبران بویله حرکت و سوا لایه ایلر کیم برون ملک نصار اولک
 برون دولت علیه اید بیدوز طرفه بومتلو حکم اوزده فی دانه اوضاع جرات
 اولدوغی بوشکین جاسا و غرور کز نقض عهد ایلر دولت علیه فرخجانات و سوز قصد
 بوجمله اعلان و کور ایلر و ایلر عقد مصالحه و ندیک ملامت کیم کوز
 اولن ان ممالک اسلامیه نل کیم و و ندیک کیم و و ندیک کیم و و ندیک کیم
 و سوز قتل علیه دولت علیه اید بیدوز طرفه ایلر ایشا علی عهد و شرط
 بومقوله تحریرات غرور ایلر و سوز مضمون ووه اولان ووزا و محافظین دن
 و ساطنله قتل دن فی اندوزی قرار ایلر لخصاً و وحشه بک کوز نل بومقوله ایلر
 نقض ایلر کیم عیالاً با الله تعالی حدود اسلامیه دن برنج ناکم فی استیصال حضرت
 موجب و لحنی ایشا و ایلر قیل اولان لایف تدارک و طوفانیه دست
 تاها نوز اولدوغی بنایه و سوز و غم فی الامر مضمون سینی اوزده الجمله ووزا و

A. {DVNS.NMH.d.0006

Ek.A.4. Sultan III.Ahmed tarafından Kırım Hân'ı Kaplan Giray Han'a yazılan nâme-i hümayûn metni.

المبايوتى دى موك هابونى ايله حراقتنه شهيدين غديتت و توتيمه قالى د بار قريم و
 اوليه مابوده واقف سولطين مابودن خرين دامر شيدنيان و ميديان مابودن ايت
 د قره بلو و قوغابلو و سائر قابل ناماد شجاعت شمار ايله عطف عنان غريب وقت
 دن مابله مسكر صوف اغزيره بله توى المخط صيبر سادوت سيمير اولمكله اش و ابه
 هابون مابولمق نومغز شرافته صدور و عولف عليه حسره مازن خرون اوقون اوج بلك
 بديون المي غريوش بركش با
 الما رسال و فغند انشا ماعلى و صوره
 ذات سادوت مابكده موبود و موكرد اولون جهر شجاعت و انار نهايت متفاضل اولونه
 مابولمق ستم مصاف و مبدان و شويديان شجاعت انصاف و سائو عساكر ناماد
 ايجم خمادى موم و داد ابه بايكمه استصهاب و بيا و قيم و جوق و مصافا نذرت
 اولون مهابلكت محافظه و مهاره لوى و سائو جهده حيسنه فائديه متعب اولوش
 اهور و فصص صولوى سولطين امرو بده و كاد ارموده اولون مابون مناسب كور
 كاييغى نصيه و سبارش و وقت و ذم ابه باوده بسط و تفصيل اولون و قى اولونه
 عساكر ناماد نظر كور ايله موك هابون هامون بويمز جانبته عطف عنان غريب
 درضاى بن افضاى مابكده ماز ارموده حركه اجمال كيت مكنت و رضاهان موبود
 و ساعى مشكوره وجوده كورمك بده هفت و الو نهيمت هابونى مابولمق موبود
 قى و اوقم مابكده

قريم خانى سادوت كراى خانه نامه هابون

جناب امادوت ساد ايت نصاف سعادوت انساد و اولمق و لاقم و الفخر الاشم علم اولون
 طفه شجاعت كرتا ز عرصه ملاوت سلاله فاندان خانى نقاره دود مانه المخانى
 مالا قريم خانى اولون سماء و كراى فان دامت معالنه فوجات شاهاز و لطنات
 باد شاهان ايت محض موبودن مشاور اولون مابله قلده قهره صله موبولمق اولون اشيو
 شاه ميبين اشمله بالذات جناب فولا فقاير رومى و اناطولى و ايات سازده خبر رانعد
 ارشاد و احضاد و قما اعتقاد و ميب دوتن علم مابكده و دشمن اولون ديمجه قوسه نيه انقد لناع
 نيمد او زور نيه زنده غرقت هابون ميبنت مفرز مفر اولون مالا سوزوق كهرم ارمون علم
 قلف اولون علمى انظام تخمكراى سله و دم علمه و دى بولمق قى ستمه نافع اولون عساكر
 نانا ارمود و شكار و الم سفر هابون مفرق مفر و فاولم عقده نيت و موبولمق ناز ايا و همت و عطف عنان
 ستمه غرقت و رضاهان مابى انما نيزمك و اى و زويه و فكر احصايت قريملى اوزره مناسب
 كور و كراى مبلده مرقول ايمون و نيمه و نيمه نصيبه نقاره اراقد انضمامه تصد مابى حان
 نوم المابونى نه موقفت و شايست ايله بولمقراى مابولمق صيبر مابكده اولمق نيا مابكده

تخمكراى سادوت دام علمه وى فرغراى غلام و عوق ترغيب و تحريض و ترتيب دولت
 حاطر مابولمق و اولمق اشتغالى و شمدلك كذوره خرج راه انجونه ملك التوبه اركان
 و انت الله نقتا رولمق مابكده قلده شاهانه قدمت مابكده سى اولون و مابله و سائو
 عطا باى متوافره يادش مابكده لاهرو اولون مضمومت و ايله تخمكراى سله و دم مابكده
 ارمون و ايمالا ميبين شرافت مابكده دور اولمق بويكيت ضامن سائوت سمان مابكده و دى
 معلوم مابى اولون انجونه اشو نامه هابون ملا طقت متعوض امداد
 ايله اركان اولون اركان الله تعالى و مولودى و ابع الاركان و فاندان شيد الساقية
 اولون و حن بخت و فلو مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 تحت نامه مابكده و اركان و دور و مابكده اولون و مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 اعدا ترغيب و تحريض و وجهه ميل و رغبه و اذاع السائوت ايله قلده مابكده مابكده مابكده
 سلطنت سبه موبود كذوره عطا باى و افره مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 بولمق مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 و قده جا و مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 دشمن و مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 انظما و مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 نانا مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده
 مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده مابكده

قريم خانى سادوت كراى خانه نامه هابون

قريم خانى سادوت كراى خانه نامه هابون
 جناب امادوت ساد ايت نصاف سعادوت انساب ذوالقدر الامم و قريم
 الاشم علم افراز طفه شجاعت كرتا ز عرصه جلاوت سلاله خانان خانى
 نقاره دود مانه المخانى عالوه قريم خانى اولون سادوت كراى خان دامت
 معالنه ميبين اشمله بالذات جناب فولا فقاير رومى و اناطولى و ايات سازده خبر رانعد
 ارشاد و احضاد و قما اعتقاد و ميب دوتن علم مابكده و دشمن اولون ديمجه قوسه نيه انقد لناع
 نيمد او زور نيه زنده غرقت هابون ميبنت مفرز مفر اولون مالا سوزوق كهرم ارمون علم
 قلف اولون علمى انظام تخمكراى سله و دم علمه و دى بولمق قى ستمه نافع اولون عساكر
 نانا ارمود و شكار و الم سفر هابون مفرق مفر و فاولم عقده نيت و موبولمق ناز ايا و همت و عطف عنان
 ستمه غرقت و رضاهان مابى انما نيزمك و اى و زويه و فكر احصايت قريملى اوزره مناسب
 كور و كراى مبلده مرقول ايمون و نيمه و نيمه نصيبه نقاره اراقد انضمامه تصد مابى حان
 نوم المابونى نه موقفت و شايست ايله بولمقراى مابولمق صيبر مابكده اولمق نيا مابكده

Ek.A.5. Sultan III.Ahmed tarafından Kırım Hân'ı Saadet Giray Han'a yazılan nâme-i hümâyûn metni.

خاں سعاد کرای خان باریون نامه همایون مسوده سید

بدو القاب بنام الله الملك المعين بر مقتضای وقایع الملز که این اعدای دین بدین
 و کفار شرک آیدین نجه ماو عنینک تراره باش اولون ناره شرف و اولون بیک و لفظ
 و مستعدای جمیت اسلامی و ستغای همت جهانانی او زده ایدئی ضاوت سعاد
 کز نثار اولون بود اسلامیه نیک تخلص و استصفا بی چون و عذر دالم ما استطع
 من قوة و من دباط الخیل تره بونت عدو الله و عدوکم نقر حکمت ضعی و زده قوه قوی
 و عتاد و تکبر اجناد جهاد اعیاد صحیح الاعتقاد ابله نصمیم و بت اولمان سفر بیست شاه
 دقت حرکت فریب اولوب و جناب جلالت ما کبر ارمیده زکیه الحیا تا اذن اساو ف
 سادت انصاف زمان سادت انزال ندم اعاو و اعوام و من و اسوام و تقوی بولت
 لودم الوفاق من ایچون نشر لاری تحباعت و اظهار جویس غیرت و حمیت ابله نجه کرم
 ساعی حمیه و انا رحلیه سرقرین حصول اولغله عند الله نفسالی استیفاء قراب
 حساب عقبادن ماعدا نزا بد نوازش و اکرام شاهانه بر موصول و نضا عفا کفالت
 و نجات و انعام خدیوانه ابله شمبول اولون سلیم کرای خان مغفرت نشانک
 ادرغ سادت فریخی و خاندان عظیم کائناتک خیر خواه صادق و الخانی اولکر ابله
 انشا الله تعالی صدق بت و صفای طویبت ابله بوغرای غزا جهاد اعداده معاهدت
 و مراجعت ابله و غیر شهادت ماهر زادی بنفسها سبجه باعث ذکر جمیل اولدیجی مردن
 نجه خروات جللیه ملحوظ بادشاهانه نزل اولغله حکم کرده بر عنایت علیه خرفله نزل
 رخشان و محیط کفالت سنیه بادشاهانه فرجه ان ابله خاصه البسه فاخره
 ملوکانه ندر فریب سمور قابل خلعت مورث لبعث سلطانک لگش بیک غروب شی
 ابروت سبکبان اولون او زده عطیه جهانمان اولغله خزینه عامه مزین فرج و نامه همایون
 ملاطفتمون من صد او دورده ملوز فرجه بسینه بر شان دام بجهن تبلیغ خدی منله تعیین
 اولغنداش الله تعالی وصولدن درگاه سلطنت بانه و ادرغ و خاوت و سعاد

[Marginal notes in smaller script, likely commentary or corrections.]

خاں سعاد کرای خان نامه همایون

بدو القاب بنام الله تعالی محبت ملت بضا و صیات شریعت خراب چون بوسنه
 مینت احداده مصمم اولو غزوه غزن افزاده جناب جلالت ما کبر بودن اقدم نامه
 ابله رافقه دعوت و اجرت سکبانان اولون او زده خزینه عامه مردن لگش بیک غزوی
 افراز دورده ملوز فرجه با سبیلدن سلیمان بجهن ابله ارسال اولغنداشی حاله
 هنگام غزوه جهاد حلول ایتمکله انشا الله تعالی استیفاء همادی اولون نیک مسیحی کون
 ادرغ نضا سنه و کرم ایت حرکت و نصب خیم غزبت و استجمام و کلاشب ایچون
 بر تلخ کون مکن ز صکره وجهه مراره و نجه وجهه اعوام ظفر انشام خلق مقربون
 اولوب و جناب عالی انسا بکردن بوخاندان نرواحسان و دور دماز صبر اولون
 ابا و ایجاد و اجداد عالی نژاد کرم مردون خلوص قواد و صدق نهادک مقتضا استغفه
 اظهار غزبت دین بودی و اجاله حمیت شهادت کستری ابله بوغرای غزاده انصار دین
 مناصرت و انواع مانر حمیه و حوره کرم مکه سادرت ملحوظ ملوکانه نزل اولغله حکم کرده
 بر نوجوه رسید عاطفت خدیوانه لرمان و عمارت بیکر عنایت و احسان شاهانه نضا
 ایلوب مرهقات مرضع تمام خرم مزین بر قبضه مجهر شمسه ظفر نایب عاف
 و بره بیکش اولون لاری و بیکش اولون و لکن و نخله عامه مردن او نوز و ج بیک بدیورالی
 غروب های تیر کشی و خلفک اولوطن نظام فاعلنای سلطان دام جلوه بر خرج راه
 ایچی بیک بسوز و نور کدین سلطان دام جلوه بر خرج راه ایچی بیک و نیش حوالسنه
 مامور جلایکرای سلطان و دین طریقه مامور سلطان دام جلوه بر بیکر فرج
 و جهاد نصرت مانه جناب سادت فصا کرا ابله هر کاب اولون ساوین عالی تار

[Marginal notes in smaller script, likely commentary or corrections.]

A. {DVNS.NMH.d.00006

Ek.A.6. Sultan III.Ahmed tarafından Kırım Hân'ı Saadet Giray Han'a yazılan nâme-i hümâyûn metni.

ÖZGEÇMİŞ

Gaziantep'in Şehitkamil İlçesinde doğan Güler PORTAKAL orta öğrenimini Gaziantep'te tamamladı.2014 yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. 2016 yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Orta düzeyde Almanca bilmektedir.

VITAE

Güler PORTAKAL, was born in Şehitkamil, Gaziantep and completed elementary education in Gaziantep. He studied in the Department of History at the Faculty of Science and Literature Faculty at Kilis 7 Aralık University and graduated from this university in 2014. She started her Masters of Science program at the institute of social sciences at Kilis 7 Aralık University in 2016. She is stil studying at the same university's MSc program.She can speak German at intermediate level.